

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาชุมชนในจังหวัดตราด จากกรณีชุมชนตัวอย่าง 3 ชุมชน ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหัวข้อต่อไปนี้

4.1 การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนในจังหวัดตราด

4.2 การวิเคราะห์ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามแนวคิดของเอลินอร์ ออสโตรอม

4.3 ปัจจัย เงื่อนไขสำคัญในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนในจังหวัดตราด

การนำเสนอผลการวิจัยลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนในจังหวัดตราด ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยจากชุมชนที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษา ประกอบด้วย ชุมชนบ้านเป็ดใน ชุมชนบ้านท่าระแนะ ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ตามหัวข้อต่อไปนี้

4.1.1 ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนบ้านเป็ดใน

ชุมชนบ้านเป็ดในตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วงน้ำขาว มีผู้ใหญ่บ้านปกครองหมู่บ้าน คือผู้ใหญ่สุภัทรา สิงห์พันธ์ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลอธิบายผลการศึกษได้ ดังนี้

ชุมชนบ้านเป็ดในมีพื้นที่ประมาณ 16,105 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่สาธารณะประมาณ 990 ไร่ พื้นที่ทำเกษตรกรรม ประมาณ 906 ไร่ พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ประมาณ 1,842 ไร่ และพื้นที่ป่าชายเลน ประมาณ 12,367 ไร่ อาณาเขตทิศเหนือติดกับตำบลหนองคันทรง ทิศใต้ติดกับบ้านอ่าวกรูด ทิศตะวันออกติดกับบ้านเป็ดนอก ทิศตะวันตกติดป่าสงวนแห่งชาติท่าตะเกียบ-น้ำเชี่ยว จำนวนประชากรรวม 630 คน มีจำนวนครัวเรือน 164 ครัวเรือน อาชีพหลักของชาวบ้านมีความเกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม ได้แก่ การทำสวนผลไม้ สวนยางพารา การทำประมงแบบเพาะเลี้ยงและแบบพื้นบ้าน อาชีพนอกภาคการเกษตรพบว่ามีจำนวนน้อย ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิที่ดินทำกินจำพวกโฉนดที่ดิน นส.3 ก. และ สค.2. ส่วนพื้นที่บริเวณป่าชายเลนเป็นพื้นที่ซ้อนทับกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของเขตการใช้ประโยชน์ตามมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการควบคุมพื้นที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ซึ่งทางราชการจะอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินในการทำเกษตรกรรม การทำประมงแต่จะไม่มีเอกสารสิทธิ (บุญยิ่ง สิงห์พันธ์, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2564)

ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ด้วยลักษณะพื้นที่ของตำบลห้วยน้ำขาวที่เป็นพื้นที่ที่มีพรมแดนใกล้เขตติดต่อกับป่าสงวนแห่งชาติท่าตะเภา-น้ำเชี่ยว มี 3 หมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับป่าสงวนแห่งชาติท่าตะเภา-น้ำเชี่ยว คือหมู่ที่ 2 บ้านเปรี๊ตใน หมู่ที่ 3 บ้านคลองหลอด-อ่าวกรูด หมู่ที่ 5 บ้านคันทนา โดยหมู่ที่ 2 บ้านเปรี๊ตในมีอาณาเขตติดต่อกับป่าชายเลนมากที่สุด มีเนื้อที่ประมาณ 12,367 ไร่ การดำรงชีพในอดีตที่ผ่านมาของชาวบ้านในชุมชนบ้านเปรี๊ตในจะมีลักษณะแบบพึ่งพิงพึ่งพาอิงอาศัยกันอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เป็นวิถีชีวิตตั้งแต่ดั้งเดิมก่อนที่ภาครัฐจะมีการประกาศให้เป็นพื้นที่ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ (ท่าตะเภา-น้ำเชี่ยว) พ.ศ. 2517 หากจะกล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีตก็จะพบว่ามีหลักฐานว่าเริ่มมีการอยู่อาศัยมาตั้งแต่พ.ศ. 2396 โดยประมาณ

วิถีการผลิตของชุมชนเป็นการผลิตเพื่อยังชีพโดยอาศัยและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการทำนาข้าวไร่ที่ใช้ภูมิปัญญาในการจัดการพื้นที่เพาะปลูกและเลือกใช้พันธุ์ข้าวที่ทนทานต่อน้ำเค็ม การทำสวนแบบปลูกพืชผลไม้หลากหลายชนิด การประกอบอาชีพประมงขนาดเล็กที่จับสัตว์น้ำตามบริเวณป่าชายเลนในชุมชน เพื่อบริโภคและแลกเปลี่ยนกับชุมชนข้างเคียง โดยชาวบ้านได้กล่าวถึงวิถีชีวิตและความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนไว้ว่า

“สมัยก่อนฉันทำนาปลูกข้าวเอาไว้กิน เอาไว้แบ่งปันกันกับญาติ ๆ บางทีก็มีบ้านอื่นมาขอแลก เช่น กะปิ น้ำปลา อาหารก็ไม่ต้องซื้อไปหาเก็บเอาตามป่าบก หอย ปู ปลา ถ้าอยากกินก็ไปหาเก็บหาจับเอาตามบริเวณป่าชายเลน หาอยู่กินได้ง่ายมากกว่านี้มาก บางปีเมื่อฉันไถนาเสร็จปลากระบอกก็จะว่ายเข้ามาตามน้ำเยอะแยะเต็มไปหมดเอาแหล่งไปทอดก็ได้มากินแล้ว วัน ๆ เงินแทบไม่ได้ใช้” (สมร เสี่ยงมสุข, สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2565)

การดำรงชีพดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและระบบนิเวศในชุมชน จนกระทั่งรัฐและส่วนงานราชการได้เข้ามาส่งเสริมอาชีพจึงทำให้อาชีพของชาวบ้านในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป เช่น การส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนทำสวนยางพารา การส่งเสริมการทำสวนผลไม้ ควบคู่ไปกับสวนยาง การให้สัมปทานป่าเพื่อทำนาถ้ำ เป็นต้น

ข้อมูลด้านสังคมของชุมชนบ้านเปรี๊ตในพบว่า ในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเป็นเครือญาติพึ่งพิงพึ่งพาอาศัยกัน ชุมชนมีความสุข มีการรวมตัวกันในรูปแบบกลุ่มและองค์กรจำนวนมากเป็นการดำเนินกิจกรรมกลุ่มสาธารณะที่คนในชุมชนมาทำงานร่วมกัน แต่ละกลุ่มจะมีแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มตามวัตถุประสงค์ของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะในชุมชน ประกอบด้วย 1) กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน 2) กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อคุณธรรมครบวงจรชีวิต 3) ศูนย์สาธิตการตลาดเอนกประสงค์บ้านเปรี๊ตใน (ร้านค้าชุมชน) 4) กลุ่ม

กองทุนหมู่บ้าน 5) กลุ่มกองทุนสาธิตเอนกประสงค์และกองทุนยา 6) กลุ่มแปรรูปอาหารบ้านเป็ดใน
 7) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข อสม. 8) กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน 9) กลุ่มเยาวชน (ลูกไม้ป่าเลน)
 10) กลุ่มวัฒนธรรมพื้นบ้าน 11) กลุ่มอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 12) กลุ่มเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่
 13) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 14) กลุ่มบริหารจัดการน้ำ 15) กลุ่มผู้เก็บหา 16) กลุ่ม
 แม่บ้านเกษตรกร 17) กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ชายฝั่ง (รสทช.) 18) อื่น ๆ

“การที่พวกเรามีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นองค์กรในชุมชนได้นี้มันทำให้พวกเรา
 เกิดความรู้ รัก สามัคคีกัน โดยมีข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนคือบ้านเป็ดในของพวกเราไม่เคย
 มีปัญหาการลักขโมยและหากมีงานบุญเมื่อใด ชาวบ้านเป็ดในทั้งหมดจะเข้าไปร่วมมือ
 อย่างเต็มใจและเต็มความสามารถ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีความเป็นอยู่ของชาวเป็ดใน
 ที่เกื้อกูล มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สามารถพึ่งพาตนเองได้บนฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์
 ของชุมชน” (อำพร แพทย์ศาสตร์, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2564)

วัฒนธรรมและประเพณีในชุมชนพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีส่วนน้อย
 ที่นับถือศาสนาอิสลาม (คนภายนอกที่เข้ามารับจ้างเลี้ยงปลาเลี้ยงกุ้งภายในชุมชน) ชุมชนยังคงไว้
 ซึ่งประเพณีไทยผสมผสานกับประเพณีแบบจีน เนื่องมาจากการสืบเชื้อสายในอดีตที่มีผู้คนอพยพมา
 ตั้งหลักแหล่งในชุมชน ส่วนประเพณีปฏิบัติของชุมชนในวันสำคัญของคนไทย เช่น การทำบุญที่วัด
 ในวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา วันตรุษ สงกรานต์ เป็นต้น ประเพณีสำคัญของคนเชื้อสายจีน เช่น
 ตรุษจีน สารทจีน การไหว้บรรพบุรุษ ก็จะพบเห็นโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังมีประเพณีของชุมชนที่สำคัญ
 คือการทำบุญศาลเจ้าปู่คุ้ม การทำบุญไหว้ศาลเจ้าหนองเป็ด การทำบุญศาลเจ้าปู่น้อย โดยชาวบ้าน
 เล่าถึงความเชื่อที่มีต่อศาลเจ้าปู่น้อย ดังนี้

“มันก็มีกลุ่มพวกผู้ชายมาต้มเหล้ากินกันแล้วพวกผู้ชายมันก็ปากเบาดันไปพูดว่า
 ต้มเสร็จแล้วจะเซ่นถวายให้เจ้าปู่น้อย จนกระทั่งมันต้มเหล้ากินเสร็จแต่ไม่ยอมเซ่นไหว้
 เจ้าปู่น้อยที่นี้พวกเราเหลือบไปเห็นร่างคนใส่เสื้อสีขาวซีเสื้อตรงมาหาพวกผู้ชายที่กำลังนั่ง
 กินเหล้า นั้นแหละวงแตกเลย โดนเจ้าปู่น้อยตามทวงสัญญา พ่อฉันที่มีสติก็เลยอธิษฐาน
 แล้วบอกกับเจ้าปู่น้อยว่าจะดำเนินการเซ่นไหว้ให้ ร่างคนใส่เสื้อสีขาวซีเสื้อก็หายไป” (สมร
 เสี่ยงมสุข, สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2565)

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจะมีลักษณะเป็นไปในแนวราบและแน่นแฟ้นแบบเครือญาติ
 การติดต่อสื่อสารระหว่างกันในชุมชนของชาวบ้านจะเป็นแบบไม่เป็นทางการมากนัก การติดต่อกัน

เพื่อการประชุมในชุมชนก็จะอาศัยการบอกปากเปล่า เป็นการบอกต่อ ๆ กันการติดต่อทางโทรศัพท์ หรือการใช้เสียงตามสายที่ติดตั้งในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือจุนเจือซึ่งกันและกันในลักษณะที่เอื้อเพื่อต่อกันค่อนข้างสูง เมื่อมีงานอะไรในครอบครัวก็จะมีภาระกันมากกว่าการทำงาน

ชาวบ้านเปรี๊ตในมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น การทำสวนยางพารา การทำสวนผลไม้ ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ มะพร้าว เป็นต้น สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ตามช่วงฤดูกาลระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน โดยชาวสวนจะขายผลผลิตให้พ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อ บางคนก็นำออกไปขายเองกับพ่อค้าที่ตลาดและมีการขายผ่านระบบออนไลน์อีกด้วย โดยชาวบ้านเล่าว่า

“ตัวฉันเองก็ค้าขายอาหารตามสั่ง น้ำ ขนมเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่หน้าศูนย์การเรียนรู้ นี่แหละ วัน ๆ ก็พอขายได้ซึ่งฉันก็ต้องมีเก็บวันละห้าร้อยให้ได้ แต่ที่บ้านก็ทำสวนผลไม้เหมือนกันกับคนอื่น ๆ ฉันก็จะปลูกมะพร้าวอ่อนเป็นหลัก ปลูกมานานแล้ว ตอนขายก็จะมีคนรับซื้อมาตัดถึงที่ไม่ต้องเหนื่อย ถ้าเป็นทุเรียนก็จะตัดเป็นรุ่น ๆ โดยรุ่นแรกฉันก็จะส่งให้หลัง (พ่อค้าคนกลาง) ส่วนรุ่นสอง รุ่นสามนี้ให้ลูก ๆ มันเอาไปขายในระบบออนไลน์ มันก็ขายได้ราคาดีนะแต่ต้องขยันมากหน่อย” (รัชณี สังข์ทิน, สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2565)

ส่วนอาชีพการทำประมงชาวบ้านจะทำการประมงขนาดเล็กหรือประมงชายฝั่งจับสัตว์น้ำตามบริเวณป่าชายเลนในชุมชน ซึ่งวิธีการดำรงชีพดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและระบบนิเวศในชุมชน จนกระทั่งภาครัฐและส่วนงานราชการได้เข้ามาส่งเสริมอาชีพจึงทำให้อาชีพของชาวบ้านในชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น การส่งเสริมให้ชาวบ้านทำสวนยางพารา การส่งเสริมการทำสวนผลไม้ควบคู่ไปกับสวนยาง การให้สัมปทานป่าไม้เพื่อทำนาถุ้ง เป็นต้น

พัฒนาการการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน สภาพปัญหาและวิกฤติการณ์ของชุมชนบ้านเปรี๊ตในเมื่อครั้งอดีต พบว่าปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะปัญหาการทำลายป่าชายเลนในชุมชนที่ถูกทำลายลงอย่างหนัก ปัญหาขาดการจัดการทรัพยากรที่ดี โดยเฉพาะการแผ้วถางป่าบกเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและการจับจองพื้นที่ทำกินที่มีมากขึ้นตามความต้องการของมนุษย์จนเกินขีดจำกัด ปัญหาการไม่ให้ความสำคัญกับผืนป่าไม้ชายเลนของภาครัฐที่มีการปล่อยให้มีการสัมปทานกับนายทุนการรुक้าถางป่าเพื่อทำนาถุ้ง ปัญหาการสะสมตะกอนของเสียจากการทำนาถุ้ง เป็นต้น จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนเริ่มมีการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้อง คัดค้านและต่อต้านนายทุน จนเกิดเป็นพัฒนาการของการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาทรัพยากรในชุมชนของตนเอง นอกจากนี้วิกฤติการณ์ด้านการกัดเซาะชายฝั่งอันเนื่องมาจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก็ก่อให้เกิดปัญหากับชุมชนเดียวกัน เนื่องจากปัญหาด้านทรัพยากรได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของทุกสรรพสิ่งที่บ่งชี้ถึงการพึ่งพิงอิงอาศัยกันและกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นการแก้ไขปัญหาด้วยการจัดการทรัพยากรร่วมจึงเป็นหนทางที่สำคัญของชุมชน ประกอบกับความสามารถของคนในชุมชนที่สามารถร่วมกันจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรร่วม อาทิ ดิน น้ำ ป่าชายเลน อย่างมากมาย จากบทเรียนในอดีตจนนำมาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในปัจจุบัน และเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรของชุมชนบ้านเปร็ดใน จะมีเหตุการณ์ที่สำคัญของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ช่วงที่ 1 ก่อนพ.ศ. 2504 เป็นช่วงเวลาสถานการณ์สูญเสียพื้นที่ป่าบกและพื้นที่ป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน แต่เดิมชุมชนบ้านเปร็ดในมีคนอาศัยอยู่จำนวนน้อย ทำมาหากินเลี้ยงชีพด้วยการทำนาข้าว การทำประมง หาดอาหารและสมุนไพรจากในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ การพึ่งพิงจากภายนอกชุมชนมีน้อยมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน การดำรงชีพอาศัยทรัพยากรจากป่าบกและป่าชายเลนในชุมชน ครั้นเมื่อผู้คนอพยพเข้ามาและมีการเพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้น ผู้คนจึงพากันไปจับจองพื้นที่บริเวณป่าและแผ้วถางป่าบก โดยใครสามารถถางป่าได้มากก็เป็นเจ้าของพื้นที่ได้มากทำให้ป่าไม้ถูกตัดโค่นทำลายลง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างบ้านที่อยู่อาศัยและนำไปขายเป็นจำนวนมาก เป็นผลทำให้เกิดการสูญเสียป่าบกไปอย่างมาก นอกจากนี้ยังพบว่าเกิดจากการที่รัฐได้ให้สัมปทานป่าไม้เพื่อผลิตถ่านไม้โดยไม่ต้องปลูกป่าขึ้นมาทดแทน จึงทำให้มีการตัดไม้เกิดขึ้นจำนวนมาก มีการใช้เลื่อยยนต์ตัดไม้แทนการใช้เลื่อยกำลังคน ป่าบกจึงถูกทำลายและลดลงจำนวนมาก ส่วนป่าชายเลนได้ถูกทำลายเพียงบางส่วนเพื่อนำไปใช้เป็นพื้นที่ทำนาข้าวเพียงอย่างเดียว ไม่มีการปลูกสร้างบ้านเรือนบริเวณป่าชายเลน เนื่องจากการบุกรุกป่าชายเลนจะกระทำได้ยากกว่าป่าบกเพราะเป็นบริเวณดินเลน ต่อมารัฐบาลได้เพิ่มอายุสัมปทานขึ้นเรื่อย ๆ จาก 3-5 ปี ไปเป็น 15 ปี เมื่อป่าไม้ถูกแผ้วถางเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้พื้นที่ป่าไม้มีจำนวนลดลงอย่างมาก หน่วยงานภาครัฐจึงกำหนดให้มีการปลูกไม้ทดแทนขึ้นใหม่เพื่อเพิ่มจำนวน แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่ามีการตัดไม้เกินกว่าปริมาณที่กำหนดไว้ มีการละเมิดตัดไม้ในแปลงอื่น ๆ ที่ทางราชการไม่ได้กำหนดโดยไม่มีการปลูกใหม่หรือฟื้นฟูขึ้นมาทดแทน

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2504-2544 รัฐได้มีการให้สัมปทานแบบผูกขาดระยะ 3-5 ปี โดยการตัดไม้จะใช้ระบบเว้นแม่ไม้ให้แพร่พันธุ์ ต่อมาในปีพ.ศ. 2509 รัฐได้เพิ่มอายุสัมปทานเป็น 15 ปี การตัดไม้ใช้ระบบตัดหมดในแนวสลับ พร้อมปลูกเพิ่ม และในปีพ.ศ. 2511 เริ่มเปิดให้สัมปทานป่าชายเลนให้นายทุนได้สิทธิทำสัมปทานและมีการบุกรุกเข้าไปในป่าใช้สอยของชุมชน มีการขุดคูคั่นกั้นน้ำเค็มเพื่อทำลายระบบนิเวศของชุมชน จนกระทั่งผ่านไปกว่า 20 ปี รัฐจึงระงับการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนทุกกรณี ในปีพ.ศ. 2534 เมื่อรัฐเห็นว่าทรัพยากรป่าไม้ของประเทศร่อยหรอลงไปจำนวนมาก รัฐจึงได้วางเป้าหมายปลูกฟื้นฟูป่าชายเลนตามโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนเขตอนุรักษ์ จำนวน 250,000 ไร่ จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2546 การให้สัมปทานทั่วประเทศจึงหมดอายุลง

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบภูมินิเวศในพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนที่มาจากนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ มีจุดเริ่มต้นเมื่อพ.ศ. 2523 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ภาครัฐได้มีนโยบายสนับสนุนให้มีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำอย่างกว้างขวาง โดยได้มีมติคณะรัฐมนตรีที่ได้มอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนการจัดการป่าชายเลน ทรัพยากรป่าชายเลนและการบำรุงป่าชายเลนผสมผสานกับการพัฒนาสัตว์น้ำจึงทำให้เกิดโครงการส่งเสริมอาชีพ เช่น สำนักงานโครงการจัดสรรและพัฒนาที่ดินชายฝั่งทะเลเขต 1 กรมพัฒนาที่ดินได้มีมติเลือกจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราดเป็นพื้นที่ได้รับการสนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มเกษตรกร เพื่อเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำและจัดให้มีโครงการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำขึ้น มีชื่อว่าโครงการน้ำเขียว-ท้องอ่าว (บุญยิ่ง สิงห์พันธ์, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2564) โดยประธานกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนชุมชนบ้านเป็ดใน ได้กล่าวถึงลักษณะของสภาพในพื้นที่ขณะนั้นว่า

“มีการบุกรุกแผ้วถางป่าชายเลนขนาดใหญ่เพื่อขยายพื้นที่ทำนากุ้ง นายทุนที่ถือครองพื้นที่หรือบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนจะนำรถขุดตักดินที่ติดตั้งไว้บนเรือเหล็กท้องแบนเข้ามาขุดลอกร่องน้ำล้อมรอบพื้นที่ไว้ ทำให้ต้นไม้บริเวณป่าชายเลนตายลง เพราะระบบนิเวศของน้ำจะต้องมีการขึ้นลงตามธรรมชาติ รวมถึงมีการปล่อยน้ำเสียจากการใช้สารเคมีไหลลงมาร่องน้ำและไปกักเก็บเป็นตะกอนรวมกันอยู่ตามลำคลองในชุมชน โดยเฉพาะบริเวณคลอง 7-8 เนื่องจากเป็นพื้นที่บริเวณที่นายทุนได้เข้ามาแผ้วถางและเอามาทำนากุ้ง” (อำพร แพทย์ศาสตร์, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2564)

ชาวบ้านตกอยู่ในสภาพที่มองเห็นภาพของนายทุนที่เข้ามาทำนากุ้งในพื้นที่แล้วก่อให้เกิดรายได้อย่างมากมายและนายทุนก็ได้ชักชวนชาวบ้านบางส่วนให้ทำนากุ้งเหมือนกัน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ชาวบ้านที่มีพื้นดินที่นาเกิดแนวความคิดที่จะมาลงทุนทำนากุ้งบ้าง เพราะสามารถสร้างรายได้มากกว่าการทำนาข้าว ชาวบ้านบางส่วนจึงได้เปลี่ยนอาชีพจากการทำนาข้าวมาเป็นนากุ้ง ช่วงเวลาดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นยุคทองของนากุ้งก็ได้ แต่ทว่าผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรป่าชายเลนได้เกิดผลเสียต่อภูมินิเวศอย่างมาก เนื่องจากอินทรีย์สารในรูปของเสียจากนากุ้งได้ถูกปล่อยลงสู่แหล่งน้ำลำคลองในชุมชน เกิดการสะสมของสารเคมีก่อให้เกิดเป็นมลพิษต่อระบบนิเวศในชุมชน เช่น เกิดโรคระบาดในกุ้งและสัตว์น้ำตามธรรมชาติ อุณหภูมิและความเค็มของน้ำเปลี่ยนแปลงไปทำให้สารอาหารที่ได้รับโดยตรงจากป่าชายเลนลดลง การแผ้วถางป่าไม้เพื่อขุดบ่อกุ้งได้สร้างความเสียหายต่อแหล่งอาหาร ทำลายแหล่งธาตุอาหารที่มีการหมุนเวียนและทำให้เกิดการขาดความสมดุลตามธรรมชาติและในระบบนิเวศ พื้นผิวหน้าดินตามลำคลองเน่าเสียทำให้สัตว์น้ำบริเวณป่าชายเลน จำพวก ปูแสม ปูดำ หอยประเภตต่าง ๆ และปลาขนาดเล็กที่ชาวบ้านได้เคยหากินหาขาย

มีปริมาณลดลง การที่ทรัพยากรของชุมชนได้ถูกทำลายลงไปจำนวนมาก ส่งผลทำให้ชาวบ้านประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนที่ชาวบ้านเป็นหนี้เป็นสิน ปัญหาสังคมในชุมชนที่ผู้คนต่างขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชนมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

สถานการณ์ดังกล่าวได้ทำให้เกิดการลุกขึ้นต่อสู้ของชุมชนกับนายทุนและความไม่เท่าเทียม และเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิทรัพยากรป่าชายเลน จากกรณีการสัมปทานป่าชายเลนท่าตะเภา-น้ำเคี้ยว ตามนโยบายรัฐบาลที่เป็นการสัมปทานระยะยาว 15 ปีให้แก่รายทุนนั้นเป็นการให้สัมปทานแบบประมุขผูกขาด การไม่ทำตามข้อกำหนดของสัมปทานของนายทุน การสร้างผลประโยชน์แอบแฝงด้วยการสร้างคันดินกั้นน้ำ เพื่อเตรียมพื้นที่ขยายการขุดบ่อทำนาเกลือ มีการสร้างสถานการณ์ขึ้นมาล่อลวงให้ชาวบ้านหลงเชื่อ โดยนายทุนล่อลวงให้ชาวบ้านร่วมลงชื่อสนับสนุนสร้างคันดินกั้นน้ำเค็มเพื่อไม่ให้ น้ำทะเลไม่หนุนพื้นที่เกษตรกรรม เป็นสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความแตกแยกทางความคิดขึ้น ชาวบ้านในชุมชนบ้านเป็ดในเริ่มมีความขัดแย้งกันเอง โดยได้มีการแบ่งฝ่ายระหว่างฝ่ายที่เห็นด้วยกับนายทุนและฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับนายทุน ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ชาวบ้านไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนได้ จากที่เคยใช้สำหรับการดำรงชีพกลับไม่สามารถนำทรัพยากรมาใช้ได้ เพราะความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลงไป ป่าไม้ สัตว์น้ำลดลง รวมถึงปัญหาการกีดกันชาวบ้านไม่ให้เข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนจากนายทุนและกลุ่มผู้เลี้ยงกุ้ง จนเกิดการปะทะกันระหว่างนายทุนกับชาวบ้านในชุมชน

พ.ศ. 2525 ได้เกิดกระบวนการทางสังคมขึ้นในชุมชน เป็นสถานการณ์ที่ชาวบ้านในชุมชนได้มีการรวมตัวกันและพูดคุยในกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับฝั่งของนายทุน นำโดยนายสง่า ผึ้งรังที่เป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ได้เข้ามาประสาน พูดคุยถึงสถานการณ์การทำลายทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน อาทิ การสร้างคันดินเพื่อกั้นน้ำเค็ม การกีดกันชาวบ้านไม่ให้เข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน การเอื้อประโยชน์ของหน่วยงานภาครัฐให้กับกลุ่มนายทุน และเหตุการณ์การใช้อาวุธปืนยิงข่มขู่ชาวบ้านให้มีความหวาดกลัวของคนเฝ้าพื้นที่ของนายทุน ซึ่งไม่มีหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาควบคุมดูแล จากปัญหาและวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนทำให้กลุ่มแกนนำชาวบ้านได้เริ่มคิดหาวิธีการที่จะหยุดยั้งโครงการของนายทุน ได้มีการรวบรวมชาวบ้านที่มีความคิดเห็นและหลักการเดียวกัน โดยใช้วิธีการพูดคุยและกระตุ้นให้เห็นและตระหนักถึงปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาหนี้สิน ปัญหาการประกอบอาชีพที่ไม่สามารถเข้าไปใช้ทรัพยากรจากป่าชายเลนได้ รวมถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในชุมชนที่ถูกทำลายลงอย่างมาก ส่งผลกระทบด้านลบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

จากการสร้างแนวคิดการรวบรวมพลังคนในชุมชนของกลุ่มแกนนำในการรวบรวมชาวบ้านเป็ดในและหมู่บ้านใกล้เคียงที่มีจำนวนมากกว่า 200 คน ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหว

ทางสังคมขึ้นมา เพื่อต่อสู้และทวงคืนสิทธิในทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน อีกทั้งยังมีผู้นำทางจิตวิญญาณ คือพระอาจารย์ทานและพระอาจารย์อ้นแห่งวัดห้วยน้ำขาวที่ให้การสนับสนุนเอื้อเฟื้อสถานที่ในการประชุม พูดคุย ร่วมคิด ร่วมต่อสู้ ให้กำลังใจกับกลุ่มแกนนำในชุมชน ผลจากการเคลื่อนไหวทางสังคมในชุมชนนี้เองทำให้กลุ่มชาวบ้านที่มีความคิดเข้าข้างนายทุนได้หวนกลับเข้ามาเป็นแนวร่วมในการต่อสู้ครั้งนี้ด้วย

พ.ศ. 2526-2527 กลุ่มชาวบ้านที่มีแกนนำโดยนายศุภกิจ ห้วยน้ำได้เดินทางเข้าพบนายอำเภอเมืองตราดและผู้ว่าราชการจังหวัดตราด เพื่อร้องเรียนหน่วยงานในระดับท้องถิ่นให้เข้ามาตรวจสอบพื้นที่และขอบเขตการสร้างคันกั้นน้ำเค็มของนายทุน แต่การร้องเรียนครั้งนั้นไม่ประสบผลสำเร็จ ต่อมาการร้องเรียนได้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งนำโดยนายอานวย ชุมณีและชาวบ้านจำนวน 7-8 คน ได้เดินทางเข้ากรุงเทพมหานคร เพื่อร้องเรียนต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้รับทราบถึงผลกระทบที่ชาวบ้านชุมชนบ้านเปร็ดในและหมู่บ้านใกล้เคียงได้รับความเดือดร้อนจากนายทุนที่ได้รับอนุญาตการสัมปทานป่าชายเลน โดยเรียกร้องให้หน่วยงานของกระทรวงประสานการแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน ผลจากการร้องเรียนได้มีกรมการสิ่งแวดล้อมเดินทางมาตรวจสอบตามข้อร้องเรียนแต่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมที่เข้ามาตรวจสอบกลับได้รับข้อมูลที่ไมถูกต้องบิดเบือนจากนายทุน ซึ่งเป็นข้อมูลเพียงฝ่ายเดียวและกลับกลายเป็นว่าชาวบ้านถูกกล่าวหาว่าบุกรุกป่าและเป็นผู้กระทำผิดเสียเอง

ต่อมาได้มีการยื่นหนังสือร้องเรียนอีกครั้งหนึ่งที่นำโดยกลุ่มแกนนำชาวบ้านคนสำคัญ คือ นายอานวย ชุมณี และนายศุภกิจ ห้วยน้ำ ร่วมกับชาวบ้านในชุมชนอีกประมาณ 20 คน ได้เดินทางไปยื่นหนังสือเพื่อร้องเรียนต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และยื่นหนังสือร้องเรียนที่สำนักนายกรัฐมนตรีด้วย เป็นการเรียกร้องให้หน่วยงานราชการลงมาตรวจสอบพื้นที่และสืบค้นข้อเท็จจริง ผลจากการยื่นหนังสือครั้งนี้ทำให้นายกรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมขึ้นมา 1 ชุด เพื่อดำเนินการตรวจสอบพื้นที่รับร้องเรียน นอกจากนี้ยังได้มีการประสานงานกับรองอธิบดีกรมป่าไม้ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดตราด ให้เข้ามาช่วยกันหาข้อเท็จจริงตามข้อร้องเรียนและปัญหาที่เกิดขึ้นอีกด้วย อีกด้านหนึ่งกลุ่มชาวบ้านในชุมชนได้มีการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานทหาร คือกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอรมน.) จังหวัดตราด ทำให้รองผู้ว่าราชการจังหวัดตราด ฝ่ายความมั่นคงเดินทางลงพื้นที่และร่วมประชุมพูดคุยกับชาวบ้าน เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงเรื่องการขุดคันดินกั้นน้ำเค็มของนายทุน ผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่านายทุนได้ทำผิดเงื่อนไขของการได้รับสัมปทานจริงตามที่ร้องเรียน เวลาต่อมาได้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชน 3 ชุมชน โดยมีกลุ่มชาวบ้านเปร็ดใน ชาวบ้านอ่าวกรูด ชาวบ้านท่าตะเภา จำนวนกว่า 300 คน ได้พากันเดินขบวนไปที่ศาลากลางจังหวัดตราด เพื่อกดดันผู้ว่าราชการจังหวัดที่ละเลยการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน เมื่อมี

การตรวจสอบรายละเอียดโครงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของนายทุน พบว่ามีการทำผิดเงื่อนไขการขอสัมปทานจริง ส่งผลให้ผู้ว่าราชการจังหวัดลาออกจากตำแหน่งในที่สุด

เมื่อชุมชนได้ทรัพยากรป่าชายเลนกลับคืนหลังจากที่ไล่นายทุนออกจากพื้นที่ได้แล้ว ชาวบ้านเปรีตในจึงได้ร่วมมือกับฝ่ายทหารทำลายคันกั้นน้ำเค็มของนายทุน ด้วยการระเบิดทำลายประตูกั้นน้ำที่นายทุนสร้างไว้ออกไป ทำให้น้ำสามารถขึ้น-ลงได้ปกติตามธรรมชาติ ชาวบ้านในชุมชนเกิดความพึงพอใจที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนตนเองได้และถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน เมื่อผ่านเหตุการณ์ขับไล่นายทุนออกไปจากพื้นที่และได้สิทธิในทรัพยากรชุมชนกลับคืนมา กลุ่มชาวบ้านจึงได้เกิดการตระหนักรู้คุณค่าของทรัพยากรและมองเห็นแนวทางที่จะจัดระบบการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนเสียใหม่ ด้วยการฟื้นฟูระบบนิเวศของชุมชนให้เกิดความสมดุลด้วยการทำสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดความเหมาะสมกับทุนและแรงงานของชาวบ้าน ซึ่งเป็นการมองถึงศักยภาพของชุมชน การพลิกฟื้นภูมินิเวศของชุมชนลักษณะเป็นองค์กรร่วมที่มีการดำเนินงานพัฒนาไปพร้อม ๆ กันไปในสามมิติ คือ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม

○ หลังจากทำลายคันดินกั้นน้ำระหว่างนาทุ่งกับป่าชายเลนออกไปแล้ว ชาวบ้านจึงปล่อยให้ป่าชายเลนฟื้นฟูเองตามธรรมชาติ ประกอบกับชาวบ้านได้ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำการปลูกป่าเสริมขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนป่าที่ขาดหายไป โดยในช่วงปี พ.ศ. 2532-2536 ถือได้ว่าเป็นช่วงตื่นตัวในการดูแล รักษาและปกป้องทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ชาวบ้านบ้านเปรีตในได้เริ่มบริหารจัดการตนเองเกี่ยวกับทรัพยากรของชุมชนด้วยการสร้างข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชน คือการห้ามตัดไม้ในป่าชายเลนอย่างเด็ดขาด เพื่อเป็นการฟื้นฟูป่าที่เสื่อมสภาพให้กลับคืนสู่ความสมดุลโดยเร็วที่สุด การร่วมกันสร้างข้อกำหนด กฎ กติกา เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำ ได้แก่ ข้อตกลงเกี่ยวกับการจับปูแสมว่าจะต้องไม่จับมากเกินไปและหยุดจับในฤดูวางไข่ ข้อตกลงเกี่ยวกับการเฝ้าระวังการลักลอบตัดไม้และการใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย เช่น เรือคราดหอยแครง การใช้วนตาถี่ วนรุน วนลาก แต่ยังไม่ได้ร่วมกันกำหนดบทลงโทษอย่างชัดเจน

ต่อมาเริ่มมีการรณรงค์ให้ชาวบ้านเลิกตัดไม้บริเวณป่าชายเลน โดยใช้หลักการพูดคุยกันด้วยเหตุผลและออกกฎ กติกา ห้ามตัดไม้ ร้องขอให้ชาวบ้านเปลี่ยนมาใช้ไม้แอมแทนไม้ป่าชายเลนในการทำร้านหรือเสาปักค้ำแถวถั่วและแดง ส่วนปัญหาชุมชนใกล้เคียงลักลอบตัดไม้จากป่าชายเลนนำไปเผาถ่านก็แก้ปัญหาโดยการขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบให้มีการออกลาดตระเวนร่วมกันทำให้ปัญหาลดลงเรื่อย ๆ ปัจจุบันสามารถยุติการตัดไม้ชายเลนได้ทั้งหมด ในปีพ.ศ. 2538 พระอาจารย์สุบิน ปณีโต เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อมได้เดินทางมาที่วัดห้วงน้ำขาว เพื่อบรรยายธรรมและขยายแนวคิดเรื่องการรวมกลุ่มออมเงินในการแก้ไขหนี้สินและเงินทุนในการประกอบอาชีพ กลุ่มผู้นำและชาวบ้านที่ได้ฟังบรรยายจากพระอาจารย์ได้เห็นประโยชน์ของการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

จึงจัดประชุมร่วมกันในหมู่บ้านและมีความเห็นร่วมกันว่าจะตั้งกลุ่มสะสมทรัพย์ขึ้นในชุมชน ใช้ชื่อว่า กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อคุณธรรมครบวงจรชีวิต โดยเนื้อความตอนหนึ่งที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้กล่าวบรรยายเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีดังนี้

“การสะสมทรัพย์ ไม่ได้มีความหมายเพียงการสะสมเงินเท่านั้น แต่เป็นการสะสม ความภาคภูมิใจ สะสมบุญ สะสมความดีงาม เพราะการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมานั้น นอกจากการเอาเงินคนละเล็กละน้อยมารวมเข้ากันแล้ว เงินเหล่านี้จะถูกนำไปให้คนที่มีความจำเป็นได้กู้ยืม แก้ปัญหาความเดือดร้อน ช่วยทำให้คนที่กู้เงินไปมีความสุข ซึ่งจะส่งผลให้คนที่ร่วมกันสะสมเงินทุกคนมีความสุข มีความปลื้มใจด้วย ส่วนจุดมุ่งหมายแท้จริงนั้น เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต มีเจตนาว่า กลุ่มที่ต้องขึ้นมามุ่งการพัฒนาคุณธรรม เป็นหลัก โดยมีเงินเป็นเครื่องมือ คุณธรรมที่นำมาใช้ เป็นคุณธรรมที่สัมผัสได้ตั้งแต่ทารก ในครรภ์มารดาจนถึงเชิงตะกอน นั่นคือครบวงจรแห่งชีวิต ด้วยการจัดสวัสดิการของกลุ่ม เป็นคุณธรรมที่ช่วยได้ไม่แยกส่วนจนทำให้เกิดช่องว่างของคนในชุมชนด้วยตนเองหรือแม้แต่ ระหว่างคนในสังคม ซึ่งปกติจะมีช่องว่างความไม่เท่าเทียมกันเป็นอย่างมาก เช่น คนที่รับ ราชการจะได้รับการเลี้ยงดูจากหน่วยงานรัฐเป็นอย่างดี ทั้งในรูปของเงินเดือนและสวัสดิการ ต่าง ๆ แต่ชาวบ้านธรรมดา กลับไม่ได้รับการจากใครเลยทั้ง ๆ ที่คนเหล่านี้คือเจ้าของเงิน หรือผู้เสียภาษีให้รัฐ ดังนั้นการตั้งกลุ่มเพื่อนำเงินมาจัดการให้เกิดสวัสดิการต่าง ๆ ก็จะเป็น เครื่องมือในการสร้างคุณธรรม สร้างความทัดเทียมกันในสังคม” (อภิษญา คุณาพรธรรม, 2551 : 165-166)

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน เป็นสถานการณ์การขยายผลและการเชื่อมโยงกิจกรรมและ นำไปสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านเป็ดในประสบความสำเร็จในด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน มีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านจัดตั้งเป็นกองทุนบริหารจัดการป่าชายเลน เพื่อการบริหารจัดการและ ดูแลทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่นอย่างจริงจัง ผลานภาคีเครือข่ายจนเกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ในทุกระดับ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้ภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน การบริหารจัดการน้ำชุมชนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การบริหารจัดการภัยพิบัติจากการกัดเซาะชายฝั่งจากภาวะอากาศเปลี่ยนแปลง การบริหารจัดการ สัจจะสะสมทรัพย์ จนได้รับการยอมรับจากหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ให้เป็นพื้นที่ต้นแบบในการฟื้นฟู และอนุรักษ์ป่าชายเลนที่มีความยั่งยืน

จากจุดเริ่มต้นในการลงมือปลูกป่าชายเลนของชุมชนเมื่อปีพ.ศ. 2530 ชุมชนบ้านเป็ดใน ได้ดำเนินการฟื้นฟู บำรุงรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเรื่อยมา โดยกลุ่มผู้นำได้มีการประชุมร่วมกัน

กับชาวบ้านเพื่อหาข้อตกลงเกี่ยวกับการรวมตัวรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการด้านทรัพยากรในชุมชน โดยที่ประชุมได้มีมติที่จะขยายผลการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรในชุมชน ด้วยการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดในขึ้นมา ซึ่งชาวบ้านที่มาเข้าร่วมประชุมต่างก็ยอมรับในแนวคิดเรื่องของการรวมกลุ่ม โดยกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดในได้จัดตั้งขึ้นมาอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2541 โดยมีขั้นตอนในการเกิดกลุ่ม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การดำเนินงานจัดตั้งคณะกรรมการประจำกลุ่ม ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม กรรมการปรึกษากลุ่ม กรรมการบริหารกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม มีข้อตกลงร่วมกันในการที่จะให้สิทธิชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านเปร็ดในเป็นสมาชิกโดยธรรมชาติ โดยไม่มีการรับสมัคร ไม่เสียค่าสมาชิกและค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้นในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 การจัดโครงสร้างกลุ่ม ได้มีแบ่งกลุ่มกิจกรรมในการเฝ้าระวังและดูแลรักษาป่าชายเลนออกเป็น 6 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีผู้รับผิดชอบกลุ่มทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลและควบคุมกลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 กลุ่มงานอำนวยการ ด้านความสะอาดและการต้อนรับบุคคลภายนอก การเตรียมสถานที่และบริการต่าง ๆ เช่น การปลูกป่า จัดเตรียมอาหารและน้ำดื่มต่าง ๆ กลุ่มที่ 2-6 กลุ่มงานลาดตระเวนและตรวจตราดูแลป่า ซึ่งจะมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามคลองที่อยู่ในพื้นที่บ้านเปร็ดใน ตั้งแต่คลอง 1-12 แต่ละกลุ่มจะลาดตระเวนทั้งกลางวันและกลางคืน เพื่อดูแลตรวจตราป่าชายเลนคนละ 2-3 คลอง หากตรวจตราแล้วพบผู้กระทำผิดก็จะแจ้งให้ทราบว่ามีกฎและให้ถอยออกไปยังแหล่งอื่น แต่ถ้าไม่ออกไปหรือมีการขัดแย้งต่อผู้รับผิดชอบประจำกลุ่มจะดำเนินการเรียกกลุ่มอื่น ๆ ให้เข้ามาร่วมผลักดันให้ออกไปจากพื้นที่และจะทำการขึ้นบัญชีดำไว้

ขั้นตอนที่ 4 ร่วมกันกำหนดกฎ ระเบียบและข้อบังคับ การที่พื้นที่ป่าชายเลนบ้านเปร็ดในได้ปรากฏความอุดมสมบูรณ์มีความหลากหลายของสัตว์น้ำและสัตว์ป่าหลายชนิดที่มีค่า กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดในจึงได้ร่วมกันออกข้อบังคับของกลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้เป็นสมาชิกของกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ 2) ช่วยกันอนุรักษ์และป้องกันรักษาป่าชายเลนให้คงอยู่ตลอดไป 3) ช่วยกันปลูกป่าชายเลนที่ถูกทำลาย 4) หากพบว่ามีมีการบุกรุกทำลายตัดไม้ในเขตป่าชายเลนจะร่วมกันควบคุมตัวผู้กระทำผิดส่งเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป 5) ห้ามจับสัตว์น้ำในห้วงเวลาที่สัตว์น้ำวางไข่หรือมีไข่โดยเฉพาะปูแสม ช่วงเดือน 11 (แรม 4-5-6 ค่ำ) ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับเป็นเงิน 1,000 บาท (โครงการหยุดจับร้อยละ คอยจับล้าน) 6) จะร่วมมือกับส่วนราชการภาครัฐและเอกชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน 7) ห้ามมิให้ผู้ใดทำการตั้งเตาเผาถ่านในป่าชายเลน 8) ห้ามนำขยะมูลฝอยไปทิ้งในบริเวณป่าชายเลน 9) ห้ามจุดไฟเผาป่าชายเลน

ขั้นตอนที่ 5 การรวมเงินเพื่อร่วมลงขันเสียสละเงินสำหรับเป็นกองทุนสะสมสำหรับใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม ชาวบ้านจะร่วมบริจาคตามกำลังศรัทธา เพื่อการจัดกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ

ในเวลาต่อมาศูนย์ฝึกอบรบวชนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชีย มูลนิธิรักษ์ไทยได้เข้ามาส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้กับชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ ร่วมกันจัดให้มีการศึกษาดูงานต่างพื้นที่โดยพากลุ่มแกนนำ สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดในจำนวน 10 คน เดินทางไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ด้านการจัดการป่าชายเลน ณ บ้านแหลมมะขาม ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง และที่บ้านทุ่งตะเชะ ตำบลทุ่งกระปือ อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง คณะผู้ไปศึกษาดูงานได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงานมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชนทุกคน จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลของชุมชน เพื่อทำความรู้จักชุมชนตัวเองมากยิ่งขึ้น ทั้งจากประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การใช้ประโยชน์ที่ดิน สภาพเศรษฐกิจและสังคมและโครงสร้างของกลุ่มและองค์กรในชุมชน เมื่อได้ข้อมูลชุมชนมาครบแล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เห็นสภาพปัญหา จุดเด่น จุดด้อยของชุมชน จนกระทั่งมองเห็นปัญหาที่แท้จริงในชุมชนและนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาจนบรรลุเป้าหมายที่ชุมชนได้วางไว้

ระหว่างพ.ศ. 2542-2545 เป็นช่วงปีแห่งความสำเร็จชุมชนบ้านเปร็ดใน ชุมชนได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 1 ประเภทชุมชน จากสถาบันลูกโลกสีเขียว ภายใต้ชื่อกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน จังหวัดตราด ตามสโลแกน พันธุ์วิถุติ พลิกฟื้นผืนป่า ในปีพ.ศ. 2542 ต่อมาชุมชนบ้านเปร็ดในก็ได้รับรางวัลด้านการบริหารจัดการน้ำระดับประเทศจากมูลนิธิอุทกพัฒน์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ปีพ.ศ. 2543 ทั้งนี้สืบเนื่องจากสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำในชุมชน ถึงแม้ว่าสภาพภูมิอากาศในชุมชนบ้านเปร็ดในจะมีฝนตกเป็นเวลายาวนาน 8 เดือนก็ตาม และมีปริมาณน้ำฝนสะสมรายปีเฉลี่ยสูงถึง 2,882.2 มิลลิเมตรต่อปี แต่ก็ขาดแคลนน้ำจัดในการอุปโภคบริโภค ส่งผลกระทบต่อชุมชนในทุกด้าน ชาวบ้านจึงต้องไขปัญหาด้วยการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรร่วม มีการระดมความคิดเห็น แสวงหาแนวทางการจัดการร่วมกัน ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำงาน เพื่อต้องการกักเก็บน้ำจืดให้อยู่ในพื้นที่ให้ได้มากที่สุดในช่วงฤดูแล้ง โดยมีวิธีการบริหารจัดการร่วมกัน ดังนี้

ตักน้ำจืด ด้วยการพัฒนาบ่อกึ่งที่กร้าง บ่อกึ่งเก่าที่ไม่ได้เลี้ยงกุ้งแล้วมาปรับปรุงเป็นสระแก้มลิง ขุดลอกคูคลองที่ตื้นเขินให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้สามารถเพิ่มปริมาตรกักเก็บน้ำจืดได้รวม 1,776,505 ลูกบาศก์เมตร นอกจากนี้ยังปรับพื้นที่เกษตรเป็นร่องสวน เพื่อกักเก็บน้ำจืดให้อยู่ในร่องสวนให้ยาวนานและเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในฤดูฝนด้วย

ตุลน้ำกร่อย คือการสร้างสมตุลระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นแนวกันชนระหว่างน้ำจืดและน้ำเค็ม เกิดแนวป้องกันการปะทะและกัดเซาะชายฝั่ง มีการแบ่งแนวเขตของพรรณไม้ชายเลน 3 ชั้น มีระยะทางประมาณ 1.8 กิโลเมตร ซึ่งถือเป็นแนวกันชนก่อนที่น้ำเค็มจะรุกเข้าถึงพื้นที่ของชุมชน และระบบรากของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนก็เป็นเสมือนเครื่องกรองน้ำเสียก่อนที่จะระบายลงสู่ทะเล ดูดซับมลพิษที่ปะปนมากับน้ำ จึงทำให้มีปริมาณน้ำจืดในแผ่นดินมีเพียงพอและไม่กลายเป็นน้ำกร่อย ทำให้รอยต่อพื้นที่น้ำกร่อยมีความสมบูรณ์ทางธรรมชาติและเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ

ต้นน้ำเค็ม เป็นการใช้น้ำจืดต้นน้ำเค็มออกไป โดยการสร้างฝายชะลอน้ำด้วยกระสอบและทำบานประตูปิด-เปิด บริเวณท่อลอดรางระบายน้ำสาธารณะ เพื่อกักเก็บน้ำจืดเป็นช่วง ๆ พร้อม ๆ กับการบริหารระดับน้ำแนวกันชนน้ำจืดและน้ำเค็ม

เมื่อชุมชนสามารถขยายผลจากการปฏิบัติได้ดี จึงทำให้ชุมชนบ้านเป็ดในได้มีการริเริ่มจัดทำวิจัยท้องถิ่นโดยร่วมกับหน่วยงานภายนอกจนสามารถสร้างโจทย์วิจัยด้วยตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างเป็นระบบ การวิจัยโดยชุมชนนี้ นำโดยกลุ่มผู้นำชาวบ้านรุ่นใหม่ที่ต้องการแก้ไขปัญหาแบบเบ็ดเสร็จและมองเห็นความยั่งยืนของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นจุดเริ่มต้นในการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ชุมชนกับหน่วยงานองค์กรภายนอกเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดผลงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนและมีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอยู่เสมอ สามารถสร้างความสมดุลของทรัพยากรอย่างคงที่และมีความยั่งยืนมาเป็นระยะเวลา 5 ปี นับจากที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 1 สถาบันลูกโลกสีเขียวจึงได้คัดเลือกให้ชุมชนบ้านเป็ดในได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภทรางวัล สิปปนนท์ เกตุทัต 5 ปีแห่งความยั่งยืนในปีพ.ศ. 2548

○ พ.ศ. 2551 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาทอดพระเนตรป่าชายเลนชุมชนบ้านเป็ดใน

▷ พ.ศ. 2552 ชุมชนได้รับการคัดเลือกจากสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) ให้เป็นแม่ข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนด้วยวิธีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้วยผลงานของชาวบ้านที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถแก้ปัญหาในชุมชนได้จริง ชุมชนบ้านเป็ดในจึงเป็นคลังข้อมูลและคลังความรู้ที่ทันสมัย มีการสนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและถ่ายทอดขยายผลการใช้งาน โดยสร้างและพัฒนาเครือข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งต่อมามูลนิธิอุทกพัฒน์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ได้คัดเลือกชุมชนบ้านเป็ดในเป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเพื่อจัดการน้ำโดยชุมชนตามแนวพระราชดำริ

ส่วนการขยายผลแนวคิดการปลูกป่าชายเลนนำมาใช้แลกเปลี่ยนคาร์บอนเครดิต สาเหตุมาจากปัญหาภาวะโลกร้อนและการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ที่สืบเนื่องมาจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสู่ชั้นบรรยากาศที่มากเกินไป ใช้ในการชดเชยการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของตนเองจากการปลูกป่าในพื้นที่กำลังดำเนินการร่วมกันกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อกำหนดแนวทางร่วมกัน

ต่อมาพ.ศ. 2563 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชรมหาวัชรราชธิดา นำคณะอัยการสูงสุดและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดระยอง ศึกษาดูงานด้านระบบนิเวศทางธรรมชาติชุมชนบ้านเป็ดใน ทอดพระเนตรศูนย์การเรียนรู้พิพิธภัณฑ์บริหารจัดการน้ำและป่าชายเลนของชุมชน เยี่ยมชมป่าชายเลนมรดกผืนป่า

ตะวันออก ทอดพระเนตรระบบการบริหารจัดการน้ำจืด-น้ำเค็ม การสำรองและกักเก็บน้ำจืดและเกษตรผสมผสานตามแนวทางทฤษฎีใหม่

ปัจจุบันความสำเร็จด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนบ้านเป็ดในเป็นพื้นที่ต้นแบบระดับประเทศ ทั้งในด้านการบริหารจัดการป่าชายเลน การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งและการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อคุณธรรมครบวงจรชีวิตสามารถตอบสนองคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ความสำเร็จดังกล่าวมาจากความตั้งใจ ความเข้าใจ ความไว้วางใจและความสามัคคีของชาวบ้านในชุมชน ประกอบกับการนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ความยั่งยืนของชุมชน ด้วยสภาพความเสื่อมโทรมของทรัพยากรของชุมชนที่เกิดขึ้นในอดีต ล้วนแล้วแต่เป็นการใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างไม่ระมัดระวัง ไม่สัมพันธ์กับความต้องการของชุมชนที่แท้จริง ฉะนั้นการตื่นรู้ของชาวบ้าน ด้วยการเกิดสำนึกตระหนักตลอดจนรู้เหตุ รู้ปัจจัยของสภาวะแห่งการเป็นหนี้ของตนเอง ทำให้ได้รู้แจ้งเห็นจริงและเห็นโทษของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จึงได้หันมาสู่การเข้าใจตนเองและชุมชน โดยที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางและวิธีการที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองเพื่อความอยู่รอดและยั่งยืนได้ ซึ่งกระบวนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนที่นำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนบ้านเป็ดในจนกระทั่งปัจจุบัน ประกอบด้วยดังนี้

ความยั่งยืนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยความที่ชุมชนบ้านเป็ดในมีแนวทางการปฏิบัติการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกัน ประกอบกับการพิจารณาและลงมติในข้อคิดเห็นที่เห็นพ้องร่วมกันในการดำเนินการหรือทำกิจกรรมร่วมกัน บางประเด็นที่ยังหาข้อสรุปในที่ประชุมไม่ได้ สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมก็นำวาระการประชุมในประเด็นที่ยังไม่สามารถตัดสินใจได้ เอาไปคิดต่อบ้านและนัดประชุมสืบเนื่องครั้งถัดไป ทำให้การประชุมเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเข้มข้นทุกครั้ง จนเกิดการตกผลึกทางความคิดและเกิดแนวทาง การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนที่มีความชัดเจน

“สมัยก่อนผู้นำชุมชน ชาวบ้าน มักจะมาประชุมพูดคุยกัน ใครมีเวลาก็มาถกแถลงกันจะทำอะไรร่วมกัน บ้างก็ที่โรงเรียน ศาลาวัด ศาลเจ้าปู่บ่อย มานั่งพูดคุยบางทีก็เถียงกันแต่ก็ไม่มีอะไร ถ้ายังไม่ได้ข้อสรุปร่วมกันก็เก็บเอาไปคิดต่อแล้วก็มาประชุมกันใหม่คราวต่อไป เราประชุมกันบ่อยมาก” (อำพร แพทย์ศาสตร์, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2564)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการร่างระเบียบการดูแลป่าชายเลนบ้านเป็ดในเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรร่วมของหมู่บ้าน (รายงานการประชุมคณะกรรมการชุมชน, 2542) โดยที่ประชุมคณะกรรมการชุมชนได้มีมติพิจารณาร่วมกันถึงแนวทางในการจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรร่วมกัน ตามประเด็นต่อไปนี้

1. ความสำคัญของการจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรหมู่บ้านเปรี๊ตใน ทรัพยากรป่าชายเลน มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านเปรี๊ตในและหมู่บ้านใกล้เคียง รวมทั้งเป็นแหล่ง สำหรับศึกษาระบบนิเวศวิทยาของชายเลนสมบูรณ์ที่สุดของภาคตะวันออกเฉียง ชาวบ้านในชุมชนเล็งเห็น ความสำคัญนี้ จึงพร้อมใจกันจัดทำแผนดังกล่าวนี้ขึ้นมา

2. วัตถุประสงค์ของแผนการจัดการทรัพยากร ที่ประชุมได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของ แผนการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน 5 ประการ คือ

- 2.1 เพื่อรักษาไว้เป็นแหล่งทำมาหากินของประชาชนในชุมชน
- 2.2 เพื่อเป็นการจัดการในทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืน
- 2.3 เพื่อให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ตามธรรมชาติ
- 2.4 เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาสำหรับประชาชน
- 2.5 เพื่อรักษาไว้เป็นมรดกโลก

3. แนวทางการจัดการและการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนและทรัพยากรหมู่บ้านเปรี๊ตใน ซึ่งที่ ประชุมชนได้มีมติร่วมกัน ดังนี้

- 3.1 จัดตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแล รักษาป่าชายเลนและทรัพยากร
- 3.2 จัดการตรวจป่าอย่างน้อย 2 ครั้งต่อสัปดาห์
- 3.3 มีการปลูกป่าซ่อมแซมและเพิ่มเติม อย่างน้อยปีละครั้ง
- 3.4 มีการสำรวจและทรัพยากรของป่าอย่างน้อย 1 ครั้งต่อ 3 ปี
- 3.5 สร้างกฎเกณฑ์เพื่อรักษา ดูแล รวมทั้งการใช้ประโยชน์

4. การตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนบ้านเปรี๊ตใน มติที่ประชุมได้มีความเห็น ร่วมกันว่าควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตในขึ้นมา โดยมี องค์ประกอบ ดังนี้

4.1 คณะกรรมการโดยตำแหน่ง จะเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านเปรี๊ตใน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 บ้านเปรี๊ตใน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ 2 ผู้บริหารโรงเรียนบ้านเปรี๊ตใน

4.2 คณะกรรมการโดยการเลือกตั้ง จะเลือกจากตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ กลุ่มละ 2 คน จากดุลยพินิจของคณะกรรมการ และจากตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ อีกไม่เกิน 6 คน โดยวิธีลงคะแนน แต่ละตำแหน่งต้องได้รับคะแนนเสียงเกินครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมดที่เข้าประชุม

4.3 คณะกรรมการในแต่ละชื่อจะดำรงอยู่ในตำแหน่งเป็นวาระ 2 ปี เมื่อครบวาระแล้ว จะได้รับการเลือกเข้ามาเป็นกรรมการอีกก็ได้

4.4 คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรบ้านเปรี๊ตใน มีตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้ ประธาน กรรมการ 1 ตำแหน่ง รองประธานกรรมการ 2 ตำแหน่ง เற்றுญิก 1 ตำแหน่ง เลขานุการ 1 ตำแหน่ง ผู้ช่วยเลขานุการ 1 ตำแหน่ง ส่วนคณะกรรมการจะมีเท่ากับจำนวนจากตัวแทนของกลุ่ม โดยตำแหน่ง

ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ จะมาจากการคัดเลือกโดยคณะกรรมการ ซึ่งเลือกจากคณะกรรมการโดยตำแหน่งและคณะกรรมการโดยการเลือกตั้ง ใช้วิธีการลงคะแนนเสียง ส่วนตำแหน่งเลขาธิการ ผู้ช่วยเลขาธิการ เற்றுณิกและผู้ช่วยเற்றுณิกจะให้ประธานเลือกจากคณะกรรมการโดยตำแหน่งและมาจากการเลือกตั้ง

5. ระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อการดูแลรักษาป่าชายเลน จะมีการพิจารณาร่วมกันว่าระเบียบทุกข้อทำประชาพิจารณ์ก่อนประกาศใช้ โดยมีข้อห้าม ดังนี้

5.1 ห้ามมิให้ผู้ใดทำการใด ๆ อันเป็นการทำลายป่า ทรัพยากรป่าชายเลนหรือเข้ายึดถือครอบครอง ลำเนาเขตของป่าชุมชน

5.2 ห้ามนำไม้ออกจากป่า โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ

5.3 ห้ามมิให้ผู้ใดนำไม้ไปใช้ เพื่อหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

5.4 ก่อนที่จะทำการตัดหรือโค่นไม้ ผู้กระทำการตัดโค่นจะต้องแจ้งต่อคณะกรรมการเป็นลายลักษณ์อักษร จึงจะดำเนินการดังกล่าวได้

5.5 ชื่อบัญชีคลองต่อท้ายนี้ จัดให้เป็นป่าที่กำลังฟื้นตัว ห้ามมิให้ มีการตัดหรือโค่น

5.6 ห้ามมิให้มีการตั้งบ้านเรือนที่หรืออยู่อาศัยในบริเวณเขตป่าอนุรักษ์อย่างถาวร เว้นแต่เป็นที่ทำการของกลุ่มอนุรักษ์หรือที่พักรักษาของเจ้าหน้าที่

5.7 ห้ามตัดไม้ทำลายป่า หรือทำให้ต้นไม้ตายด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เว้นแต่คนฐานะยากจนตัดไม้ได้ตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร การตัดเพื่อสาธารณะประโยชน์ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

6. การใช้ประโยชน์ทรัพยากร

6.1 คนที่ใช้ประโยชน์ ทั้งคนในชุมชนและคนนอกชุมชน

6.2 การใช้ประโยชน์เฉพาะไม้ คนในชุมชนมีสิทธิขอใช้ได้ทุกคน คนนอกชุมชนต้องได้รับความเดือดร้อน จากภัยธรรมชาติ เป็นสาธารณประโยชน์ โรงเรียน วัด ราชการ ขึ้นตอนการขอใช้

6.3 ขึ้นตอนการขอใช้ มีแบบคำขอใช้ มีคณะกรรมการพิจารณาอนุญาต ติดตามการใช้ การอนุญาตให้ใช้ ไม่ให้ใช้ ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของคณะกรรมการ ซึ่งต้องมีกฎ/ระเบียบในการพิจารณา เช่น พิจารณาโดยจัดลำดับความเดือดร้อน ลักษณะการนำไปใช้ประโยชน์

6.4 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน ในที่ประชุมจัดให้มีการจัดลำดับความสำคัญของทรัพยากรในป่า ดังนี้ ปู (ปูแสม ปูดำ) สัตว์ป่า ปลา กุ้ง หอย ผึ้ง หิ่งห้อย โดยมีการอภิปรายพิจารณาแต่ละชนิด ดังนี้

ปูแสม ถ้าเป็นคนในหมู่ที่ 2 บ้านเปรี๊ดในและสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์มีสิทธิจับได้ทุกคน ห้ามจับในฤดูวางไข่ (ขึ้น 4, 5, 6 แรม 4, 5, 6 ของเดือน 11) ห้ามใช้ยาเบื่อ ห้ามจับขนาดเล็ก ถ้าเป็น

คนนอกหมู่บ้านจะจับได้โดยต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ฯ ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อห้ามของกลุ่มที่วางไว้ จะต้องเสียค่าธรรมเนียมให้แก่กลุ่มอนุรักษ์ฯ

ปูดำ คนในหมู่บ้านเปรี๊ตในมีสิทธิจับได้ทุกคนห้ามจับปูเล็กจิว (ประมาณ 18 ตัวต่อกิโลกรัม) ส่วนคนนอกจะต้องได้รับอนุญาตจากกลุ่มอนุรักษ์ฯ เสียก่อนและจะต้องเสียค่าธรรมเนียมให้แก่ทางกลุ่มอนุรักษ์ฯ

สัตว์ป่าบกและป่าชายเลน ห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิดในพื้นที่ของหมู่บ้านเปรี๊ตในปลา กุ้ง คนในหมู่ที่ 2 บ้านเปรี๊ตในมีสิทธิจับได้ คนนอกชุมชนต้องได้รับอนุญาตและเสียค่าธรรมเนียมให้กับกลุ่มอนุรักษ์ฯ

หอย คนในหมู่ที่ 2 บ้านเปรี๊ตในมีสิทธิจับได้ทุกคน ทุกคลอง ในช่วงพ.ศ. 2547 ได้มีข้อห้ามยกเว้นการจับระหว่างคลอง 6-7 และคลอง 7-8 ถ้าเป็นคนนอกชุมชนจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการและต้องปฏิบัติตามกฎของกลุ่มอนุรักษ์ฯ โดยจะต้องเสียค่าธรรมเนียม

ผึ้ง คนในหมู่ที่ 2 บ้านเปรี๊ตในมีสิทธิทุกคน ไม่อนุญาตให้คนนอกมาตีผึ้ง ห้ามทุกคนตีผึ้งระหว่างคลอง 6-7-8

หิ้งห้อย อนุรักษ์ไว้เพื่อการศึกษา ทุกบริเวณในพื้นที่ที่มีหิ้งห้อยอาศัย

7. ประเด็นการฟื้นฟู บำรุงรักษาทรัพยากรร่วมของชุมชน

7.1 ทรัพยากรป่าไม้ ปลูกเพิ่ม ซ่อมแซม บริเวณที่เสื่อมโทรมทุกแปลง ปรับปรุงตามความเหมาะสม โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการฯ ส่วนบริเวณระหว่างคลอง 7-8 ให้เป็นแปลงสาธิตเพื่อการศึกษา

7.2 ทรัพยากรในป่าชายเลน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำสัตว์ป่า ประกาศเป็นเขตห้ามล่าและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

8. ประเด็นเกี่ยวกับการป้องกันทรัพยากรร่วม

8.1 ตรวจป่าอย่างน้อย 2 ครั้ง/สัปดาห์

8.2 สร้างบ้านพักสำหรับจุดตรวจ 5 แห่ง

8.3 จัดหาเรือตรวจป่า 4 ลำ

8.4 จัดหาเครื่องมือสื่อสาร (วิทยุ) อย่างน้อย 6 เครื่อง

8.5 จัดหาอาวุธปืน อย่างน้อย 5 กระบอก

8.6 วางทุนแสดงแนวเขตอนุรักษ์ตลอดแนวชายฝั่ง

8.7 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

9. การบริหารการจัดการกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน

9.1 เป็นศูนย์การศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน

9.2 ดำเนินการแบ่งพื้นที่ทั้งหมดเป็น 5 แปลง ได้แก่

แปลงที่ 1 คลองโปงตะวันออกถึงคลองนาคราชตะวันออก

แปลงที่ 2 คลองนาคราชตะวันตกถึงคลองสามฝั่งทิศเหนือ

แปลงที่ 3 คลอง 4 ถึงคลอง 6

แปลงที่ 4 คลอง 7 ถึงคลอง 9

แปลงที่ 5 คลอง 10 ถึงคลอง 12

9.3 จัดทำป้ายชื่อคลอง ป้ายชื่อแปลง

9.4 แบ่งสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ฯ เป็น 6 กลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่ คือ กลุ่มที่ 1-5 ดูแลพื้นที่ป่าชายเลน กลุ่มที่ 6 เป็นกลุ่มบริการ

9.5 เงินงบประมาณเพื่อการดูแลจัดการป่าชายเลน มาจากการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ค่าธรรมเนียมและบริการ

9.6 ประชุมคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ฯ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

9.7 เข้าร่วมสัมมนาป่าชายเลนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

10. ประเด็นด้านการจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ จัดทำวารสารเผยแพร่ จัดทำแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ประสานงานกับสื่อมวลชน จัดค่ายเยาวชน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน

11. ประเด็นการติดตามประเมินผล จัดให้มีการติดตามประเมินผลในทุก ๆ 6 เดือน จัดทำแบบสอบถามสมาชิก ดูจากผลการปฏิบัติงานของกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม

การดูแลรักษาทรัพยากรของชุมชนเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่า ถ้าหากการอาชีพทำสวนผลไม้ การทำสวนยางได้รับผลกระทบจากราคาผลผลิตที่ตกต่ำและต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น หรือว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศที่ทำให้เกิดการแปรปรวนเป็นสาเหตุให้ชุมชนได้รับผลกระทบ คนในชุมชนยังสามารถสร้างความมั่นคงจากผลผลิตในป่าชายเลนได้อีกทางหนึ่งด้วย

กิจกรรมที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องของชุมชนบ้านเป็ดในที่จัดว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วน มีดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมปลูกป่าชายเลน เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่พ.ศ. 2530 โดยแนวคิดช่วงแรก ๆ นั้น ปลูกป่าเพิ่มเพื่อเป็นการฟื้นฟูป่าชายเลน ต่อมาไม่ได้ดำเนินการปลูกเพิ่มเพราะสามารถฟื้นฟูระบบนิเวศที่ดีขึ้น ประกอบกับการมีประกาศของกลุ่มอนุรักษ์ฯ เรื่องการปิดป่าชายเลนชุมชนบ้านเป็ดใน จึงทำให้ต้นไม้ป่าชายเลนสามารถเติบโตขึ้นเองได้ดี

2. กิจกรรมหยุดจับร้อยละจับสัตว์น้ำ มีการดำเนินการมาตั้งแต่พ.ศ. 2540 โดยกิจกรรมนี้ประกอบด้วย คณะกรรมการป่าชายเลนชุมชน ผู้เก็บหาปูแสม (ในและนอกชุมชน)และผู้รับซื้อจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยกัน (ไม่จับปูแสมช่วงฤดูวางไข่)

3. ธนาคารปู แนวคิดการอนุบาลสัตว์น้ำโดยมีแผนในการบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืนในชุมชน โดยการนำแม่พันธุ์ปูมาไว้ในกระชังเพื่อขยายพันธุ์และปล่อยกลับสู่ทะเล ซึ่งคณะกรรมการ

อนุรักษ์ฯเป็นผู้ดำเนินการ หากมีชาวบ้านพบเจอปูดำที่มีไข่ก็จะนำไปฝากไว้กับสมาชิกในกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่ทำการดูแล

4. การจัดค่ายเยาวชน ในช่วงแรกเป็นกิจกรรมที่เรียกว่า ลูกไม้ป่าเลน ที่ช่วยกันผลักดันสร้างและบรรจุหลักสูตรของโรงเรียนบ้านเปร็ดไถที่มีความพยายามทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ ต่อมาแนวคิดลูกไม้ป่าชายเลนได้นำลงไปสู่สถานศึกษาภายในชุมชน (โรงเรียน) เพื่อการเรียนรู้และการอนุรักษ์ป่าชายเลน

5. กิจกรรมด้านงานวิจัยชุมชนของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในสถานการณ์ปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์ฯ และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดไถได้มีการส่งมอบความรู้และประสบการณ์ผ่านความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย จนสามารถตกผลึกความรู้ด้านการวิจัย ชาวบ้านในชุมชนสามารถสร้างสรรค์งานวิจัยชุมชนผ่านการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยงานวิจัยชุมชนที่กำลังดำเนินการในปัจจุบันนี้ เช่น งานวิจัยด้านการกัดเซาะชายฝั่ง ด้านพลังงานทางเลือก ด้านการจัดการน้ำ เป็นต้น

6. การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ส่วนกลาง เช่น การมีหอชมทัศนียภาพหรือการขออนุญาตใช้พื้นที่ชายฝั่งทะเลจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยสำนักบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1 (ระยอง) เพื่อทดลองการปะทะแนวคลื่นทะเลและลดการกัดเซาะชายฝั่ง นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างรายได้ของชาวบ้านทุกหลังคาเรือนที่เข้าร่วมในการเลี้ยงหอยแมลงภูในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ร่วมกัน โดยได้มีการจัดสรรขนาดและแบ่งพื้นที่ในการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภูเพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกในขนาดที่เท่า ๆ กัน

ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านในชุมชนบ้านเปร็ดไถได้น้อมนำแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาปรับประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ ด้วยการปรับสภาพนาทุ่งร้างมาทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ของตนเอง มีการสำรองน้ำจัดเก็บไว้ใช้เพาะปลูกและหมุนเวียนการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ทำเกษตรตามแนวทางทฤษฎีใหม่ เช่น ปลูกพืชผสมผสานรอบสระ เลี้ยงปลาตามธรรมชาติและเลี้ยงไก่ ส่งผลให้มีรายได้เฉลี่ย 144,000 บาท/ปี ลดรายจ่าย 24,000 บาท/ปี (มติชนออนไลน์, 2561) ส่วนรายได้ของชุมชนปีพ.ศ. 2562 ชาวบ้านมีรายได้ 300,000-400,000 บาทต่อคนต่อปี จากการประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ สวนยาง ประมงและรับจ้าง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2565)

“เมื่อก่อนชาวบ้านเปร็ดไถมีการทำมาหากินเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพครั้งเมื่อทิศทางการพัฒนาที่ถูกแทนที่ด้วยโลกทัศน์ทุนนิยม เงินตราเข้ามามีบทบาทสำคัญในชุมชน โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนเปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้คนในชุมชนต่างประสบปัญหาสภาวะการสูญเสียและเป็นหนี้ตามมา การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชาวบ้านในชุมชนจึงหันมาสะสมทุนของชุมชนเพื่อการอยู่รอดร่วมกัน ด้วยการพัฒนาที่เน้นการใช้

ทรัพยากรอย่างระมัดระวังและใช้อย่างคำนึงถึงอัตราที่พอดีสอดคล้องกับการจัดการทางสังคมโดยชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านเปรี๊ตในสามารถดำเนินงานด้านการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนของตนเองได้ โดยอาศัยการพึ่งพิง พึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน ไม่เน้นการแข่งขันแต่ได้ให้ความสำคัญกับความร่วมมือกันภายในชุมชน” (บุญยั้ง สิงห์พันธ์, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2564)

ผลของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนบ้านเปรี๊ตในสามารถเป็นแหล่งอาชีพและรายได้ของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง อาทิ การเพิ่มจำนวนขึ้นของทรัพยากรสัตว์น้ำ เช่น ปูแสม ปูดำ ปลาหมอเทศ หอยตะไกรม หอยครั่ง ที่ชาวบ้านสามารถสร้างอาชีพจับสัตว์น้ำและนำไปขายได้คิดเป็นมูลค่าปีละกว่า 4.7 ล้านบาท การนำผลผลิตที่ได้จากป่ามาจำหน่ายโดยเฉพาะน้ำผึ้งที่ชาวบ้านสามารถเก็บน้ำผึ้งขายเป็นรายได้ปีละ 400-500 ขวด คิดเป็นมูลค่า 100,000-125,000 บาท นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการเข้ามาศึกษาดูงานในระบบนิเวศป่าชายเลนของคณะผู้เข้ามาศึกษาดูงานประมาณปีละ 300-500 คน สามารถสร้างรายได้ในชุมชนปีละกว่า 100,000-130,000 บาท (รัตนกวี บุญเมฆ, 2564) ในภาพรวมมีการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจที่นำไปสู่ความยั่งยืน ดังนี้

1. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อคุณธรรม ด้วยแนวคิดการปรับตัวที่จะเรียนรู้และทำตนให้พ้นจากภาวะยากลำบากของชุมชนที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ประกอบกับการพึ่งตนเองและการจัดการตนเองของชุมชนจึงก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจในรูปแบบของกองทุนที่มีความพอดีและมีความสุขร่วมกัน ภายใต้ความสัมพันธ์แนวราบและความเสมอภาค พ.ศ. 2538 ชาวบ้านได้รับแนวคิดสังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 จากพระอาจารย์สุบิน ปณีโต เพื่อจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อคุณธรรมขึ้นมา มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการชุมชนอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อคุณธรรมครบวงจรชีวิตได้มีการดำเนินงานมาแล้ว 30 ปีแล้ว ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงในการดูแลและช่วยเหลือสมาชิก โดยชุมชนเพื่อชุมชนอย่างยาวนาน ประโยชน์จากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ยังสามารถแบ่งปันเป็นสวัสดิการต่าง ๆ ภายในชุมชนได้อย่างมากมาย ซึ่งระบบสวัสดิการชุมชนยังมีความทันสมัยสามารถดำเนินการได้ทันช่วงเวลา โดยไม่ต้องรอคอยการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐหรือภายนอกชุมชน ดังที่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 กล่าวว่

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

“ช่วงที่เกิดสถานการณ์โควิด-19 ในระยะเริ่มต้นทางกลุ่มก็ได้จัดให้มีถุงยังชีพสำหรับคนในชุมชนที่เข้ารับการรักษาตัวและยังออกเงินจ่ายค่าเสียเวลา (ชดเชย) ให้แก่ผู้ติดเชื้อโควิด 19 ที่มีการรับรองจากโรงพยาบาลสุขภาพประจำตำบล กรณีรักษาตัวที่

โรงพยาบาลหรือที่บ้านอีกด้วย ทางกลุ่มของเราก็ทำมานานแล้ว ทำก่อนที่ทางราชการจะดำเนินการเสียอีก” (สุภัทรา สิงห์พันธ์, สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม 2565)

รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อคุณธรรมครบวงจรชีวิต มีโครงสร้างการบริหาร ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธานและคณะกรรมการ จำนวน 13 คน ภายในกลุ่มยังสามารถแบ่งออกเป็นฝ่าย คือ ฝ่ายหุ้น ฝ่ายเงินกู้/สัญญาเงินกู้ ฝ่ายสวัสดิการ ฝ่ายวันละบาท มีการจัดทำแผนและข้อมูลรายงานผลการดำเนินงานสม่ำเสมอ ส่วนการประชุมของกลุ่มจะจัดประชุมทุกวันที่ 18 ของเดือนพร้อม ๆ กันกับการออมเงินของสมาชิก

ข้อมูลด้านสมาชิกและสถานะทางการเงิน พบว่า พ.ศ. 2564 ชาวบ้านเป็ดในเป็นสมาชิกจำนวนประมาณ 500 กว่าคน มีเงินหุ้น 17,092,960 บาท โดยมีการฝากเดือนละ 94,410 บาท เงินบัญชีฝากวันละบาทจำนวน 3,799,951 บาท และเงินสวัสดิการ 22,471,045 บาท การสะสมเงินจะมีการสะสมทุกเดือนและมีการปันผลหุ้นปีละหนึ่งครั้ง เงินปันผลขึ้นอยู่กับกำไรที่ทางกลุ่มได้แต่ละปีจากผลประกอบการ เช่น นำเงินไปซื้อสลากออมสิน การนำเงินไปซื้อที่ดินเพื่อขายร่วมกับเครือข่าย ดังนั้นอัตราปันผลของหุ้นจะไม่เท่ากันในแต่ละปี โดยในปีพ.ศ. 2564 สมาชิกได้รับเงินปันผลอยู่ที่ร้อยละ 0.38 บาท และเงินฝากหุ้นได้มากที่สุด 500 บาท มีการกู้เงินในกลุ่มที่จะต้องจัดส่งภายใน 100 เดือน โดยกู้เงินได้ไม่เกิน 3 เท่าของเงินหุ้นและไม่เกิน 300,000 บาท คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก

“กองทุนสวัสดิการของชาวบ้านเป็ดในที่เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ช่วงเริ่มต้นเงินหุ้นสะสมเดือนแรก 9,810 บาท สมาชิก 200 คน ระยะเวลาเริ่มมีกิจกรรมการออมเงินและการกู้ยืมเท่านั้น ยังไม่มีกิจกรรมในการปันผลและเงินสวัสดิการ หลังจากผ่านไปหนึ่งปีเงินที่สะสมกองทุนมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และมีการเปิดรับสมาชิกรุ่นใหม่ ๆ ตามลำดับ ในอนาคตกลุ่มสัจจะฯ มีแผนเพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับเงินสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุและด้านอื่น ๆ อีกตามมา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้สอดคล้องตามสถานการณ์” (สุภัทรา สิงห์พันธ์, สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม 2565)

2. ศูนย์สาธิตการตลาดเอนกประสงค์ เป็นร้านค้าขายสินค้าเบ็ดเตล็ดภายในหมู่บ้าน ตั้งอยู่ที่บริเวณด้านข้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านเป็ดใน มีลักษณะเป็นสหกรณ์ร้านค้าที่จัดตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจของชาวบ้านในชุมชน เดิมชื่อว่าศูนย์สาธิตกองทุนเอนกประสงค์และกองทุนยาเปิดดำเนินการครั้งแรกเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2539 ในอดีตชุมชนบ้านเป็ดในสภาพการคมนาคมยังไม่สะดวกการเดินทางออกนอกชุมชนเพื่อไปซื้อเครื่องบริโภคในการดำรงชีวิตประจำวันจึงเป็นข้อจำกัด ในระยะ

เริ่มแรกเป็นการซื้อขายยาสามัญประจำบ้านและเป็นกองทุนยาของชุมชน ภายหลังได้ปรับเปลี่ยนมาขายสินค้าจำพวกบริโภคอุปโภค เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง ปุ๋ย วัสดุทางการเกษตร ฯลฯ ศูนย์สาธิตการตลาดเอนกประสงค์นี้เป็นเครื่องบ่งชี้ทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกจะเข้ามาใช้บริการซื้อสินค้าที่ต้องการได้ตามช่วงเวลาเปิดทำการทุกวัน ดังคำกล่าวของชาวบ้านที่กล่าวว่า

“ฉันก็เป็นสมาชิกร้านค้านี้แหละ คนในบ้านเป็ด็ดในส่วนใหญ่ก็เป็นสมาชิก ข้าวของอะไรก็มีทั้งน้ำปลา ผงชูรส ขนมะขบเคี้ยว ข้าวสารก็มี ปุ๋ยก็มี ฉันซื้อจนเจ้าหน้าที่จดบันทึกเค้าจ้รหัสของฉันได้ ไม่ต้องบอกเขาเลยว่าเราซื้ออะไร รหัสอะไร พอสิ้นปีไ้เงินที่จ่ายให้กับร้านค้ามันก็กลับคืนมาเป็นเงินปันผลให้ บางปีก็ได้เงินปันผลเกือบสี่ร้อยห้าร้อยบาท” (รัชณี สังข์ทิน, สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม 2565)

จากการสังเกตพบว่า การที่ศูนย์สาธิตการตลาดเอนกประสงค์ชุมชนยังสามารถคงอยู่ได้ในปัจจุบัน เนื่องจากราคาจำหน่ายจะเป็นราคาที่ขึ้นลงตามตลาด ไม่มีการกักตุนสินค้าเพื่อขึ้นราคา ประกอบกับลักษณะการบริหารจัดการของร้านค้าศูนย์สาธิตนี้มีลักษณะบริหารจัดการแบบสหกรณ์ร้านค้า โดยคนที่สมัครเป็นสมาชิกเมื่อเข้ามาซื้อสินค้าเจ้าหน้าที่จะทำการบันทึกรหัสของสมาชิกและจดราคาจากการซื้อสินค้าไว้ในสมุดบันทึกการขายทุกครั้ง เพื่อนำกำไรมาเป็นยอดปันผลสิ้นปี นอกจากนี้การที่ซื้อสินค้าของร้านค้าชุมชนก็จะได้รับราคาที่เป็นธรรมอีกด้วย

รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์สาธิตสินค้าเอนกประสงค์จะมีการจัดให้ซื้อหุ้น ๆ ละ 50 บาท สมาชิกแต่ละคนจะซื้อหุ้นได้มากที่สุด 5,000 บาท อัตราเงินปันผลต่อหุ้นร้อยละ 18 เงินปันผลสำหรับผู้ซื้อ ร้อยละ 37 ส่วนที่เหลือจะนำเข้ากองทุนสวัสดิการร้อยละ 5 และจัดเป็นโบนัสสำหรับกรรมการร้อยละ 40 นอกจากนี้ผลกำไรบางปียังมอบให้กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชนอีกด้วย ถือได้ว่าร้านค้าที่ดูแลโดยชุมชนเพื่อชุมชน การมีร้านค้าในชุมชนยังสามารถสร้างอาชีพให้คนในชุมชนได้อีกด้วย กล่าวคือจะมีการจ้างงานจากคนในชุมชนจำนวน 2 คนมาประจำที่ร้านค้า เพื่อมาทำหน้าที่เป็นพนักงานขายและจดบันทึกการขายสินค้า จดบันทึกจำนวนราคาขายที่ได้จากสมาชิกที่มาซื้อสินค้า โดยในหนึ่งเดือนจะผลัดกันทำหน้าที่คราวละ 15 วัน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

“ถ้าร้านค้าศูนย์สาธิตการตลาดเอนกประสงค์มีกำไร ก็จะนำส่วนกำไรที่ได้มาปันผลให้แก่สมาชิกตามข้อตกลงคือร้อยละ 7 บาทต่อหุ้น การมีร้านค้าในชุมชนที่ไม่ไกลจากบ้านของชาวบ้านมากนักทำให้ชาวบ้านไม่ต้องเดินทางไกลเพื่อไปซื้อสินค้าที่อื่น การติดค้างการซื้อสินค้า (เงินเชื่อ) จะไม่มีชาวบ้านจะได้รู้จักพอประมาณตนเองในการใช้จ่าย ไม่เป็นหนี้

เพราะร้านค้าจะต้องสรุปยอดซื้อทุกวัน ผลการดำเนินงานเมื่อ พ.ศ. 2562-2563 คงเหลือผลกำไร 163,672 บาท ก็นำมาปันผล ให้กับสมาชิกและใช้ในกิจกรรมของร้านค้าชุมชน คนในชุมชนมองว่าถ้าเราไปซื้อสินค้าภายนอกชุมชนผลกำไรก็จะไปอยู่ที่ผู้ขายหรือร้านค้า นั้น ๆ แต่ถ้าพวกเราซื้อสินค้าในชุมชนของตนเองผลกำไรก็จะถูกนำมาปันผลให้เรา กันอีกครั้ง” (สุภัทรา สิงห์พันธ์, สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม 2565)

ชุมชนบ้านเป็ดมีระบบเศรษฐกิจที่ยึดโยงกับทรัพยากรในชุมชน จากการได้คืนมาซึ่งทรัพยากรป่าชายเลนและสามารถนำมาบริหารจัดการด้วยความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและแบบก้าวหน้า โดยเริ่มจากระดับครอบครัวจะมีการปลูกพืชผักไว้กินเอง ปลูกสมุนไพร ทำปลาร้า ทำน้ำปลา มีร้านค้าชุมชน มีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ฯ ชาวบ้านมีการจัดการรายรับรายจ่ายด้วยการทำบัญชีครัวเรือน จนเกิดเป็นรายได้ที่มั่นคงและสามารถปลดเปลื้องภาระหนี้สินของครอบครัวได้ สามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรและมีรายได้ที่เหมาะสมกับราคาตลาด เป็นการใช้ทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบในชุมชน ทำในขนาดที่พอดีกับศักยภาพของชุมชน มีความพอดีกับทรัพยากรและผลผลิตของตัวเอง เป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองสามารถกระจายออกเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกในชุมชนได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียมและเป็นธรรมจึงก่อให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

ความยั่งยืนด้านสังคมและวัฒนธรรม ภาพสังคมชนบทปรากฏให้เห็นเป็นปกติด้วยลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะปลูกอยู่ใกล้ชิดกับเรือกสวนของตนเอง ไม่มีรั้วกั้นอาณาเขต บางบ้านจะมีชานบ้านหรือลานโล่ง ๆ หน้าบ้าน เพื่อใช้เป็นที่เอนกประสงค์ อาทิ ทำกิจกรรมในครอบครัว การนั่งประชุมระหว่างญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านหรือการจัดงานสังสรรค์บางอย่าง บ้านจะอยู่ห่างกันแต่ไม่มากนัก และด้วยสายสัมพันธ์อันดีฉันท์พี่น้องที่รู้จักมักคุ้นจึงได้มีการสนทนาพูดคุยกันอยู่เสมอ ประกอบกับชุมชนมีความปรองดองและเอื้ออาทรต่อกัน บ่งบอกถึงสภาวะทางสังคมที่ดีของชุมชนได้ประการหนึ่ง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาพรวม พบว่า ชาวบ้านในชุมชนบ้านเป็ดในจะมีลักษณะความเป็นเครือญาติ โดยมีที่มาจาก 2 สกุลใหญ่ ได้แก่ ต้นสกุลชumni กับต้นสกุลเสียงเคราะห์ ภายหลังเมื่อมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น มีการแต่งงานกันมากขึ้นทำให้เกิดการขยายสกุลเพิ่มขึ้น คือ สกุลสังข์นาค สกุลเสียมสุข สกุลสังข์ทิน สกุลชุ่มวงษ์และสกุลเป็ดแก้ว เมื่อมีการแต่งงานกับคนภายนอกหมู่บ้าน จึงทำให้มีสกุลเพิ่มอีกหลายสกุลด้วยกัน เช่น สกุลถือสัตย์ สกุลแพทย์ศาสตร์ สกุลผึ่งรัง สกุลคงพริ้ว สกุลจินดาวงษ์ สกุลสุวรรณธาร เป็นต้น (พรทิพย์ หาผล, 2544 : 65) ดังนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของความเป็นเครือญาติจึงมีความแน่นแฟ้น ให้ความเคารพนับถือระบบอาวุโสในชุมชน มีการช่วยเหลือกันในลักษณะเอื้อเพื่อเอื้อแก่กัน มีกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่ซับซ้อน

จึงทำให้มีการควบคุมทางสังคมได้อย่างเป็นระเบียบ เช่น มีการเอาแรงกัน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกัน โดยไม่คิดค่าแรงหรือสิ่งตอบแทน แต่จะให้การช่วยเหลือในลักษณะเดียวกันในภายหลัง

“พวกเรามีการเรียนรู้ร่วมกันที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในสังคมบ้านเรา มีการควบคุมซึ่งกันและกัน รู้ว่าตัวเองควรทำอะไร ไม่ควรทำอะไร สิ่งเหล่านี้มันเกิดความรู้รัก สามัคคีกัน โดยมีข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนคือบ้านเปร็ดในของเราไม่เคยมีปัญหาการลักขโมย การทะเลาะวิวาท สังคมบ้านเราก็จะมีความรู้สึกว่าจะสงบสุขและหากมีงานบุญเมื่อใด ชาวเปร็ดในทั้งหมดจะเข้าไปร่วมอย่างเต็มใจและเต็มกำลังความสามารถ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปร็ดในที่เกี่ยวข้อง มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมกันสามารถพึ่งพาตนเองได้” (อำพร แพทย์ศาสตร์, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2564)

ชุมชนบ้านเปร็ดในมีสถาบันวัดเป็นที่ยึดโยงจิตใจของคนในตำบล โดยมีวัดห้วงน้ำขาวตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ของตำบลห้วงน้ำขาว ชาวบ้านเปร็ดในจะเดินทางไปวัดในวันธรรมสวนะหรือวันสำคัญทางศาสนาที่จะพบปะญาติพี่น้องและเพื่อนพ้องต่างหมู่บ้าน สามารถพูดคุยประเด็นต่าง ๆ ระหว่างกัน เมื่อมีเหตุไม่พึงประสงค์ในชุมชนรอบหมู่บ้านชาวบ้านก็จะรู้จะทราบทันที

ชุมชนบ้านเปร็ดในกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความสงบ ร่มรื่น ด้วยความอุดมสมบูรณ์และทัศนียภาพของทรัพยากรในชุมชนรวมถึงวิถีการผลิตของชาวบ้านที่ทำอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้แต่ละครอบครัวในชุมชนต้องดำเนินกิจกรรมชีวิตประจำวันและมีกิจกรรมทางสังคมปรากฏอยู่เสมอ ปัญหาด้านสังคมจึงไม่ค่อยปรากฏ ดังคำกล่าวของชาวบ้านว่า

“บ้านเปร็ดในเป็นชุมชนที่มีความสงบสุขดี อาหารการกินก็สะดวกสบาย พวกเราอยู่กันอย่างพี่น้องอย่างนี้นะดีแล้วทุกคนเข้าสวน ทำเกษตร เลี้ยงปลาเลี้ยงกุ้ง หาทอย หาปู เป็นชีวิตประจำวันอยู่แล้ว แต่ถ้าให้คนนอกหรือให้มีการทำรีสอร์ทเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวก็อาจจะไม่น่าอยู่

ยาเสพติดนะเหรอ ถามว่ามีไหม ก็มีนะแต่ไม่เยอะ เด็กวัยรุ่นใหม่ ๆ ที่มันเคยไปเมืองกรุงเทพฯ มันก็ไปซื้อเอามาเสพ มาสูบ แล้วมันก็กลับกรุงเทพฯ ไป แต่ที่นี้เท่าที่เห็นก็มีบ้างนะ พวกยาบ้า พวกที่สูบที่ดูดก็มักเป็นพวกแรงงานรับจ้าง แต่ถ้าลูกหลานในหมู่บ้านแทบจะไม่มี” (วิไลวรรณ ถือสัตย์, สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม 2565)

นอกจากวัดห้วงน้ำขาวจะเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในตำบลแล้ว วัดก็ยังเป็นศูนย์กลางด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่ดึงดูดใจอีกด้วย เช่น พิธีกรรมทางศาสนาในวันธรรมสวนะมีการถือศีล

อุโบสถ วันเข้าพรรษาชาวบ้านจะไปวัดเพื่อทำบุญใส่บาตร การทำบุญกฐินและผ้าป่า พวกชาวบ้านจะร่วมมือร่วมแรงกับพระภิกษุในวัดเพื่อจัดสถานที่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชาและวันอาสาฬหบูชา ทางวัดจะจัดพิธีเวียนเทียน เป็นต้น ส่วนกิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าและศาลเจ้าชาวบ้านจะมาร่วมแรงร่วมใจกันทำเพื่อสืบทอดสืบต่อไปเป็นประเพณี งานสงกรานต์ งานลอยกระทง รวมไปถึงการจัดเตรียมงานที่ส่วนงานของราชการจะต้องใช้สถานที่ในชุมชนเพื่อการพบปะกับชาวบ้าน นับว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านในชุมชนที่มีการสืบทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน

“งานสังคมของชุมชนส่วนใหญ่คนในชุมชนจะรวมตัวกันในวันทำบุญซะมากกว่า เช่น วันเข้าพรรษา งานเวียนเทียน งานกฐิน ถ้าเป็นงานเกี่ยวกับด้านการพัฒนาในชุมชนชาวบ้านจะร่วมมือกันประชุมหารือกันเป็นประจำทุกเดือนในชุมชนยังมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนที่ดำเนินการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอีกหลายประการ เช่น การไหว้ศาลเจ้าในเทศกาลสำคัญต่าง ๆ การทำบุญศาลเจ้าปู่คุ้มที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือในวันตรุษจีน หรือในช่วงเดือนมีนาคมซึ่งตรงกับวันตรุษไทยชาวบ้านก็จะไปทำบุญที่ศาลเจ้าหนองเป็ด” (บุญยิ่ง สิงห์พันธ์, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2564)

การพัฒนาทรัพยากรร่วมของชุมชนบ้านเป็ดในก่อให้เกิดความยั่งยืน โดยสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs17) คือเป้าหมายที่ 15 ปกป้อง ฟื้นฟูและสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและเป้าหมายที่ 17 ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อันหมายถึงการสร้างพลังแห่งการเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือในทุกระดับต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามองค์ประกอบสามห่วง สองเงื่อนไข ของชุมชนบ้านเป็ดในที่ได้นำมาปรับประยุกต์ใช้ ดังนี้

1. ความพอประมาณ

1.1 เป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาทรัพยากรของชุมชน ด้วยการทำสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดความเหมาะสมกับทุนและแรงงานของชาวบ้านซึ่งเป็นการมองถึงศักยภาพของชุมชน

1.2 มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนชุมชนบ้านเป็ดใน ส่งเสริมให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การให้คำแนะนำในการดูแลรักษาทรัพยากรร่วมของชุมชน

1.3 จัดให้มีกองทุนเพื่อการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านเป็ดใน เพื่อเป็นการรวมเงินสำหรับไว้เป็นทุนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนและการทำกิจกรรมอื่น ๆ

1.4 การมีกฎ ระเบียบและข้อบังคับที่ป้องกันไม่ให้เกิดการใช้ประโยชน์จากป่ามากเกินไปจนส่งผลกระทบต่อป่าชายเลน โดยสมาชิกในชุมชนสามารถจับสัตว์น้ำในป่าชายเลนและตัดไม้จากป่าชายเลนได้ แต่จะห้ามตัดต้นไม้ที่มีอายุน้อยและขยายพันธุ์ได้ยาก หากจะตัดต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเป็ดในเสียก่อน

2. ความมีเหตุผล

2.1 มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ด้วยการส่งเสริมการปลูกป่าทดแทนเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนและมีการปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่เสื่อมโทรม

2.2 ชุมชนสามารถสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชนด้วยหลักแห่งเหตุและผล

2.3 จัดให้มีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมในชุมชน เพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน

2.4 การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน มีการบริหารจัดการในรูปแบบกลุ่มที่มีมติในที่ประชุมผ่านเวทีชาวบ้าน ด้วยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเพื่อระดมความคิดเห็น โดยยึดหลักประชาธิปไตย

2.5 มีการเชื่อมโยงกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนในลักษณะเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน

3. การมีภูมิคุ้มกันในตัว

3.1 มีการปลูกป่าชายเลนเพิ่มอย่างชัดเจน สามารถสร้างเป็นป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน

3.2 ชุมชนมีแผนแม่บทในการพัฒนาทรัพยากรชุมชน มีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และการฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างสม่ำเสมอ

3.3 มีการจัดระบบการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้จนได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านในชุมชน

3.4 ชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อต่อยอดการสร้างความรู้ความตระหนักในเรื่องระบบนิเวศโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

3.5 การจัดกิจกรรมในการเฝ้าระวังและดูแลรักษาป่าชายเลน ด้วยการจัดให้มีชาวบ้านลาดตระเวนและตรวจตราดูแลป่าตามหน้าที่รับผิดชอบ

3.6 มีการจัดระบบการออม เช่น ออมเงิน ออมดิน ออมน้ำและออมมิตร เพื่อใช้ประโยชน์ในอนาคตอย่างยั่งยืน

3.7 มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ทั้งที่เป็นชุมชนที่มีอาณาเขตป่าชายเลนใกล้ชิดติดกัน และทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมป่าไม้ กรมเจ้าท่า กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สถาบันการศึกษาและภาคส่วนอื่น ๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิ เป็นต้น

4. ความรู้

4.1 ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ที่สืบทอดจากการปฏิบัติจนกลายเป็นองค์ความรู้ภายในชุมชนเอง เช่น การบริหารจัดการป่าชายเลน การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน การจัดการกลุ่มสัตว์จะออมทรัพย์เพื่อคุณธรรมครบวงจรชีวิต ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการสั่งสม สืบทอดและปฏิบัติต่อกันมาสามารถถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

4.2 ภาวะผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนมีการทำวิจัยท้องถิ่นโดยชุมชนเองด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหาและด้านการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับวิกฤติการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การวิจัยท้องถิ่นเกี่ยวกับการกัดเซาะชายฝั่ง การวิจัยท้องถิ่นเกี่ยวกับการนำวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการนำมาใช้ป้องกันการสูญเสียของพื้นที่ป่าชายเลน เป็นต้น

4.3 มีการใช้เครื่องมือสำหรับสร้างความรู้ในชุมชน เช่น การทำเวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดเห็น การประชุมกลุ่มย่อยในชุมชน การพูดคุยถกประเด็นปัญหา เป็นต้น

4.4 มีการเพิ่มเติมความรู้จากหน่วยงานภายนอกอยู่เสมอ เช่น การเข้าร่วมประชุมหรืออบรมจากหน่วยงานภาครัฐ การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น การติดตามสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านอื่น ๆ จากแหล่งข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้

4.5 จัดให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่บุคคลทั้งภายในและนอกชุมชน เช่น การส่งเสริมความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้มาศึกษาดูงานในพื้นที่ป่าชายเลน การจัดทำป้ายเพื่อบอกชนิดของต้นไม้และพันธุ์สัตว์น้ำในป่าชายเลน

5. คุณธรรม

5.1 คนในชุมชนบ้านเป็ดในมีความอดทน สามารถใช้สติปัญญาที่มีอยู่ในคราวที่ได้รับความสะดวก โดยเฉพาะการต่อสู้กับนายทุนเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

5.2 ชาวบ้านในชุมชนมีความเสียสละและแบ่งปันซึ่งกันและกันในคราวที่ชุมชนได้รับความเดือดร้อนจากนายทุนที่ทำนาุ้งและสร้างผลกระทบที่เสียหายแก่ชุมชน

5.3 ชุมชนยึดหลักคุณธรรมในการจัดการทรัพยากรร่วม เพราะเป็นทรัพยากรของทุกคนที่ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรร่วมกัน ทุกคนจึงเสมอภาคและมีความยุติธรรมต่อกัน ด้วยความเคารพในกฎกติกาที่กำหนดไว้ร่วมกัน

5.4 ผู้นำชุมชนบ้านเป็ดในมีความเสียสละ มุ่งมั่น ทุ่มเทการทำงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนอย่างไม่ย่อท้อ สมาชิกกลุ่มจึงมีความเชื่อมั่นศรัทธาและมีความไว้วางใจในการทำหน้าที่ของผู้นำ

5.5 กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเป็ดในมีการบริหารจัดการกลุ่มแบบธรรมาภิบาล มีหลักจริยธรรมในการบริหารงานสามารถตรวจสอบการทำงานได้

ผลการวิเคราะห์ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวคิดของเอลินอร์ ออสโตรอมของชุมชนบ้านเป็ดใน ประกอบด้วย ดังนี้

1. กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ

1.1 ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์

1.1.1 การไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาเก็บประโยชน์จากป่าชายเลนของชุมชน

1.1.2 มีการกำหนด กฎ กติกา เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนของชุมชนไม่ให้มีการใช้มากเกินไป โดยสมาชิกในชุมชนสามารถจับสัตว์น้ำในป่าชายเลน ตัดไม้จากป่าชายเลนได้ แต่ห้ามตัดต้นไม้ที่มีอายุน้อยและขยายพันธุ์ยาก ซึ่งจะต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเป็ดในเสียก่อน

1.2 ขอบเขตของทรัพยากรร่วม

1.2.1 มีการกำหนดเขตป่าชายเลนร่วมกันระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐ อาทิ กรมเจ้าท่า กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2.2 มีการทำเส้นทางเดินรอบป่าชายเลน การติดป้ายลักษณะและชนิดของพรรณไม้ป่าชายเลนของชุมชน

2. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ

2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น

2.1.1 การมีกฎ กติกาห้ามตัดไม้และจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่

2.1.2 มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์อย่างถูกต้องและเป็นทางการ

2.1.3 มีการพัฒนาทรัพยากรร่วมที่เหมาะสมกับศักยภาพของท้องถิ่น

2.1.4 การดำเนินงานมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

2.1.5 มีการจัดระบบการออมเงิน

2.1.6 มีการถ่ายทอดและสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน

2.1.7 มีผู้นำชุมชนท้องถิ่นที่มีภาวะผู้นำ

2.1.8 การมีนิเวศวิทยาทางจิตของผู้คนในชุมชน

2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์และการบำรุงรักษา

2.2.1 มีกองทุนเพื่อการจัดการป่าชายเลนของชุมชน โดยเป็นเงินทุนในการบริหารจัดการป่าชายเลนและการทำงานกิจกรรมอื่น ๆ

2.2.2 มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน เพื่อดูแลรักษาทรัพยากร

2.2.3 จำกัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมไม่ให้มีการใช้มากเกินไป โดยห้ามจับสัตว์น้ำในป่าชายเลนในช่วงขยายพันธุ์ ห้ามตัดต้นไม้ที่มีอายุน้อยและขยายพันธุ์ยาก ซึ่งจะต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเป็ดในเสียก่อน

- 2.2.4 ให้การสนับสนุน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน
- 2.2.5 การมีจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากร
- 2.2.6 การจัดทำแผนแม่บทชุมชนด้านทรัพยากร
- 2.2.7 มีการทำวิจัยท้องถิ่น
- 2.2.8 มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในชุมชนและนอกชุมชน
- 2.2.9 มีความยุติธรรมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร
3. การจัดให้สมาชิกมีส่วนในการตัดสินใจเลือก ร่วมกัน ประกอบด้วย
- 3.1 ชาวบ้านชุมชนบ้านเป็ดในมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบการดูแลป่าชายเลน
- 3.2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดทำกติกาและข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดบทลงโทษแก่สมาชิกที่ละเมิดระเบียบการดูแลป่าชายเลน
- 3.3 การจัดประชาคมร่วมกันของชุมชน
- 3.4 การมีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม
4. การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ
- 4.1 การกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์
- 4.1.1 มีการจัดกิจกรรมการเฝ้าระวังและดูแลรักษาป่าชายเลน โดยสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน
- 4.1.2 มีชาวบ้านลาดตระเวนและตรวจตราดูแลป่าตามหน้าที่รับผิดชอบตามคลองที่อยู่ในพื้นที่บ้านเป็ดในตั้งแต่คลอง 1-12
- 4.2 การสอดส่องดูแลสภาพของทรัพยากร
- 4.2.1 มีทีมตรวจการณ์ของชุมชน เป็นการจัดทีมชาวบ้านเฝ้าระวังและลาดตระเวนตามลำคลองในป่าชายเลน
- 4.2.2 มีการสำรวจระบบนิเวศของป่าชายเลนพร้อม ๆ กับลาดตระเวนตามลำคลองทั่วบริเวณป่าชายเลน
- 4.2.3 มีอาคารสำรวจป่าชายเลน เพื่อชมทัศนียภาพและสอดส่องสภาพป่าชายเลนและทรัพยากรป่าชายเลน
5. การลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบ
- 5.1 ผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือกับมติของหมู่บ้าน ถ้าหากมีการกระทำความผิดระเบียบเกิดขึ้น กรณีจับกุมในฤดูวางไข่หรือมีการล่าสัตว์ป่าจะลงโทษด้วยการงดสิทธิผู้ผู้นั้นในการกู้ยืมเงินจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นเวลา 3 ปี
- 5.2 กรณีตัดไม้ป่าชายเลน 3-4 ต้น ทางกลุ่มจะใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน ถ้าหากไม่เชื่อฟังจะนำเจ้าหน้าที่ไปจับกุมและดำเนินคดีตามกฎหมาย

6. ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ

6.1 การพูดคุยเจรจา ปรับความเข้าใจระหว่างคู่ขัดแย้ง

6.2 การให้ผู้นำ ประชาชนชาวบ้านไกลเกลี่ย

6.3 ใช้หลักการความเป็นเครือญาติและความเป็นชุมชนในการจัดการความขัดแย้ง

7. สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ

7.1 ได้รับการยอมรับจากภาครัฐในการบริหารจัดการป่าชายเลน เพราะเชื่อมั่นว่าชุมชนสามารถรักษาดูแลป่าชายเลนได้จนสามารถเป็นพื้นที่กรณีศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมในชุมชนได้

7.2 มีกลไกบริหารจัดการป่าชายเลนอย่างเป็นระบบสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้

8. การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย

8.1 การมีเครือข่ายป่าชายเลนตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับประเทศ

8.2 มีภาคีเครือข่ายการทำงานทั้งภาครัฐและเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับชายฝั่งทะเลตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จังหวัดและประเทศ

8.3 การร่วมเป็นภาคีเครือข่ายวิชาการ อาทิ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หน่วยงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชนและธุรกิจเอกชน

4.1.2 ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนบ้านท่าระแนะ

ชุมชนบ้านท่าระแนะหมู่ที่ 2 ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองคันทร้ง อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด มีระยะทางห่างจากตัวเมืองตราด 7 กิโลเมตร ในอดีตบ้านท่าระแนะเป็นส่วนหนึ่งของตำบลแหลมหิน พื้นที่มีลักษณะเป็นอ่าวเล็ก ๆ ใช้เป็นพื้นที่กำบังคลื่นลมทะเลได้ดีเหมาะสำหรับจอดเรือหาปลาและเรือสินค้าจากเมืองอื่น ๆ นอกจากนี้ยังสามารถจอดพักเพื่อซ่อมแซมเรือที่ชำรุดหรือขาดแคลนอะไหล่ในการซ่อมบำรุงเรือ ส่วนเรือบางลำที่ไม่สามารถซ่อมแซมได้ก็จะถูกปล่อยทิ้งไว้จนงเรือผูกงไปคงเหลือไว้แต่ระแนงเรือ (ส่วนที่ยึดติดระหว่างกงเรือกับกระดุกงหรือเรียกว่าท้องเรือ) ดังนั้นท่าระแนะจึงเป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ชุมชนบ้านท่าระแนะเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมคลองเรียกกันว่าคลองแจ็ก พื้นที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทยมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ สภาพภูมิอากาศชุ่มชื้นเหมาะแก่การทำเกษตรกรรมและเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำ อาณาเขตด้านทิศเหนือ ติดกับตำบลหนองเสม็ดและตำบลวังกระแจะ อำเภอเมืองตราด ด้านทิศใต้ ติดกับตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมืองตราด ทิศตะวันออกจรดปากแม่น้ำตราดและทะเลอ่าวไทย อำเภอเมืองตราด ด้านทิศตะวันตก ติดกับตำบลหนองเสม็ดและตำบลหนองโสน อำเภอเมืองตราด มีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,026 คน แบ่งเป็นเพศชาย 491 คน เพศหญิง 525 คน มีครัวเรือน 415 หลังคาเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคันทร้ง, 2566 : 3)

ชุมชนบ้านท่าระแนะมีพื้นที่ประมาณ 5,352 ไร่ จำแนกเป็นที่อยู่อาศัยและที่ดินสำหรับทำเกษตรกรรม 3,182 ไร่ พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำประมาณ 824 ไร่ ป่าชายเลนประมาณ 1,713 ไร่ และแหล่งน้ำสาธารณะ 21 ไร่ (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคันทรัง, 2566-2570) ลักษณะของการถือครองที่ดินจะมีโฉนดที่ดินและหนังสือรับรองสิทธิทำกิน (นส.3) เป็นของตนเองเป็นประมาณร้อยละ 50 อีกร้อยละ 50 ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หากพิจารณาครัวเรือนที่ถือครองที่ดินพบว่า มีที่ดินเฉลี่ยประมาณ 25 ไร่ต่อครัวเรือน จะมีส่วนน้อยที่มีที่ดินเกินกว่า 100 ไร่ เมื่อพิจารณาจากฐานะครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีฐานะดีจะมีการถือครองที่ดินทำกินเฉลี่ยประมาณ 50.4 ไร่ต่อครัวเรือน ครัวเรือนที่มีฐานะปานกลางจะถือครองที่ดินทำกินเฉลี่ย 29.3 ไร่ ส่วนครัวเรือนที่มีฐานะค่อนข้างยากจนมีสิทธิถือครองที่ดินทำกินประมาณ 3 ไร่ต่อครัวเรือน (สายชล สุเนตร, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2563)

อาชีพหลักของชาวบ้านส่วนใหญ่การทำสวนผลไม้ ทำนาปี ทำสวนยางพารา ทำประมงพื้นบ้านและรับจ้างทั่วไป ส่วนอาชีพเสริม คือการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น การขับเรือส่งนักท่องเที่ยวขายอาหารพื้นบ้าน การอาชีพทำประมงของชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเรือหาปลาขนาดกลาง นอกจากนี้ยังมีอาชีพจับสัตว์น้ำตามป่าชายเลนและลำคลองในชุมชน

“ชาวบ้านที่นี่จะทำมาหากินหลายอาชีพทั้งทำสวนผลไม้ ทำล้างผลไม้มังคุดทุเรียน ปลูกลูกยาง ทำประมง ชาวบ้านก็มี รับจ้างก็มี เก็บของป่าชายเลนก็มี (จับสัตว์น้ำตามป่าชายเลน) ก็พอมีรายได้กันทุกคน

ฉันทำอาชีพขานาเป็นอาชีพที่ทำมานานแล้ว เกิดมาก็เห็นพ่อแม่ทำนา โตขึ้นมาเราก็สืบต่อการเป็นขานา ตอนนี้อายุห้าขวบไม่ยากเหมือนเมื่อก่อนมันมีเครื่องจักรเข้ามาช่วย แต่ที่ยากก็คือมันไม่ค่อยมีกำไรเท่าไรหรอก เราอยู่อย่างพอกินพอใช้ ไม่ขัดสน ได้อยู่กับครอบครัวก็เพียงพอแล้ว” (ประไพ ป่อทอง, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2563)

วิถีชุมชนของชาวบ้านท่าระแนะจะมีลักษณะแบบพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยมีหลักการอยู่ร่วมกันว่าเห็นคุณค่าของกันและกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สร้างสังคมให้น่าอยู่ ธรรมชาติที่มั่นคงภายใต้ศาสนา ภูมิปัญญาที่หลากหลายของแต่ละท้องถิ่น ลักษณะของที่ตั้งที่อยู่ในพื้นที่ป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์คอยหล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชนมายาวนาน และมีความหลากหลายทางชีวภาพของป่าชายเลนจึงทำให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธโดยมีวัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ การประกอบศาสนกิจและร่วมกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม เช่น วันสำคัญทางศาสนา เทศน์มหาชาติ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การอุปสมบท แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ วันลอยกระทง วันสงกรานต์ ตลอดจน

ความเชื่อของชุมชนในการทำบุญศาลเจ้าในชุมชน หลังสิ้นสุดวันสงกรานต์เป็นประเพณีสืบต่อกันมาแต่โบราณ โดยในชุมชนจะมีศาลเจ้าที่ชาวบ้านให้ความนับถืออยู่ 2 แห่ง คือ ศาลเจ้าพ่อแหลมโพธิ์และศาลเจ้าพ่อแหลมสำโรงทอง

“การทำบุญส่งศาลเจ้าพ่อแหลมโพธิ์ เป็นประเพณีประจำปีของชุมชนบ้านท่าระแนะ ที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน จะกระทำหลังจากวันสงกรานต์คือวันที่ 16 เมษายนของทุกปี คนในชุมชนจะมีการช่วยกันต่อเรือและใส่อาหารคาวหวานเงินทอง น้ำดื่มใส่ลงไปในเรือเพื่อนำเจ้าพ่อไปลอยทะเล คนในชุมชนเชื่อว่าเป็นการนำสิ่งที่ไม่ดีในชีวิตและโรคภัยไข้เจ็บลอยทะเลไปกับเจ้าพ่อ

การทำบุญส่งศาลเจ้าพ่อแหลมสำโรงทอง จะกระทำหลังจากวันที่มีการทำบุญส่งศาลเจ้าพ่อแหลมโพธิ์ 1 วัน คนในชุมชนจะนำอาหารคาวหวานมาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ หลังจากทำพิธีเรียบร้อยแล้วจะมีการรำถวายเจ้าพ่อโดยให้คนในชุมชนมารำด้วยกัน เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ศาลเจ้าพ่อแหลมสำโรงทองเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชุมชน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าถ้ามาบนบานศาลกล่าวสิ่งใดไว้ก็จะสมหวังดังปรารถนาทุกอย่าง ถ้าหากสมหวังตามที่บนไว้ก็จะมีการแก้บนด้วยหนังตะลุง ละครสด เพราะคนในชุมชนมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อชอบดูหนังตะลุง ละครสด” (สายชล สุเนตร, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2563)

นอกจากวัฒนธรรมและความเชื่อที่มีมาอย่างยาวนานจนเป็นแบบแผนความประเพณีของชาวบ้านแล้ว ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมา เช่น การทำนาข้าว การจักสาน การทำอาหารทั้งคาวและหวาน การอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน เป็นต้น กล่าวได้ว่าสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

“จักสานมีตั้งแต่สมัยก่อนตอนที่ยายสินยังเด็กก็มีจักสานแล้ว ชาวบ้านนำเอาไม้ไผ่ที่มีอยู่ในชุมชนมาคิดค้นทำเป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน ภาชนะใส่ของกินของใช้ เช่น ตะกร้า ชะลอม กระบุง ช้อน ส่วนหมวกใบจากและใบคันทรงคิดขึ้นมาเพราะว่าเมื่อก่อนไม่มีหมวกใส่เวลาออกทำงานอากาศก็ร้อนมาก ชาวบ้านเลยลองเอาใบจากมาสานเป็นหมวกก่อน เพราะว่ามีต้นจากเยอะ ช่วงหลัง ๆ มาชาวบ้านเห็นว่าใบคันทรงก็เยอะแล้วก็ใบใหญ่เลยลองเอามาสานทำเป็นหมวก” (ลิน ชูใจหาญ, สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2563)

“ขนมพืชมข้าวตอกเป็นขนมพื้นบ้านของท่าระแนะ จำได้ว่าเริ่มขายได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 สืบทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่น เริ่มแรกคนโบราณใช้ข้าวตอกทำเป็นขนมกะยาสารท แต่ข้าวตอกเหลือจึงพลิกแพลงนำมาทำขนมพืชมข้าวตอก เป็นขนมที่ใช้ในงานมงคล งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน” (จรรยา เขียวขจี, สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2563)

“อาหารพื้นบ้านของบ้านท่าระแนะก็จะมีประวัติความเป็นมาทุกอย่างนะ ตัวอย่างปลากระบอกต้มส้มระกำ ก็มีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากรวมพลอยู่ที่บ้านแหลมหิน เพื่อไปตีเมืองจันทบูร ทหารที่เป็นพ่อครัวได้คิดค้นอาหารนี้ขึ้นมาด้วยความที่บ้านแหลมหิน อยู่ติดแม่น้ำ ไม่มีสัตว์ป่ามีแต่สัตว์น้ำและมีปลากระบอกเยอะ จึงจับปลากระบอกมาลอง คิดค้นอาหารจึงได้เมนูนี้ขึ้นมาเพื่อทำถวายพระเจ้าตาก

สมัยก่อนนั้นคนบ้านท่าระแนะได้มีการประกอบอาชีพคาดหอย และได้คาดหอย เกลียว ลักษณะคล้ายกับหอยจับแฉ่งแต่จะตัวใหญ่กว่ามาก คนในหมู่บ้านเลยลองตัดกันของ มันออกแล้วลองทำเป็นแกงคั่วหอยเกลียว แกงหอยพอกใบชะพลูก็มีมาพร้อม ๆ กับแกงคั่ว หอยเกลียว อาหารโบราณอีกอย่างคืออย่างจันรอนย่างที่นี้ใช้เนื้อปลาล้วนแล้วคลุกผสม เครื่องแกงเปลี่ยนจากการทอดมาเป็นการปิ้งแทน ตั้งแต่สมัยก่อนก็จะทำไว้ใช้ในงานมงคล ในชุมชน คนในชุมชนจะช่วยกันทำ” (อาไพ บ่อทอง, สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2563)

พัฒนาการการดำเนินงานจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนบ้านท่าระแนะ ด้วยความหลากหลาย ทางชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนชุมชนทำให้เกิดลักษณะพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ มีเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวเยี่ยมชม เช่น ลานต้นตะบูนโบราณ อุโมงค์โกงกาง อุโมงค์จาก อ่าวตราด ปัจจุบันชุมชนบ้านท่าระแนะเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ท่องเที่ยว โดยการนำหลักนิเวศ พิพิธภัณฑ หรือ Eco Museum ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑกลางแจ้งประเภทหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบ นิเวศในชุมชน ด้วยการให้ผู้คนที่เข้ามาเยี่ยมชมสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยการลงมือทำ โดยมี แนวคิดที่จะเปลี่ยนนักท่องเที่ยวจากการเป็นผู้รับมาเป็นผู้ให้ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่ได้มาท่องเที่ยวชุมชน บ้านท่าระแนะก็จะถูกจัดว่าเป็นผู้เข้ามาใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน ส่วนชุมชนเองก็จะมีภารกิจ ในการนำเอาทรัพยากรเหล่านั้นกลับคืนสู่ธรรมชาติในรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

“การท่องเที่ยวแบบนิเวศพิพิธภัณฑ คือนักท่องเที่ยวเข้ามาพักและจิบชาหรืออยู่ ซึ่งเป็นสมุนไพรรวมของชุมชน นักท่องเที่ยวก็ต้องเป็นผู้นำเอาหัวไร่อยู่ไปปลูกคืนธรรมชาติ หรือการเข้ามาร่วมทำกิจกรรมปล่อยปลากลับคืนสู่ธรรมชาติ เราเรียกกิจกรรมนี้ว่า กิจกรรม ปลูกหอยปล่อยพันธุ์ปู ก็คือการปล่อยลูกหอยพอกและลูกปูดำในป่าชายเลนของชุมชน

เพื่อให้โอกาสได้ขยายพันธุ์และเจริญเติบโตต่อไปในพื้นที่ของชุมชน” (สายชล สุนทร, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2563)

ในอดีตทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนบ้านท่าระแนะมีความเสื่อมโทรมมาก เพราะได้รับผลกระทบจากสัมปทานป่าไม้และการบุกรุกป่าชายเลนเพื่อนำไปทำบ่อเลี้ยงกุ้ง ประกอบกับชาวบ้านในชุมชนลักลอบตัดไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว เช่น เฒ่าถ่าน ทำเสาบ้านเรือน ทำค้ำงพริกไทย เป็นต้น จึงทำให้ระบบนิเวศป่าชายเลนถูกทำลายลง เสียความสมดุลทางธรรมชาติส่งผลทำให้จำนวนสัตว์น้ำบริเวณป่าชายเลนลดลงไปเป็นจำนวนมาก

“ผืนป่าบ้านท่าระแนะแห่งนี้ในเมื่อก่อนมีความอุดมสมบูรณ์มาก เป็นป่าเก่าแก่มิมานานแล้ว กระทั่งราว ๆ พ.ศ. 2515 ทางรัฐบาลก็มีนโยบายเปิดให้มีการสัมปทานป่าไม้ ตอนนั้นนายทุนที่ได้รับสัมปทานก็พากันตัดแบบเอาเป็นเอาตายกันเลย รวมถึงคนในชุมชนก็พากันตัดเอาไปขาย เอาไปเผาถ่าน ตัดกันเป็นลำเรือ ทำให้ป่าผืนนี้หายไปจำนวนมาก เป็นป่าร้าง เสื่อมโทรมเลยทีเดียว” (สิน ชูใจหาญ, สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2563)

“เมื่อก่อนที่กฎหมายป่าชายเลนยังไม่ได้บังคับใช้จริงจังมาก ปล่อยให้ประชาชนเข้าไปทำอะไรได้สะดวกสบาย มีการหักล้างถางพงเพื่อจับจองที่ดิน ใครขยันมีความสามารถก็ถางป่าจองเป็นของตัวเอง คือใครทำก่อนได้ก่อน แล้วก็มีการปลูกข้าวไร่ ปลูกต้นมะพร้าวเพื่อเป็นเขตแดน แล้วก็ถางป่าหมดเลย พอป่าเริ่มหมด สัตว์น้ำ เช่น หอย ปลา ปู ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนก็หดหายไปลดจำนวนลงไปมาก” (สายชล สุนทร, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2563)

หลังจากที่ทางภาครัฐได้ระงับการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนในปีพ.ศ. 2534 ได้มีการกำหนดเป้าหมายปลูกฟื้นฟูป่าชายเลนตามโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนเขตอนุรักษ์ จึงทำให้ชาวบ้านท่าระแนะเริ่มมีความรู้สึกหวงแหนป่าชายเลน ผู้นำและชาวบ้านได้ประกาศปกป้องฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนด้วยการกำหนดเขตอนุรักษ์ป่าทั้งตำบลหนองคันทรัง เพื่อไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มเติมและเริ่มทำการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนขึ้นมาใหม่ ต่อมาช่วงพ.ศ. 2547 กำนันวิสุทธิ อิมอุไรและชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดตั้งชมรมรักษ์ป่าชายเลนรักท้องถิ่นขึ้นมา เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างต่อเนื่อง โดยมีนายสมชาย ศรประดิษฐ์ เป็นประธานชมรม

พ.ศ. 2548 ได้มีการจัดกิจกรรมฟื้นฟูป่าชายเลน โดยใช้งบประมาณจากชาวบ้านในชุมชน และมีการร่วมกันกำหนดเขตอนุรักษ์หอยพันธุ์พื้นเมือง อาทิ หอยพอก หอยฉลอง มีการดำเนินการจัดทำสะพานเพื่อสร้างเส้นทางศึกษาจากธรรมชาติภายใต้กองทุนสนับสนุนจาก UNDP

พ.ศ. 2550 ผู้นำชุมชนและกลุ่มแกนนำชาวบ้านได้มีโอกาสเข้าไปประชุมร่วมกันกับภาคีเครือข่ายการอนุรักษ์ป่าชายเลนจังหวัดตราดอยู่บ่อยครั้ง และได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมองเห็นแนวโน้มนโยบายในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน จึงได้เริ่มมีการจัดกิจกรรมร่วมกันของชาวบ้านและหน่วยงานราชการในจังหวัด โดยการนำของอาจารย์อรุณศรี เอื้อศรีวงศ์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (มรภ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่เข้ามาทำการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบริเวณรอบอ่าวตราดและมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายขึ้นมา ประกอบด้วย 6 ตำบล คือตำบลหนองคันทรัง ตำบลเนินทราย ตำบลท่าพริก ตำบลตะกาง ตำบลแหลมกลัดและตำบลซำรอก มีการจัดทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างหลากหลาย อาทิ การนำต้นโกงกางมาปลูกเพิ่มและทำการฟื้นฟูป่าให้ความสมบูรณ์กว่าเดิม มีมาตรการป้องกันรักษาป่าชายเลนด้วยการจัดทีมคอยตรวจตราไม่ให้มีการลักลอบตัดไม้โกงกาง รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในชุมชนที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกสร้างความตระหนักให้ชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลน

ในช่วงปี 2551 ผู้นำชุมชนและสมาชิกชมรมรักษ์ป่าชายเลน รักท้องถิ่นได้มีการจัดประชุมร่วมกันขึ้นในหมู่บ้านและมีการกำหนดกฎ ระเบียบของชุมชนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน เช่น ห้ามคนในชุมชนเข้าไปตัดไม้ในส่วนที่อนุรักษ์ไว้ ห้ามตัดไม้ต้นใหญ่และให้ตัดเฉพาะไม้เล็ก แต่สามารถตัดไม้เพื่อนำไปใช้เท่าที่จำเป็น ผู้ที่เข้ามาตัดไม้จะต้องปลูกต้นไม้ชนิดเดิมทดแทน โดยก่อนตัดไม้ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการชมรมอนุรักษ์ป่าชายเลนเสียก่อน

“สมัยก่อนเรามีการออกกฎ ทำข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนแต่เราก็ไม่ได้เคร่งครัดมากเท่าไรนัก บางทีเราก็ดูความจำเป็นก่อน เช่น ตัดไม้เพื่อนำไปทำที่อยู่อาศัย เอาไปซ่อมแซมบ้านเรือนที่ชำรุด หรือการใช้ประโยชน์ในป่าชายเลนจะต้องจับสัตว์น้ำที่ตัวได้ขนาดที่กำหนด เช่น ถ้าจับปูขนาดเล็กจะต้องปล่อยคืนป่าชายเลน เรามีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำทุกปีคืนสมดุลสู่ธรรมชาติ เพื่อทดแทนสัตว์น้ำที่สูญหายไป” (สายชล สุเนตร, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2563)

การจัดทำร่างกฎ กติกา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ มีการกำหนดเขตพื้นที่ของป่าไม้ร่วมกับหน่วยงานราชการ อาทิ ป่าไม้จังหวัด ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคันทรัง เป็นต้น ประกอบด้วย

1. ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน
 - 1.1 ห้ามมิให้ผู้ใดทำการใด ๆ ที่เป็นการทำลายป่าไม้ชายเลนในชุมชน
 - 1.2 ห้ามมิให้ผู้ใดตัดไม้ในป่าชายเลนไปขายหรือทำประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ยกเว้นสำหรับผู้ยากจนให้ทำหนังสือขออนุญาตจากคณะกรรมการเป็นลายลักษณ์อักษร
 - 1.3 ก่อนตัดไม้หรือโค่นไม้ให้แจ้งต่อผู้นำชุมชนก่อนและให้ขอเป็นลายลักษณ์อักษร
 - 1.4 ห้ามทำการตั้งเตาเผาถ่านบริเวณป่าชายเลน
 - 1.5 ไม้ที่นำไปใช้สอยต้องไม่อยู่ในเขตอภัยทาน (เขตอนุรักษ์)
2. ด้านการอนุรักษ์สัตว์น้ำ
 - 2.1 ปูแสม
 - 2.1.1 ห้ามจับปูในฤดูวางไข่ ขึ้นและแรม 4,5,6 ค่ำเดือน 6 และเดือน 11 ทั้งนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามการวางไข่ของปูแต่ละปี
 - 2.1.2 ห้ามจับปูแสมขนาดเล็กหรือยังไม่ถึงวัยเจริญเติบโต
 - 2.1.3 ห้ามใช้สารเคมี (ยาเบื่อ) เครื่องมือผิดกฎหมาย ห้ามจับแบบทำลายสูญพันธุ์
 - 2.2 ปูดำ
 - 2.2.1 ทุกคนในชุมชนมีสิทธิจับได้ในบริเวณพื้นที่ทั่วไป ยกเว้นการจับปูในเขตที่อนุรักษ์ไว้
 - 2.2.2 ห้ามจับปูที่มีขนาดเล็กหรือยังไม่ถึงวัยเจริญเติบโต
 - 2.3 หอยพอก
 - 2.3.1 ทุกคนในชุมชนมีสิทธิจับหอยพอก ยกเว้นบริเวณขอบเขตที่อนุรักษ์ไว้หรือที่มีการปิดป้ายประกาศ
3. ด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่า เช่น นก ลิงแสม กระรอก ผีเสื้อ เป็นต้น
 - 3.1 ห้ามบุกรุกเข้าไปยิงหรือจับสัตว์ในเขตที่อนุรักษ์ไว้

ส่วนบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนหรือทำผิดกฎข้อตกลง เมื่อมีการจับได้หรือมีการสืบหาผู้กระทำผิดได้ก็จะจำแนกเป็น 2 ประเภท คือชาวบ้านในชุมชนกับคนต่างถิ่น โดยถ้าเป็นคนในชุมชน ถ้าทำผิดครั้งแรกทางคณะกรรมการจะตักเตือนและกล่าวโทษ จากนั้นให้ชี้แจงเหตุผล และถ้ามีการกระทำผิดซ้ำเป็นครั้งที่ 2 (ในบุคคลเดียวกัน) จะทำการยึดของกลางหรือลงโทษโดยให้บำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ส่วนการกระทำผิดครั้งที่ 3 จะทำการปรับเงินไม่เกิน 500 บาท และทำการลงโทษโดยให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (ผู้ใหญ่บ้าน) พิจารณาตามกฎหมาย ถ้าเป็นคนต่างถิ่นเมื่อมีการจับได้ทางคณะกรรมการพูดคุยหรือตักเตือนทำบันทึกความผิดและทำการยึดของกลางไว้และถ้ามีการทำความผิดครั้งต่อไปโดยบุคคลเดียวกันจะทำยึดของกลางและปรับไม่เกิน 1,000 บาท ถ้าเป็นความผิดมีมูลค่ามากจะนำตัวส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ

พ.ศ. 2554 เป็นต้นมา ชุมชนได้เข้าร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทำกิจกรรม ได้รับการสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนบ้านท่าระแนะ จากกรมป่าไม้ กรมเจ้าท่า ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคันทรัง ศูนย์คุณธรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาหนองกรอกใหญ่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมการพัฒนาชุมชน สถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยและวิทยาลัยชุมชน

ด้วยการร่วมแรงร่วมใจในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของคนในชุมชนบ้านท่าระแนะจึงทำให้ป่าชายเลนแห่งนี้ถูกฟื้นฟูเป็นป่าไม้ชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ในปีพ.ศ. 2564 ได้ถูกจัดให้เป็นชุมชนต้นแบบด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการสำรวจของดีหรือทรัพยากรดั้งเดิมในป่าชายเลนเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับการฟื้นฟูความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน เช่น ชาร์้อยูรู ใบคันทรัง ต้นไม้โบราณ ลานต้นตะบูน การรักษาโรค ทำให้คนในชุมชนภูมิใจและลุกขึ้นค้นหา ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการยกระดับการท่องเที่ยว โดยเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน มีการจัดให้มีโฮมสเตย์ อาหารท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีแห่งป่าชายเลนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งการยกระดับผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารท้องถิ่น ส่งเสริมการตลาด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนกับคนในชุมชน เช่น การปล่อยปู การปลูกป่า ทำให้ป่าชายเลนเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นชื่อของจังหวัดตราด เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของป่าชายเลนและร่วมรักษาต่อไป เพื่อเป็นแหล่งเลี้ยงชีพคนในตำบลได้อย่างหลากหลาย

ความยั่งยืนของชุมชนบ้านท่าระแนะ ด้วยสภาพของป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ยังคงดำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างดี สามารถกระจายผลประโยชน์ไปสู่ชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะความยั่งยืนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดังที่ละมุน เท่งจินดา (สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2563) ได้กล่าวว่าทรัพยากรร่วมที่อยู่ในชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งสมบัติทางธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ชายเลน ต้นโกงกาง ต้นตะบูนโบราณ สัตว์น้ำจากทะเลชนิดต่าง ๆ ในชุมชนมีทรัพยากร นานาชนิด ปู ปลา หอย ซึ่งทุก ๆ ล้วนคนเป็นเจ้าของ แต่ความเป็นจริงธรรมชาติคือเจ้าของตัวเอง เวลาเราไปจับเราก็ต้องอนุรักษ์ ดำรงรักษาสิ่งเหล่านี้ด้วยไม่เช่นนั้นมันจะหมดไป การที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากร ดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน มีการนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งทำอาหารไว้กินเองหรือนำไปขาย ก็ทำให้ในชุมชนมีรายได้ โดยที่คนในชุมชนไม่ต้องออกไปหางานทำที่อื่น นั่นแหละคือความยั่งยืนทางทรัพยากรร่วมของชาวบ้าน

การที่ชุมชนมีกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์และและการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ไม่ว่าจะ เป็นเพื่อการดำรงอยู่หรือเพื่อจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยววันนั้น สามารถบ่งบอกได้ถึงความอุดมสมบูรณ์ อาทิ การสงวนรักษาพันธุ์ไม้ป่าชายเลนให้คงอยู่ได้หลากหลายชนิด ได้แก่ โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ ตะบูน ตาตุ่ม ตะบัน ฝาดดอกขาว ฝาดดอกแดง ต้นโปรง เสม็ด แสม ลำพู ลำแพน จาก ปรง

เป็ง ลำพู เหงือกปลาหมอและอื่น ๆ หากพิจารณาแล้วป่าชายเลนของชุมชนบ้านท่าระแนะนั้นจะมีด้วยกันทั้งหมด 3 ชั้น ประกอบไปด้วย ป่าชั้นนอก ป่าชั้นกลางและป่าชั้นในที่มีความสมบูรณ์

กิจกรรมที่ชุมชนบ้านท่าระแนะดำเนินการ เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งความยั่งยืนของทรัพยากรป่าชายเลนและก่อให้เกิดประโยชน์ปกป้องไม่ให้ทรัพยากรในพื้นที่เสื่อมโทรม มีดังนี้

1. กิจกรรมการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของระบบนิเวศ การท่องเที่ยวที่เน้นในด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต คือ พืช สัตว์และมนุษย์ ซึ่งเป็นวิถีแห่งการท่องเที่ยวที่จะทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่น เช่น การนั่งเรือหรือล่องแพไปตามลำน้ำ การดูวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น การพักแรมร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน วิธีการเหล่านี้จะทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง ได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชนและพร้อมที่จะเป็นนักท่องเที่ยวที่ดี

2. กิจกรรมการปลูกฝังให้เยาวชนรักและหวงแหนป่าชายเลน มีการจัดค่ายเยาวชนโครงการผู้นำการท่องเที่ยวตัวน้อย (มัคคุเทศก์น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ของดีในชุมชนและฝึกเป็นนักสื่อสาร รวมถึงให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการปลูกป่า อนุบาลสัตว์น้ำ จัดอบรมให้ตระหนักถึงความสำคัญและการดูแลรักษาป่าไม้ชายเลนให้กับเด็กเยาวชนในตำบล โดยมีโรงเรียนในชุมชนสนับสนุนการเรียนรู้และการอนุรักษ์ป่าชายเลน

3. กิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำที่มีขนาดเล็ก เช่น การปล่อยปูดำ ปูแสม การปลูกหอยพอก

4. การทำคอนโดจจากวัสดุไม้และปูน เพื่อเอาไว้ให้สัตว์เล็ก ๆ ได้เข้ามาอาศัยเพาะพันธุ์ เช่น ปูดำ ปูแสมและสัตว์น้ำวัยอนุบาล ทำให้สัตว์น้ำต่าง ๆ ได้เจริญเติบโตสามารถมีผลผลิตให้แก่ชุมชนตลอดไป

5. การกำหนดขนาดของอวนจับสัตว์น้ำและการตรวจตรา เพื่อที่เวลาสัตว์เล็กเข้ามาในอวนจะได้ออกไปได้เป็นสิ่งที่ชาวประมงต้องทำเพราะอนุรักษ์ไว้ให้เจริญเติบโตไม่สูญพันธุ์

6. กิจกรรมการเก็บขยะในลำคลอง

ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ปัจจุบันป่าชายเลนได้รับการฟื้นฟูกลายเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ ชุมชนบ้านท่าระแนะเป็นชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการสำรวจจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวรวมทั้งการยกระดับผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการตลาดทำให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านสามารถเป็นวิทยากรด้านอาหารของกลุ่มทำอาหารให้นักท่องเที่ยวได้มาอุดหนุนสินค้า มาบริโภคอาหารท้องถิ่นและสัมผัสกับวิถีชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในเกือบทุกครัวเรือน ชาวบ้านในชุมชนได้นำทรัพยากรในชุมชน

มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้ ในภาพรวมระบบเศรษฐกิจชุมชนบ้านท่าระแนะมีการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจที่นำไปสู่ความยั่งยืน ดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวแนวนิเวศพิพิธภัณฑ หรือ Eco Museum ได้มีการรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวชุมชนบ้านท่าระแนะและมีกลุ่มชาวบ้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 กลุ่มจักสาน ที่นำทรัพยากรจากชุมชนมาใช้เป็นวัตถุดิบมาจักสาน เช่น ใบจาก ไม้ไผ่ ใบคันทร้ง นำมาทำเป็นงอบ หมวก ตะกร้า ชะลอม เพื่อเป็นที่ระลึกและจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี

1.2 กลุ่มอาหารและขนมพื้นบ้าน มีการทำอาหารท้องถิ่นและขนมพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ เช่น ปลากระบอกต้มส้มระกำ แกงคั่วหอยเกลียว แกงหอยพอกกับใบชะพู่ ใบโกงางทอดและจันรอนย่าง เป็นต้น ส่วนขนมพื้นบ้านก็จะมีขนมพิมพ์ข้าวตอก ชาร้อยรู สำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวและจำหน่ายโดยทั่วไป

1.3 กลุ่มประมงพื้นบ้าน จัดเป็นอาชีพเสริมที่มีการประกอบอาชีพมาอย่างยาวนานและสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ยังจะมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มอาหารพื้นบ้าน ซึ่งอาหารพื้นบ้านก็ต้องเกี่ยวข้องกับกลุ่มประมงที่ต้องออกไปหาสัตว์น้ำมาให้แม่ครัวทำเป็นอาหารและประมงบางชนิด เช่น การหาปลากระบอก จับกุ้ง ก็เป็นฐานการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว

“ทางกลุ่มจะมีการพานักท่องเที่ยวล่องเรือไปดูคนในชุมชนล้อมจับปลากระบอก และให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจับปลากระบอก ถ้าจับปลามาได้ก็จะเอามาให้แม่ครัวทำเป็นอาหารให้นักท่องเที่ยวที่ไปจับมากินได้เลย

ส่วนอีกหนึ่งกิจกรรมคือฤดูกาลเหยียบกั้ง ซึ่งจะมีแค่ช่วงเดือนพฤศจิกายนเท่านั้นที่จะให้นักท่องเที่ยวได้ลงไปเหยียบกั้งด้วยตัวเอง จะมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของวิถีประมงพื้นบ้านให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวได้รู้และเผยแพร่ออกไปอีก” (มานะ สงวนหงส์, สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2563)

2. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าระแนะได้ถูกจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2535 เป็นความคิดริเริ่มของผู้นำชุมชนกับพระอาจารย์สุบิน ปณีโต (วัดไผ่ล้อม) โดยการชักชวนให้ชาวบ้านที่มาทำบุญไหว้พระที่วัดได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มและเก็บออมเงินสะสมไว้ช่วยเหลือตนเอง พอมีเงินออมเพิ่มขึ้นก็จะทำการปล่อยกู้กันแบบเก็บดอกเบี้ยราคาถูก โดยมีฐานคิดที่ว่า การอยู่ร่วมกันเป็นประชาธิปไตย อยู่กันแบบครอบครัว มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจะทำให้มีความมั่นคงในอนาคต ครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 40 คน มีเงินทุนอยู่ 3,000 บาท ปัจจุบันกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีเงินอยู่ในกลุ่มจำนวน 2,600,000 บาท เอาไว้หมุนเวียนกัน โดยกลุ่ม

ลัจจะสะสมทรัพย์จะออมเงินขั้นต่ำเดือนละ 100 บาท สูงสุด 500 บาท ไม่จำกัดการออม ส่วนการ กู้ยืมเงินให้คิดอัตรา 1 คน ประมาณ 20,000 บาท เช่น ภายในครอบครัวของสมาชิกมี 3 คน สามารถ กู้ได้ 60,000 บาท แต่ไม่ให้ค้ำกันเองภายในครอบครัวให้ไปหาครอบครัวอื่นมาค้ำแทน คิดอัตราการ กู้ ถ้ามีเงินออมอยู่ 60,000 บาท ไม่ว่าจะสมาชิกภายในบ้านจะมีกี่คนก็จะสามารถกู้ได้ 3 เท่าของวงเงิน และวงเงินลัจจะที่ให้กู้ยืมสูงสุดอยู่ที่ 250,000 บาท ต่อคน โดยวิธีการหาคนนอกบ้านมาค้ำประกัน คนในชุมชนจะผลัดกันค้ำประกัน เงินในส่วนนี้เหมือนเป็นการออมเงินร่วมกันภายในกลุ่มแล้วนำมา หมุนเวียนกู้กันเอง มีวงเงินที่ให้กู้โดยใช้โฉนดที่ดินมาจำนองกับกลุ่ม จำนวนเงินนั้นต้องมีจำนวนมาก การจัดตั้งกลุ่มลัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมาเป็นการให้ความสำคัญกับความมั่นคงของชาวบ้านในชุมชน

“การออมเงินของชุมชนไม่มีปัญหา สมาชิกทุกคนเมื่อถึงวันนัดก็จะมาส่งเงินออม เกือบทุกคน ใครมาไม่ได้ก็ฝากคนอื่นมา แต่การกู้เงินในแต่ละครั้งมักจะพบปัญหาในการคืน เงินของแต่ละบุคคล แต่มีจำนวนไม่มาก คนในชุมชนไม่เรียกว่าโกง แต่จะเป็นการแก้ไข ปัญหากันมากกว่า โดยคนที่มากู้ในแต่ละเดือนถูกหักไปจ่ายแทนคนที่กู้ ที่ทำแบบนี้ได้เพราะ เป็นมติส่วนหนึ่งของคนในกลุ่มที่บอกให้ทำ เมื่อมีเสียงข้างมากคณะกรรมการเลยตัดสินใจ แก้ไขปัญหาโดยวิธีนี้ ด้านการประชุมของกลุ่มลัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าระแนะจะมีการ ประชุมทุกวันที่ 11 ของทุกเดือน สามารถฝากเงิน ถอนเงิน ออมเงินได้ จะเปิดทำการเวลา 12.30 – 14.00 น.” (อารีรัตน์ ถัดหลาย, สัมภาษณ์ 16 พฤษภาคม 2563)

3. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (กลุ่มสายอาชีพ) เริ่มก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2542 ผู้ก่อตั้งคือ กำนันวิสุทธิ อิมอุไร (อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2) ในภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อให้สอดคล้องกับการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกลุ่มที่กรมการพัฒนาชุมชนเข้ามาให้การสนับสนุนโดยตรง ครั้งแรก ที่ก่อตั้งมีสมาชิกทั้งหมด 60 คน มีทั้งหมด 10 กลุ่ม มีเงินในกลุ่มจำนวน 400,000 บาท ใช้หมุนเวียน ให้สมาชิกกู้กันเองภายในกลุ่ม มีการจำกัดวงเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาท มีการบริหารจัดการ โดยสมาชิกกลุ่ม คณะกรรมการมาจากการเลือกตั้งมีวาระ 2 ปี ซึ่งการที่ชุมชนต้องมีการจัดตั้งกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นเพื่อให้มีเงินกระตุ้นเศรษฐกิจ คนในชุมชนกู้ได้โดยไม่มีดอกเบี้ย สามารถ นำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดความเข้มแข็งและมั่นคงต่อครอบครัวของตนเอง

“ได้มีเงินกระตุ้นเศรษฐกิจเงินส่วนนี้ลงมาสภาพตำบล สมัยก่อนยังไม่มีองค์การบริหาร ส่วนตำบล ถัดมาอีกครั้งปีมีการปรับเปลี่ยนสภาพตำบลให้เป็นองค์การบริหาร ส่วนตำบล ตอนนั้นกำนันวิสุทธิต้องรับตำแหน่งสภาพตำบลก่อน เลยมีเงินส่วนนี้มาให้

ประชาชนให้กู้โดยไม่มีดอกเบี้ยเพื่อที่จะมาสร้างอาชีพ กำนันวิสุทธิท่านมีความคิดว่าจะต้องทำอะไรถึงจะได้เงินส่วนนี้ เพราะต้องจัดตั้งเป็นกลุ่ม จึงเรียกให้ชาวบ้านที่มีการรวมกลุ่มจากอาชีพที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น กลุ่มการเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกพืชผักของแต่ละครัวเรือน เลียนำคนที่มีอาชีพเดียวกันมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ละ 10 คน โดยมีการประชุมร่วมกันเพื่อให้ทุกคนได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มแล้วร่วมช่วยกันแก้ปัญหา เพราะเราอยู่กันเป็นแบบครอบครัว ฉะนั้นจึงไม่มีใครได้เปรียบใคร” (ไพรัตน์ สุเนตร, สัมภาษณ์ 16 พฤษภาคม 2563)

4. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านท่าระแนะเป็นความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน อีกประการหนึ่ง ปัจจุบันมีเงินกองทุนคงเหลือจำนวน 4,232,876.98 บาท โดยส่วนหนึ่งเป็นเงินที่มาจากรัฐบาลสนับสนุน จำนวน 1,200,000 บาท นอกจากนี้เป็นเงินออมที่สมาชิกออมเงินตั้งแต่ พ.ศ. 2545 ถึงปัจจุบัน กองทุนหมู่บ้านมีสมาชิกกลุ่มใน 184 ครัวเรือน มีเงินออม 1,388,839.54 บาท ไม่รวมดอกเบี่ยธนาคาร 10,000 บาท มีรายได้สะสม 275,349.63 บาท ให้บริการด้านการกู้ยืมเงิน แต่จะไม่มีกำไรตามระเบียบของกองทุนหมู่บ้าน ชาวบ้านเองจะมีสวัสดิการให้เป็นค่าตอบแทนอาทิ เมื่อมีการจัดประชุมทางคณะกรรมการกองทุน กองทุนจะจัดเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่สมาชิก ส่วนการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกก็จะเป็นเงินช่วยเหลือ เมื่อสมาชิกเจ็บป่วยจะมีเงินชดเชยให้ (กรณีนอนโรงพยาบาล) คืนละ 100 บาท ไม่เกิน 15 คืนต่อปี กรณีที่มีการเสียชีวิตจะให้ศพละ 10,000 บาท ชุมชนบ้านท่าระแนะมีการจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ยึดโยงกับป่าชายเลนในชุมชน ด้วยการจัดการด้วยความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองที่เน้นการผลิตเพื่อการพึ่งตนเอง มีการทำสวน ทำนา การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกพืชผัก สมุนไพร มีร้านค้าชุมชน ชาวบ้านสามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรและมีรายได้ที่เหมาะสมกับราคาตลาด มีการใช้ทรัพยากรเป็นวัตถุดิบในชุมชน เป็นการผลิตที่มีความพอดีกับทรัพยากรและผลผลิตของตัวเอง ควบคุมการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล มีแหล่งออมเงินในชุมชนที่สามารถสร้างหลักประกันด้านเงินทุนให้แก่คนในชุมชน สามารถกระจายออกเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่มในชุมชนได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียมและเป็นธรรม มีการปลูกจิตสำนึกที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อสืบทอดต่อไปในอนาคตจึงก่อให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

ความยั่งยืนด้านสังคม ชาวบ้านท่าระแนะมีความยึดโยงกับพระพุทธศาสนายึดหลักธรรมคำสอนลด ละ เลิกอบายมุขตามแนวทางหมู่บ้านศีล 5 มีความเชื่อเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นที่เป็นแบบแผนการประพตติ มีการพึ่งพาตนเองเป็นประการสำคัญ สามารถยืนอยู่ด้วยขาของตัวเองโดยไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่นด้วยการเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนและสนับสนุนการทำงานด้านการพัฒนาชุมชน อาทิ กลุ่มอนุรักษ์ฯ กลุ่มอาชีพ กลุ่มองค์กรการเงิน เป็นต้น

การที่ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนใกล้เคียงและแสวงหาความรู้จากภาคีภายนอก เพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรซึ่งก่อให้เกิดความยั่งยืนได้ โดยภาพรวมชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์โควิด 19 สถานการณ์ราคาผลผลิตที่ตกต่ำ แต่ผู้คนในชุมชนก็มีจิตใจที่เข้มแข็งต่อสู้ฟันฝ่าเพื่อให้ผ่านวิกฤติการณ์ ด้วยความเอื้ออาทรต่อกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้ รัก สามัคคีกันภายในชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกันอย่างชาญฉลาดและรอบคอบ ทำให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งภายในชุมชนได้ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีมาตรการป้องปรามด้านการประมงที่เป็นจารีตของชุมชน แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่จะสร้างความสงบสุขให้แก่สังคมชุมชนของตนเอง ชาวบ้านในชุมชนมีการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง โดยการใช้ทรัพยากรร่วมมาเป็นเครื่องมือในการจัดการตนเองด้วยการจัดตั้งกลุ่มที่มีความเหมาะสมกับองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและความสามารถของชาวบ้านในชุมชน จึงทำให้ชุมชนเกิดความสงบสุขและยั่งยืนจนกระทั่งปัจจุบัน ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ว่า

“จุดเด่นของชาวบ้านในชุมชนก็คือการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้มีการปลูกผักไว้กินเอง เลี้ยงปลาเลี้ยงไก่ เป็นชีวิตแบบสามารถอยู่บ้านโดยไม่ต้องไปตลาดก็ได้ การที่เรามีป่าของชุมชนทำให้ชาวบ้านรักและหวงแหน ต่างคนต่างรู้หน้าที่ใคร หน้าที่อะไรก็ทำอย่างนั้น คนโน้นจับปูจับปลา คนโน้นทำสวนทำนา คนโน้นทำกับข้าวกับปลา เราก็มารวมกันเป็นกลุ่มแล้วก็เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชน เราอยากจะทำที่เปลี่ยนนักท่องเที่ยวจากการเป็นผู้รับมาเป็นผู้ให้ เราได้แนวทางการทำเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน จาก ททท. ทำให้เรามีเครือข่ายที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน...

ชุมชนบ้านท่าระแนะเป็นชุมชนที่สงบสุขนะ ไม่มีปัญหาหาหมอขจรทรอกอยู่กันแบบพี่น้องกันซะมากกว่า ยาเสพติดน่าจะมึนแต่่น้อยมาก เราก็ยึดหลักหมู่บ้านศีล 5 ด้วย หลวงพ่อกับผู้นำชาวบ้านก็พยายามที่จะถ่ายทอดให้กับชาวบ้านอยู่เสมอ” (สายชล สุเนตร, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2563)

ชุมชนบ้านท่าระแนะสามารถจัดการทรัพยากรร่วมกันได้อย่างยั่งยืนทั้งชาวบ้านในชุมชน หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาสนับสนุนและประสานงานด้านการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ เมื่อพิจารณาความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs17) พบว่า ความสำเร็จจากการดำเนินงานเพื่อความยั่งยืนของชุมชนนั้นสอดคล้องกับเป้าหมายที่ 15 ปกป้อง ฟื้นฟูและสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่และหยุดการสูญเสียมลพิษความหลากหลาย

ทางชีวภาพ เป้าหมายที่ 17 ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การสร้างพลังแห่งการเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือในทุกระดับต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนบ้านท่าระแนะได้มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามห่วง สองเงื่อนไขมาปรับประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรร่วมในชุมชน ดังนี้

1. ความพอประมาณ

1.1 ชุมชนบ้านท่าระแนะมีจิตสำนึกที่ดีต่อทรัพยากรและการอยู่ร่วมกัน มีความเอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน สามารถพัฒนาทรัพยากรของชุมชนด้วยความเหมาะสมตามต้นทุนทางสังคมในชุมชน

1.2 มีการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์และพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรร่วมของชุมชน รวมถึงการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3 มีกฎกติการ่วมกัน เพื่อป้องกัน ป้องกันไม่ให้มีการใช้ประโยชน์จากป่ามากเกินไป โดยสมาชิกในชุมชนสามารถจับสัตว์น้ำในป่าชายเลน สามารถตัดไม้จากป่าชายเลนได้ แต่ห้ามตัดต้นไม้ที่ต้องการอนุรักษ์ หากตัดจะต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการก่อน

1.4 ชาวบ้านในชุมชนรู้และเห็นคุณค่าในการใช้ทรัพยากรร่วม มีการจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบและเกิดความยั่งยืน

1.5 ชุมชนมีแนวทางการเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย ชาวบ้านดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่พอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตน

2. ความมีเหตุผล

2.1 มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ด้วยการมีกฎกติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

2.2 มีการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนด้วยการปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ว่างและพื้นที่เสื่อมโทรม

2.3 มีการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแนวนิเวศพิพิธภัณฑ หรือ Eco Museum ในชุมชน เป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนให้นักท่องเที่ยว มีการจัดโครงการผู้นำการท่องเที่ยวตัวน้อย (มัคคุเทศก์น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ของดีชุมชนและฝึกเป็นนักสื่อสารชุมชน

2.4 มีการเชื่อมโยงกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนในลักษณะของการส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมถึงการเข้าร่วมเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2.5 ชุมชนสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยผสมผสานกับการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะวิกฤติ

3. การมีภูมิคุ้มกันในตัว

3.1 มีกิจกรรมการสร้างป่าชายเลนให้มีความอุดมสมบูรณ์ อาทิ การอนุรักษ์ลาดต้นตะบูน กิจกรรมการทดแทนทรัพยากรที่ถูกนำไปใช้ การสร้างคอนโดปูเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของปูและสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ หลากหลายชนิด เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในอนาคต

3.2 มีการจัดกิจกรรมในการเฝ้าระวังและดูแลรักษาป่าชายเลน มีผู้นำและชาวบ้านลาดตระเวนและตรวจตราดูแลป่าตามหน้าที่รับผิดชอบ

3.3 มีการจัดระบบเงินทุนที่หลากหลาย เพื่อใช้ประโยชน์ในอนาคตอย่างยั่งยืน

3.4 ชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ (รัฐกาล) ได้เป็นอย่างดี อาทิ การจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบ Eco Museum ให้สอดคล้องกับความนิยมของนักท่องเที่ยว การปรับแนวคิดเพื่อให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนจากผู้รับเป็นผู้ให้ เป็นต้น

3.5 มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายชุมชนที่มีอาณาเขตพื้นที่ป่าชายเลนใกล้ชิดติดกัน หน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมป่าไม้ กรมเจ้าท่า กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สถาบันการศึกษา และภาคส่วนอื่น ๆ เป็นต้น

4. ความรู้

4.1 ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และสามารถปรับตัวได้ เช่น การจัดการป่าชายเลนให้เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจในชุมชน การจัดการกลุ่มองค์กรการเงินในชุมชน โดยใช้ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน

4.2 สามารถรองรับความรู้จากหน่วยงานภายนอกได้เป็นอย่างดี เช่น การเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร การอบรมด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการติดตามสถานการณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรจากแหล่งข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้อย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

4.3 มีการส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่บุคคลทั้งภายในและนอกชุมชน เช่น การส่งเสริมความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้กับเด็กนักเรียนในชุมชน การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้มาศึกษาดูงานในพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชน การจัดทำป้ายเพื่อบอกชนิดของต้นไม้และพันธุ์สัตว์น้ำในป่าชายเลน

5. คุณธรรม

5.1 คนในชุมชนบ้านท่าระแนะมีความอดทน ขยันและแบ่งปันในชุมชน

5.2 ชุมชนยึดหลักคุณธรรม ความเสมอภาคและมีความยุติธรรมต่อกัน ด้วยความเคารพในกฎกติกาที่กำหนดไว้ร่วมกัน

5.3 ชุมชนมีหลักยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างคนกับคนในสังคม และคนกับธรรมชาติ

ผลการวิจัยลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวคิดของเอลินอร์ ออสโตรอมของชุมชนบ้านท่าระแนะ ประกอบด้วยดังนี้

1. กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ

1.1 ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์

1.1.1 มีการออกกฎ ทำข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนของคนในชุมชนและนอกชุมชน

1.1.2 มีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนหรือทำผิดกฎข้อตกลง เมื่อมีการจับได้หรือมีการสืบหาผู้กระทำผิดได้ จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือชาวบ้านในชุมชนกับคนต่างถิ่น

1.2 ขอบเขตของทรัพยากรร่วม

1.2.1 มีการกำหนดขอบเขตป่าชายเลนชุมชนระหว่างผู้นำชุมชน หน่วยงานรัฐ เช่น กรมป่าไม้ กรมเจ้าท่า สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 (ขณะนั้น) ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคันทรัง

1.2.2 มีเส้นทางเดินรอบป่าชายเลน การติดป้ายป่าชายเลนของชุมชน

2. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ

2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น

2.1.1 ชุมชนกำหนดกฎ ระเบียบเกี่ยวกับทรัพยากรร่วมของชุมชน ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน ด้านการอนุรักษ์สัตว์น้ำ เช่น ปูแสม ปูดำ หอยพอก เป็นต้น ด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่า เช่น นก ลิงแสม กระรอก ฝูง

2.1.2 มีรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านท่าระแนะ โดยมีความเชื่อมโยงกับทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

2.1.3 มีกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรร่วมในชุมชน

2.1.4 มีการปลูกจิตสำนึกพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชน เช่น การสร้างมัคคุเทศน์น้อย

2.1.5 ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนในด้านหลักประกันความมั่นคงทางอาหาร ด้านอาชีพและด้านเงินทุนอย่างยั่งยืน

2.1.6 มีการติดตามสถานการณ์และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2.1.7 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม

2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์และการบำรุงรักษา

2.2.1 มีรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านท่าระแนะ โดยมีความเชื่อมโยงกับทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

2.2.2 มีแนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในรูปแบบการท่องเที่ยวแนวนิเวศพิพิธภัณฑน์ หรือ Eco Museum

2.2.3 การมีแนวทางลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของชุมชน

2.2.4 การมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวมในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรร่วม

2.2.5 มีการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนในด้านหลักประกันความมั่นคงทางอาหาร ด้านอาชีพและด้านเงินทุนอย่างยั่งยืน

2.2.6 การนำทรัพยากรมาใช้ที่เหมาะสม มีความถูกต้องและสุจริต

3. การจัดให้สมาชิกมีส่วนในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน

3.1 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ เพื่อจัดทำกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมกันในการปกป้องและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

4. การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ

4.1 การกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์

4.1.1 มีการเฝ้าระวังโดยกลุ่มชาวบ้านและผู้นำชุมชน

4.2 การสอดส่องดูแลสภาพของทรัพยากร

4.2.1 มีการสอดส่องดูแลสภาพป่าชายเลน โดยกลุ่มเรือเรือรับจ้างและกลุ่มจักสาน

4.2.2 มีการสำรวจบริเวณป่าชายเลน

5. การลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบ

5.1 บทลงโทษผู้ละเมิดกฎ ข้อตกลง ถ้าเป็นคนในชุมชนทำผิดครั้งแรกจะตักเตือนและกล่าวโทษ จากนั้นให้ชี้แจงเหตุผล ถ้ากระทำผิดเป็นครั้งที่ 2 ในบุคคลเดียวกันจะทำการยึดของกลางหรือลงโทษโดยให้บำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ส่วนการกระทำผิดครั้งที่ 3 จะทำการปรับเงินไม่เกิน 500 บาทและทำการลงโทษโดยให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (ผู้ใหญ่บ้าน) พิจารณาตามกฎหมาย

5.2 บทลงโทษผู้ละเมิดกฎข้อตกลง ถ้าเป็นคนนอกคนต่างถิ่นจะมีการพูดคุยหรือตักเตือนทำบันทึกความผิดและทำการยึดของกลางไว้ ถ้าทำผิดครั้งต่อไปโดยบุคคลเดียวกันจะทำการยึดของกลางและปรับไม่เกิน 1,000 บาท ถ้าเป็นความผิดมีมูลค่ามากจะนำตัวส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ

6. ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ

6.1 ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวชุมชนบ้านท่าระแนะมีการประชุมร่วมกันเพื่อจัดการความขัดแย้ง

6.2 ใช้หลักการประนีประนอมเป็นกลไกในการจัดการจัดการความขัดแย้ง

7. สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ

7.1 มีการจัดการป่าชายเลนอย่างเป็นระบบในรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแนวนิเวศพิพิธภัณฑน์เป็นที่ยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐในการให้การสนับสนุนและส่งเสริมการทำกิจกรรม

เพื่อทรัพยากรร่วมกันของชุมชน เช่น กรมป่าไม้ กรมเจ้าท่า ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคันทรอง ศูนย์คุณธรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาหนองกรอกใหญ่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมการพัฒนาชุมชน

8. การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย

8.1 การมีเครือข่ายป่าชายเลนระดับชุมชนและระดับจังหวัด

8.2 เข้าร่วมกิจกรรมภาคีเครือข่ายการทำงานทั้งภาครัฐและเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชายเลนในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด

8.3 มีภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงทรัพยากรในระดับจังหวัด

4.1.3 ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว

บ้านน้ำเชี่ยวเป็นชุมชนที่อยู่ในตำบลน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด บ้านน้ำเชี่ยวเป็นดินแดนที่เปิดกว้างและต้อนรับผู้คนทุกชนชาติ ทุกศาสนา ทุกวัฒนธรรมเข้ามาสัมผัสถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมสองศาสนาสามวัฒนธรรม คือชาวไทยพุทธชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยมุสลิม โดยมีสายน้ำที่เปรียบเสมือนสายใยแห่งความสัมพันธ์ของคนในชุมชน คือคลองน้ำเชี่ยวที่มีต้นกำเนิดมาจากเขาแดงเป็นรอยต่อระหว่างอำเภอเมืองและอำเภอแหลมงอบที่เป็นแหล่งก่อกำเนิดวิถีชีวิตของคนในชุมชน

จุดเด่นของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว คือจะมีลักษณะที่ประกอบด้วยสองศาสนา สามวัฒนธรรมที่ผสมผสานการอยู่ร่วมกันอย่างลงตัว แต่เดิมคนที่อยู่อาศัยในชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวเป็นชาวไทยพุทธ ต่อมาผู้คนเชื้อสายจีนที่ไล่ล่าการค้าขายบ้างก็มาประกอบอาชีพเดินเรือทำการประมง มาตั้งรกรากอยู่ร่วมกับคนไทยในท้องถิ่น และชาวมุสลิมที่อพยพเข้ามาเพื่อหาที่พักพิงหนีความไม่สงบจากประเทศของตนมาพึ่งความร่มเย็นใต้พระบารมีขององค์พระมหากษัตริย์แห่งกรุงสยาม ทำให้หมู่บ้านน้ำเชี่ยวเป็นที่หล่อหลอมวัฒนธรรมที่แน่นแฟ้นทั้งไทย จีนและมุสลิม

พื้นที่ของตำบลน้ำเชี่ยวส่วนใหญ่อยู่ติดกับทะเลและมีป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์มีจำนวน 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านท้ายเขา หมู่ที่ 2 บ้านหนองใหญ่ หมู่ที่ 3 บ้านน้ำเชี่ยว หมู่ที่ 4 บ้านท่าประดู่ โดยมีเทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดจันทบุรีทำหน้าที่บริหารและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในตำบล ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวหมู่ที่ 3 เป็นหมู่บ้านที่ใช้เป็นเส้นทางผ่านไปขึ้นเรือเพื่อไปสู่เกาะช้าง หมู่บ้านแห่งนี้ได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน VOC (OTOP Village Champion) จากกรมการพัฒนาชุมชน รวมถึงเป็นหมู่บ้านได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดีเด่นจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวนอกจากจะเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านการจักสานออบที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นและขึ้นชื่อแล้ว ยังจัดเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นำเสนอวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่ง เพื่อให้ผู้คนทั่วไปและนักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงการดำรงชีพที่สงบสุขด้วย ในชุมชนมีประชากรรวมทั้งสิ้น 984 คน แบ่งเป็นเพศชาย 463 คน เพศหญิง 521 คน

มีครัวเรือนประมาณ 398 ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพประมงพื้นบ้าน รองลงมาเกษตรกรรม รับจ้าง และการค้าขาย มีรายได้เฉลี่ย 250,000-300,000 บาทต่อคนต่อปี (กรมการพัฒนาชุมชน, 2565)

ชื่อชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวมีพื้นฐานมาจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ โดยมีลักษณะอยู่ติดกับทะเล มีป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เป็นจำนวนมาก มีคลองขนาดใหญ่ไหลผ่านกลางชุมชน เมื่อถึงหน้าน้ำในฤดูน้ำหลาก น้ำในลำคลองจะไหลแรงและเชี่ยวมากชาวบ้านจึงเรียกว่าคลองน้ำเชี่ยว กระแสน้ำในลำคลองจะไหลผ่านกลางหมู่บ้านลงสู่ทะเลอ่าวไทยทางทิศใต้ ชาวบ้านจะใช้เป็นแหล่งการทำประมงพื้นบ้านและใช้เป็นเส้นทางออกสู่ทะเล ในอดีตเมื่อกว่าสองร้อยปีมาแล้วชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลน้ำเชี่ยวจะเป็นคนไทยชาวพุทธ กาลต่อมาได้มีพ่อค้าชาวจีนได้เดินทางมาโดยเรือสำเภา เพื่อค้าขายสินค้าและเห็นว่าชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวมีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรและทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานจึงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานเพื่ออยู่อาศัยและทำมาหากิน จึงทำให้คนในชุมชนน้ำเชี่ยวส่วนหนึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีชาวแขกจาม (มุสลิม) ที่อพยพมาจากประเทศกัมพูชาได้เข้าอยู่อาศัยตั้งถิ่นฐานบริเวณริมคลองน้ำเชี่ยวเพิ่มขึ้นจึงเกิดเป็นชุมชนชาวมุสลิมขึ้นมา ถึงแม้ว่าจะมีระบบวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ก็พบว่าระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนนั้นไม่มีความแตกต่างระหว่างศาสนา คนพุทธและคนมุสลิมสามารถอยู่ร่วมกันและแต่งงานกันได้ วัฒนธรรมทั้งสองศาสนาอาศัยอยู่ร่วมกันในตำบลน้ำเชี่ยวอย่างสันติสุขด้วยความสัมพันธ์อันดีตลอดมา

“เดิมทีคนที่อยู่อาศัยเป็นชาวไทยพุทธ ต่อมาผู้คนที่เชื้อสายจีนที่ได้สำเภาค้าขายบ้างก็มาประกอบอาชีพเดินเรือทำการประมง มาตั้งรกรากอยู่ร่วมกับคนไทยในท้องถิ่น รวมทั้งชาวมุสลิมที่อพยพเข้ามาเพื่อหาที่พักพิงหนีความไม่สงบจากประเทศของตน มาพึ่งความร่มเย็นใต้พระบารมีขององค์พระมหากษัตริย์แห่งกรุงสยาม ทำให้หมู่บ้านน้ำเชี่ยวเป็นที่หล่อหลอมวัฒนธรรมที่แน่นแฟ้น ทั้งชาวไทย ชาวจีนและมุสลิม อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขปรองดองเป็นพี่น้องร่วมชาติ” (ทอง ศรีนริน, สัมภาษณ์ 4 กุมภาพันธ์ 2566)

ด้านวัฒนธรรมและประเพณีในชุมชนพบว่า ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวจะมีศาสนาที่เป็นศูนย์กลางของจิตใจจำนวนสองศาสนาคือศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม มีอัตราส่วนครึ่งต่อครึ่ง (50:50) และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี 3 รูปแบบคือ ไทย จีน อิสลาม เนื่องมาจากการสืบเชื้อสายในอดีตที่มีการอพยพมาตั้งหลักแหล่งในชุมชน เมื่อกล่าวถึงประเพณีปฏิบัติของคนไทยจะมีวัดน้ำเชี่ยวเป็นศูนย์กลางทางศาสนาพุทธ มีขนบประเพณีทำบุญวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา วันตรุษ สงกรานต์ สารทไทย เป็นต้น ส่วนคนไทยเชื้อสายจีนจะยึดถือประเพณีการเคารพกราบไหว้เทพเจ้าและบรรพบุรุษ เช่น ตรุษจีน สารทจีน การไหว้ศาลเจ้า

พิธีเคารพสักการะเจ้าแม่กวนอิม การเทกระจาด เป็นต้น ส่วนคนไทยเชื้อสายอิสลามจะมีวัฒนธรรมของชาวมุสลิม เช่น การชะกาศ การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ประเพณีการออกบวชของชาวมุสลิม โดยมีมัสยิดอัลกุบรอเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมุสลิม ส่วนประเพณีของชุมชนที่สำคัญ คือการทำบุญศาลเจ้าตำบลดงน้ำเขียว การแข่งขันเรือพายด้วยลำไม้ไผ่ การชนไก่ เป็นต้น

วิถีชีวิตของชาวบ้านจะมีลักษณะแบบพึ่งพาอาศัยกันและอยู่ร่วมกับทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีความสงบสุข โดยอาชีพหลักของชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับการทำประมงแบบพื้นบ้าน การค้าขาย การรับจ้าง อาชีพรองคือการทำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชน ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยลักษณะของพื้นที่ในตำบลดงน้ำเขียวที่มีพรมแดนใกล้ชิดเขตติดต่อกับทะเลอ่าวไทย มีคลองน้ำเขียวไหลผ่านออกสู่ทะเล จึงทำให้มีทรัพยากรป่าไม้ชายเลนตามลำคลองและตรงปากทางออกสู่ทะเล เกิดมีทัศนียภาพที่สวยงาม มีสัตว์น้ำและสัตว์ป่าบริเวณป่าชายเลนจำนวนมาก ถือได้ว่าเป็นทุนของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดี

ชุมชนได้มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียวขึ้นมาเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมของคนในชุมชน ใช้ทรัพยากรจากป่าชายเลนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยมีการพัฒนาต่อยอดจากการประกอบอาชีพและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาปรับใช้และมีการพัฒนาก้าวหน้าอยู่เสมอ การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนจะมีการดำเนินงานในรูปแบบของกลุ่มที่เป็นเชื่อมโยงระหว่างกัน พึ่งพาอาศัยกันเพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้ง่ายขึ้น

สภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ด้านทิศเหนือทิศตะวันออกและทิศตะวันตกจะมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม ด้านทิศใต้จะติดทะเลอ่าวไทย ใช้เป็นแหล่งการทำอาชีพประมงและทำเทียบเรือ ส่วนพื้นที่กลางชุมชนจะมีคลองน้ำเขียวไหลผ่านเพื่อเป็นเส้นทางออกสู่ทะเลอ่าวไทย จะมีป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณไม้นานาชนิดและเป็นที่อยู่อาศัยของเหยี่ยวแดง ลิงแสม นก ผีเสื้อ หิ่งห้อยและพันธุ์สัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ เช่น หอย ปูดำ ปูแสม ปลากระบอก ปลาตีน เป็นต้น ส่วนบริเวณปากอ่าวจะเป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำขนาดเล็กชนิดต่าง ๆ เช่น กุ้ง ปลาและหอยปากเปิด ทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการดำรงชีพของชาวบ้านในชุมชนได้เป็นอย่างดี หากจะกล่าวถึงพัฒนาการด้านการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนมีเหตุการณ์ที่สำคัญของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ช่วงที่ 1 ก่อนพ.ศ. 2504 ชุมชนบ้านน้ำเขียวเคยเป็นชุมชนตลาดท่าเรือที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดตราด เพราะสมัยนั้นสินค้าต่าง ๆ ที่เดินทางมาจากทะเลจะต้องนำเรือมายังท่าเรือเพื่อนำสินค้ามาขึ้นบกและส่งไปยังลูกค้าที่มีความต้องการสินค้า ชุมชนบ้านน้ำเขียวจะมีท่าเรือ

ขนาดใหญ่เพื่อรองรับสินค้าชนิดต่าง ๆ เช่น ข้าวสาร แป้ง มะพร้าว อาหารทะเล เกลือ เครื่องเทศและอื่น ๆ ทำให้ผู้คนต่างถิ่นจำนวนมากมาได้เข้าทำมาหากินที่คลองน้ำเขียว บางคนก็เข้ามาเป็นลูกเรือประมงที่ต้องทำการประมงที่ทะเลฝั่งนอกทำให้ผู้ประกอบการอาชีพทำการประมงมีความเป็นอยู่ที่ดีมีความมั่งคั่งก็ว่าได้ ด้วยความที่ชุมชนบ้านน้ำเขียวเป็นเมืองท่าสำคัญมีกิจกรรมด้านการค้าการซื้อขายจึงทำให้กลายเป็นชุมชนย่านการค้าจำหน่ายวัตถุดิบที่ได้รับจากชาวบ้านต่างถิ่นนำมาจำหน่าย รวมทั้งมีผู้คนจากเกาะช้างที่ต้องสัญจรไปมาเพื่อทำธุระหาซื้อข้าวของในตัวเมืองตราด เมื่อหมดเวลาเดินเรือข้ามฟากก็ต้องพักพิงอาศัยบ้านเรือนของผู้คนในตำบลน้ำเขียวก่อนที่จะเดินทางข้ามไปยังเกาะช้าง การพึ่งพาอาศัยกันของผู้คนเป็นอีกส่วนหนึ่งที่คนน้ำเขียวมีจิตใจที่พร้อมเปิดรับผู้คนต่างถิ่นเข้ามาในชุมชนจึงทำให้ภาพปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนกับชุมชนภายนอกมีลักษณะที่เอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี

ในปีพ.ศ. 2467 ภาครัฐได้เปิดให้การสัมปทานเส้นทางรถโดยสารประจำทางขึ้นมา จึงทำให้การเดินทางระหว่างตัวเมืองตราดกับชุมชนบ้านน้ำเขียวมีความสะดวกมากขึ้น การที่มีสัมปทานเดินรถได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนขึ้นอย่างมาก จากที่เคยเป็นชุมชนย่านการค้าที่ค่อย ๆ ลดความสำคัญลงมา ผู้คนก็เดินทางด้วยรถยนต์โดยสารและขนส่งสินค้าโดยไม่ต้องผ่านการเดินทางโดยเรืออีกต่อไป จึงทำให้ระบบเศรษฐกิจในชุมชนบ้านน้ำเขียวลดบทบาทลง รวมทั้งผู้ค้าขายในตลาดก็ค่อย ๆ ลดจำนวนลงตามไปด้วย ตลาดการค้าของชุมชนบ้านน้ำเขียวก็เริ่มซบเซาลงเรื่อย ๆ แต่ยังคงมีสภาพเป็นที่อยู่อาศัยต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2504-2544 เป็นช่วงที่ชุมชนน้ำเขียวได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างมาก จากการสนทนากับผู้อาวุโส พบว่า ชุมชนน้ำเขียวผ่านวิกฤติเศรษฐกิจมาแล้ว 2 ครั้ง กล่าวคือเมื่อปีพ.ศ. 2523 ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจที่อิงอยู่กับภาคเกษตรกรรมได้เข้าสู่เศรษฐกิจที่วางอยู่บนฐานการผลิตแบบอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้นขึ้น มีผลทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากการกระจายรายได้ที่ไม่สมดุล มีความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทและช่วงวิกฤติการณ์ลดค่าเงินบาทเป็นช่วงวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศเกิดตกต่ำในปีพ.ศ. 2540 สภาพความซบเซาด้านการค้าของชุมชนยิ่งย่ำแย่ลง ส่งผลกระทบกับรายได้ของผู้คนในชุมชนลดลงตามไปด้วย ชุมชนเริ่มประสบปัญหาเกี่ยวกับรายได้และปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน ปัญหาขยะมูลฝอยตามแหล่งน้ำลำคลอง แต่เดิมที่ทรัพยากรในชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์สร้างความมั่นคงให้กับชุมชนมาตลอด แต่เมื่อป่าชายเลนของชุมชนเริ่มร่อยหรอลดจำนวนลง ความเสื่อมโทรมจากการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน การตัดไม้ทำลายป่าบกและป่าชายเลนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวเพิ่มมากขึ้น การถ่ายเทของเสียจากบ้านที่อาศัยริมคลอง ทั้งขยะมูลฝอยและเศษอาหารลงในลำคลองมากขึ้น ทำให้น้ำในคลองเน่าเสียและส่งกลิ่นเหม็นโดยเฉพาะช่วงน้ำเค็มดันขึ้นมา สัตว์น้ำบางชนิดหายไปจำนวนมาก ชุมชนได้รับผลกระทบจากมลภาวะและความเสื่อมโทรม

ของป่าชายเลนขยายออกไปจนเป็นวงกว้าง กล่าวคือเมื่อป่าไม้ชายเลนลดลง สัตว์น้ำก็ลดลงส่งผลให้การจับสัตว์น้ำได้น้อยลง เมื่อจับสัตว์น้ำได้น้อยลงรายได้ก็ลดลง ผลกระทบต่อมาคือเงินลงทุนก็หมดไป ชาวบ้านหากินยากลำบากมากขึ้นเพราะสัตว์น้ำมีจำนวนลดลง ผู้ที่มีอาชีพทำเรือประมงก็เริ่มขาดทุน ไม่คุ้มค่ากับการนำเรือออกไปจับสัตว์น้ำ เพราะออกเรือแต่ละครั้งก็มีแต่ขาดทุน เมื่อเกิดการขาดทุนอย่างหนักชาวบ้านก็ขายเรือประมงที่เป็นเครื่องมือทำกินออกไป จนเหลือผู้ประกอบการประมงไม่กี่ราย ผู้คนต่างถิ่นที่เคยเข้ามาเป็นลูกเรือประมงหรือรับจ้างในตลาด บริเวณท่าเรือต่างเริ่มทยอยย้ายออกไปจากชุมชน ผู้คนในชุมชนน้ำเขียวเริ่มออกไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้นคงเหลือแต่คนแก่ เด็ก ๆ ไวในหมู่บ้าน คนในชุมชนบ้านน้ำเขียวจากที่เคยเป็นเจ้าของเรือประมงต้องกลายเป็นลูกจ้าง รับจ้าง หรือผู้ว่างงาน ทำให้ระบบเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของผู้คนมีคุณภาพชีวิตที่ไม่สู้ดีนัก

“เมื่อก่อนท่าเรือพาณิชย์มีอยู่ 2 ท่ามันอยู่ติดกัน ก็มีคนเรือเข้ามา มีประชากรแฝง เข้ามากับเรือ เพราะลูกเรือส่วนใหญ่จะเป็นคนต่างด้าว เค้าก็จะไม่รู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ไม่รู้เรื่องความสะอาด พอกินเสร็จก็โยนทิ้งคลอง ชยะนี้เยอะมาก... จากที่เราไม่มีป่า สัตว์น้ำต่าง ๆ มีผลกระทบมากมาย พื้นที่สำหรับอนุบาลสัตว์น้ำ ตัวอ่อนไม่มี ก็เลยคิด ร่วมกันว่าจะปลูกป่าขึ้นมาใหม่” (ทอง ศรีนริน, สัมภาษณ์ 4 กุมภาพันธ์ 2566)

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน เป็นช่วงพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส ในปีพ.ศ. 2547 นายศักดิ์ชัย เอี่ยมบุญญฤทธิ์ นายกเทศมนตรีตำบลน้ำเขียวในขณะนั้น ได้ร่วมกับชาวบ้านดำเนินการพัฒนาฟื้นฟูระบบนิเวศและทรัพยากรป่าชายเลนรอบชุมชน มีการอบรมให้ความรู้และเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้แก่ชาวบ้าน ได้จัดให้มีการประชุมเพื่อปรึกษาร่วมกันเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลน มีการร้องขอให้รื้อถอนบ้านที่สร้างในพื้นที่ป่าชายเลนและรुकูล้ำ ลำคลองน้ำเขียว พร้อมกับมีการออกกฎ ข้อห้ามเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชน เช่น ห้ามตัดไม้ในป่าบก และป่าชายเลน ห้ามจับสัตว์น้ำ ห้ามหาผลประโยชน์ในเขตป่าบกและป่าชายเลน สิ่งเดียวที่สามารถทำได้คือการปลูกป่าเพิ่มเติมและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อขยายพันธุ์ มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน ชื่อว่ากลุ่มรักษ์คลองน้ำเขียวขึ้นมา เพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมป่าชายเลน เช่น การจัดกิจกรรมการปลูกป่าชายเลน กิจกรรมการณรงค์ไม่ทิ้งขยะลงในลำคลอง การร่วมกันเก็บขยะในคลองเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและความสะอาด การคัดแยกขยะจากครัวเรือน เป็นต้น โดยกิจกรรมต่าง ๆ จะดำเนินการร่วมกันระหว่างเทศบาล ชาวบ้าน เด็กและเยาวชนในชุมชน ปัจจุบันพบว่าพื้นที่ป่าชายเลนดั้งเดิมและป่าที่ร่วมกันปลูกได้เพิ่มขยายออกไปมากกว่า 2,338 ไร่ สภาพของลำคลองน้ำเขียวสะอาดขึ้น น้ำในคลองใสไม่มีขยะมูลฝอยลอยอยู่ในคลอง มีความสะอาดตา มากขึ้นกว่าอดีตทำให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามของชุมชน

ต่อมาเทศบาลตำบลน้ำเขียวได้จัดสรรงบประมาณด้านการรักษาสีเขียวในชุมชนและดำเนินการโครงการศูนย์ศึกษารวมชาติ โดยได้ร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตราด (ส่วนทรัพยากรธรรมชาติ) เพื่อขออนุญาตดูแลพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนบ้านน้ำเขียวจำนวน 30 ไร่ ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของหน่วยทรัพยากรชายฝั่ง มีการผลักดันให้เปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษารวมชาติและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จุฑารัตน์ เจือจิ้น, 2555 : 67-68)

กฎ กติกาหรือการให้คุณให้โทษในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการมีอยู่ของทรัพยากรร่วมของชุมชนคือการไม่จับปูในฤดูวางไข่ การกำหนดเขตหวงห้ามที่ชัดเจน (Zoning) การห้ามตัดไม้ในป่าโกงกางหรือหากจำเป็นต้องใช้ก็ต้องมีการขออนุญาตจากกลุ่มและเจ้าหน้าที่ก่อน ไม่ทิ้งขยะลงไปในลำคลอง เป็นต้น โดยมีกฎ กติกาที่กลุ่มได้ทำข้อตกลงร่วมกันในชุมชน ดังนี้

1. ห้ามตัดไม้โกงกาง
2. สามารถนำไม้ป่าชายเลนมาใช้ประโยชน์ได้ในบางชนิด เช่น ใบจาก ลูกจาก เป็นต้น
3. การไม่จับปลาในฤดูวางไข่
4. ปูแสม ปูดำ เมื่อมีไข่ให้นำไปฝากไว้ที่ธนาคารปู
5. ห้ามจับหอยภายในอาณาเขตที่กำหนด (Zoning)
6. การจับสัตว์น้ำห้ามใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย เช่น อวนตาถี่ อวนรุน อูปรกรณ์ พวกนี้มีการกำหนด คือตาอวนต้องมีขนาด 4.5 เซนติเมตร แต่ถ้ามีคนที่มีฝ่าฝืนก็จะต้องมีการพูดคุยกัน
7. กำหนดเขตอนุรักษ์และเขตรักษาพืชพันธุ์ในพื้นที่ป่าชายเลนจะมีพื้นที่อยู่จำนวน 15 ไร่ ที่เป็นเขตรักษาพืชพันธุ์ บริเวณนี้จะห้ามจับสัตว์ ห้ามตัดไม้ทุกชนิด
8. กำหนดให้เขตอนุรักษ์ยังสามารถจับปลาได้เป็นบางส่วน
9. การกำหนดอาณาเขตบริเวณหน้าธนาคารสัตว์น้ำ ไม่ให้จับสัตว์น้ำเนื่องจากเป็นบริเวณที่มีการปล่อยปูที่เพิ่งอนุบาลโดยธนาคารสัตว์น้ำ
10. ป่าชายเลนนอกจากเขตกำหนดให้มีการฟื้นฟูและปลูกทดแทนขึ้นมาใหม่เพิ่มมากขึ้น
11. ทรัพยากรป่าชายเลนในตำบลน้ำเขียวจะต้องได้รับการปกป้อง รักษา ฟื้นฟูและอนุรักษ์เพื่อลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไป

พ.ศ. 2548 ผู้นำชุมชนเริ่มเล็งเห็นหนทางอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนบ้านน้ำเขียวสามารถสร้างรายได้เพิ่มเติมจากที่เป็นอยู่ จึงได้ร่วมกันกับเทศบาลตำบลน้ำเขียวทำโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมขึ้นมา โดยมีแนวคิดว่าการนำอัตลักษณ์ของชุมชนประกอบที่ไปด้วยผู้คน 2 ศาสนา 3 วัฒนธรรม ประกอบกับเสน่ห์ของผู้คนและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาดำเนินการสร้างการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน แนวความคิดดังกล่าวสามารถทำให้เกิดแรงผลักดันให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้สำเร็จ โดยทางชุมชนน้ำเขียวได้เริ่มต้อนรับคณะศึกษาดูงานที่มาเรียนรู้และศึกษาดูงานในพื้นที่เขตตำบลน้ำเขียวภายใต้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลและมีหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนงานพัฒนาชุมชนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีมาตรฐาน มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชนให้อยู่และน่าประทับใจสำหรับผู้ที่มาเยี่ยมชม

“ตอนแรกเลยก็ไม่ได้ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยตรง แต่เริ่มต้นทำเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนก่อน เพราะเรื่องป่าชายเลนมันมีปัญหากันมานานแล้วเรื่องป่าเสื่อมโทรม” (สรลาลี ภูมิมาโนช, สัมภาษณ์ 4 กุมภาพันธ์ 2566)

ในปีพ.ศ. 2555 องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ได้เข้ามาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พร้อมกับให้แนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณที่จะใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงแนวทางการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ชุมชนบ้านน้ำเขียวจึงดำเนินการยื่นขอจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว ณ สำนักงานเกษตรอำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ชื่อว่าวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว ภายใต้แนวความคิดที่ต้องการจะให้ชาวบ้านเข้ามามีบทบาทหน้าที่บริหารจัดการด้วยตนเอง ด้วยการเป็นเจ้าของร่วมกันคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์

เมื่อได้ดำเนินงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้ระยะหนึ่ง ในช่วงพ.ศ. 2558 ชุมชนจึงได้จัดตั้งกลุ่มเรือประมงพื้นบ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำเขียวขึ้นมาอีกกลุ่มหนึ่ง โดยมีสมาชิกจำนวน 21 คน ซึ่งจัดว่าเป็นกลุ่มย่อยของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว โดยกลุ่มเรือประมงพื้นบ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำเขียวนี้พัฒนาต่อยอดมาจากการทำอาชีพประมงพื้นบ้านของสมาชิกในชุมชน เป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ มาประยุกต์ใช้และมีการพัฒนาให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ กลุ่มเรือประมงพื้นบ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำเขียวจะทำหน้าที่จัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและคอยสอดส่องดูแลทรัพยากรป่าชายเลน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียวได้ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนและจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร เป็นการพัฒนาต่อยอดจากวิถีชีวิตของชาวบ้าน การใช้ทรัพยากรร่วมของชุมชนผสมผสานกับภูมิปัญญาพัฒนาให้มีความก้าวหน้าอยู่เสมอ การทำกิจกรรมของกลุ่มจะดำเนินการในรูปแบบของการผสมผสานร่วมกันเป็นเครือข่ายเพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้ง่ายขึ้น

นอกจากการท่องเที่ยวชมธรรมชาติแล้วทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียวยังได้ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการร่วมปลูกป่าโกงกาง เพื่อสร้างพื้นที่สีเขียวให้แก่โลกเพิ่มมากขึ้น มีทั้งการปลูกเพื่อสร้างป่าผืนใหม่และปลูกทดแทนต้นที่ตายลง ขณะเดียวกันชาวบ้านยังร่วมใจปฏิญาณตนร่วมกันว่าจะไม่ตัดไม้โกงกางไม่ว่าจะประโยชน์อื่นใด

เช่น จะไม่ตัดมาทำบ้าน ไม่ตัดมาเผาถ่านหรือตัดเพื่อทำลายป่า แต่จะร่วมกันปลูกพันธุ์ไม้ป่าชายเลน ให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีกลุ่มนักท่องเที่ยวหลายกลุ่มที่เคยมาเที่ยวที่ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวแล้ว ภายหลังได้กลับมาเที่ยวซ้ำอีกเพื่อเยี่ยมชมบ้านน้ำเชี่ยวและมาชมต้นไม้ที่ตนเองปลูกไว้เป็นที่ระลึก ได้เห็นถึงความเจริญงอกงามของต้นไม้เหล่านั้น ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่ตนเองได้มีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่สีเขียวให้แก่โลกใบนี้

การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยวได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหลัก คือสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดตราด สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขาทราด สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวประกอบด้วย 6 กลุ่มย่อย ดังนี้

1. กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ จะเป็นกลุ่มผู้ให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างคืน สมาชิกกลุ่มจะต้องผ่านการอบรมเกี่ยวกับมาตรฐานการทำโฮมสเตย์
2. กลุ่มเรือเล็กนำเที่ยวหรือกลุ่มเรือท่องเที่ยว กลุ่มผู้ให้บริการเรือเล็กเพื่อนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมป่าชายเลนและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ทำหน้าที่ดูแลความสะอาดน้ำในคลองด้วยการเก็บขยะและเพิ่มจำนวนทรัพยากรในชุมชน โดยการให้นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมบางอย่าง เช่น การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การเพาะปักแม่ปู เป็นต้น
3. กลุ่มผลิตภัณฑ์ของฝาก จะเป็นกลุ่มผลิตสินค้าที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อจำหน่ายเป็นของฝากและของที่ระลึก เช่น งาม ขนมตั้งเมกรอบ อาหารทะเลแห้ง เป็นต้น
4. กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น ดำเนินกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สาธิตการสานออบแบบต่าง ๆ สาธิตการจับสัตว์น้ำ การงมหอยชนิดต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว
5. กลุ่มอาหาร เป็นการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อทำอาหารให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
6. กลุ่มมัคคุเทศก์ จะเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชนและสื่อสารกับนักท่องเที่ยวเพื่อบรรยายนำชมสถานที่และกิจกรรมต่าง ๆ

ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวได้เน้นการจัดการทรัพยากรร่วมด้วยการบริการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากร สามารถร่วมแรงร่วมใจกับชาวบ้านในชุมชน หน่วยงานราชการในพื้นที่ เช่น เทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 (น้ำเชี่ยว) โรงเรียนอนุบาลวัดน้ำเชี่ยวและภาคประชาชน จัดกิจกรรมฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมหลากหลายกิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตั้งแต่เด็กปฐมวัย เยาวชนและประชาชนทั่วไปให้มีจิตสาธารณะ รักรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้ กิจกรรมปลูกป่าชายเลน กิจกรรมเก็บขยะทั้งบนบกและในคลองน้ำเชี่ยว กิจกรรมการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อปรับสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ให้ดูดีและยังส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกทางด้วย การร่วมกันสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่และสามารถพัฒนาไปพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ส่งผลให้ชุมชนบ้านน้ำเขียวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เพียบพร้อมไปด้วยแหล่งวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตดั้งเดิมควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พยายามสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการถอยห่างจากวิถีคิดที่ใช้เงินเป็นตัวตั้ง ถอยห่างจากกำไรและผลประโยชน์ แต่จะเพิ่มเติมความสามารถแปลงวัฒนธรรม ภูมิปัญญาให้เป็นสินค้าและบริการที่ประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ด้วยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความสุขของชุมชนทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ความยั่งยืนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ชุมชนบ้านน้ำเขียวมีการจัดระเบียบชุมชนโดยใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเครื่องมือในลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองและรองรับ กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง มีผู้นำที่มีศักยภาพ มีความสามารถ มีความชอบธรรมทั้งด้านพฤติกรรมและ นิตินัยในการเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐาน เพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วยตนเอง มีกิจกรรมการดูแลรักษาทรัพยากรชายฝั่ง ป่าชายเลน ลำคลอง รวมทั้งการต่อสู้กับปัญหาสิ่งแวดล้อม มลพิษจากขยะมูลฝอยในชุมชน ตลาด ท่าเรือ เป็นต้น สามารถรักษาฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยสะท้อนออกมาในรูปแบบของกลุ่มและองค์กร เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร เครื่องมือป่าชายเลน เครื่องมือเด็กและเยาวชนและเครือข่ายภาคประชาสังคม ปัจจุบันชุมชนบ้านน้ำเขียวมีกิจกรรมต่อเนื่องในการสร้างความยั่งยืนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนบ้านน้ำเขียว เป็นศูนย์กลางสำหรับจัดการทรัพยากรและการดูแลพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนบ้านน้ำเขียว มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ อาทิ ระบบนิเวศป่าชายเลน ปูชนิดต่าง ๆ ปลายดิน ลิงและนกจำนวนมาก มีอาคารสำหรับดูนก (หอ) ที่มีความสูงเกือบ 12 เมตร สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้ขึ้นไปชมทัศนียภาพของป่าชายเลน ชมเหยี่ยวแดง ชมสภาพบ้านเรือนของชุมชนบ้านน้ำเขียว เป็นต้น อาคารหอดูนกยังใช้เป็นสถานที่สอดส่องดูแลสภาพป่าชายเลนของชุมชนบ้านน้ำเขียวได้อีกด้วย

2. เครือข่ายป่าชายเลนหรืออาสาท้องถิ่นรักโลก (อทล.) ดำเนินงานร่วมกับภาคีป่าชายเลน ในจังหวัดตราด เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน โดยชาวบ้านในตำบลทั้ง 4 หมู่บ้านร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรร่วมในชุมชน เช่น การปลูกป่า คัดแยกขยะ การปลูกผักอเนกนิย เป็นต้น

3. ธนาคารสัตว์น้ำ เกิดขึ้นจากการได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานประมง จังหวัดตราดร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีมาให้ความรู้ จัดตั้งโครงการธนาคารสัตว์น้ำขึ้นมา เป็นการรวมตัวของชาวบ้านในตำบลทุกหมู่บ้านมีการประชุมร่วมกันและมีข้อตกลงว่า ปูไข่จะไม่เอาไปขายแต่จะเอาไปให้ทางกลุ่มธนาคารสัตว์น้ำนำไปเพาะพันธุ์หรือขยายพันธุ์เพิ่มเติม ถ้าพบปูที่ตัวเล็ก

เกินไปก็จะไม่จับมากินหรือจับมาขาย พันธกิจของธนาคารสัตว์น้ำโดยหลัก ๆ คือการนำสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ที่อยู่ในวัยอนุบาล เช่น นำลูกปูม้าขนาดเล็กมาเลี้ยงไว้จนลูกปูม้าสามารถหากินเองได้ จากนั้นจึงนำไปปล่อยลงสู่แหล่งธรรมชาติ โดยชาวประมงจะจับแม่ปูมาขายให้ทางกลุ่มธนาคารสัตว์น้ำ จากนั้นกลุ่มฯ จะนำปูที่ได้มาทำการดูแลหรือเพาะเพาะพันธุ์ไว้ เมื่อถึงวัยที่จะต้องปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติก็จะจัดทำเป็นโครงการแม่ครึ่งร้อย พาลูกหลานคืนสู่ธรรมชาติ กับนักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน การปล่อยลูกปูม้าลงสู่ทะเลบริเวณป่าชายเลน ซึ่งกิจกรรมนี้นักท่องเที่ยวจะจ่ายค่าบริการให้ทางกลุ่มแล้วแต่กำลังทรัพย์เพื่อสำหรับไว้ใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานต่อไป ส่วนการคัดเลือกลูกปูที่จะนำมาทำกิจกรรมจะเป็นปูตัวเมียที่มีไข่นอกกระดอง เพราะว่าจะระยะฟักตัวจะเร็วประมาณ 7-10 วันก็ฟักออกเป็นตัว ลูกปูส่วนหนึ่งจะอนุบาลไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชม อีกส่วนหนึ่งจะปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำและเพิ่มผลผลิตปูม้าและปูแสม กิจกรรมและโครงการดังกล่าวจะเป็นการอนุรักษ์ที่ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว

4. ชั่งกอกหรือบ้านปลาหรือที่อยู่ของปลา เป็นเครื่องมือในการช่วยอนุบาลสัตว์น้ำแบบหนึ่ง ที่ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันทำขึ้นมาและนำไปวางไว้ตามจุดที่กำหนด ได้รับการสนับสนุนการวางชั่งกอกจากหน่วยงานเจ้าท่าจังหวัดตราดและสำนักงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้นับว่าเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมของชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน

5. การจัดการขยะ ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวได้ร่วมแรงร่วมใจจัดการปัญหาขยะเพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ

5.1 Eco Brick เป็นการนำขยะจากพลาสติกมาเข้าเครื่องอัดแน่นจากนั้นจึงนำไปทำวัสดุชนิดต่าง ๆ เช่น บล็อกกำแพง แก้ว เป็นต้น

5.2 การกำจัดขยะเปียกและการจัดเก็บขยะในลำคลอง ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวจะดำเนินการฝังกลบขยะเศษอาหารในชุมชน โดยใช้จุลินทรีย์ที่ผลิตขึ้นมาใช้เองเป็นเครื่องมือในการย่อยสลายและการร่วมกันเก็บขยะในลำคลองน้ำเชี่ยว เป็นต้น

5.3 การเพิ่มมูลค่าจากการคัดแยกขยะ เช่น การนำของเหลือใช้ พลาสติกมาประดิษฐ์ของตกแต่งสวยงาม การทำโมบายจากฝาขวดน้ำ เป็นต้น

5.4 การทำเครื่องประดับจากเปลือกหอย เป็นการสร้างสรรค์เครื่องประดับที่ทำมาจากเปลือกหอยแมลงภู่มากับหอยเชลล์ เป็นโครงการแก้ไขปัญหามลภาวะจากเปลือกหอยที่เหลือทิ้งจากการบริโภคและแปรรูป ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีที่เข้ามาให้บริการวิชาการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกันกับชาวบ้านในชุมชน ดำเนินการวิจัยและพัฒนาสีธรรมชาติด้วยการนำเปลือกหอยไปบดให้ละเอียด เปลือกหอยแมลงภู่มื่อทำออกมาแล้วจะเป็นสีออกขาว ๆ ส่วนหอยเชลล์จะได้สีออกชมพูอ่อน ๆ การนำเปลือกหอยเหลือทิ้งในชุมชนมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หอยคราฟต์ทำให้ชุมชนเกิดผลผลิตขึ้นมาและนำไปต่อยอดได้ ดังนี้

5.4.1 การสร้างสรรค์ดินปั้นจากเปลือกหอย ซึ่งรวมอยู่ในแพ็คเกจการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว

5.4.2 ชุดกล่อง DIY ดินปั้นจากเปลือกหอยเหลือใช้

5.4.3 ของที่ระลึกจากเปลือกหอยเหลือใช้ เช่น เข็มกลัด ต่างหู แม่เหล็กติดตู้เย็น แหวน จี้ห้อยคอ พวงกุญแจ เป็นต้น

นอกจากนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยวยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวได้มาศึกษาดูงานและสามารถร่วมกิจกรรมบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับชุมชนได้ เช่น กิจกรรมปลูกป่า ปลูกหญ้า ปลูกปลา เก็บขยะ เป็นต้น

ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว การมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เพราะมีพื้นที่ส่วนที่ติดทะเลและส่วนที่เป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก พื้นที่กลางชุมชนมีลำคลองไหลผ่านทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีอาชีพที่หลากหลายและเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนโดยไม่ต้องอพยพไปทำงานที่อื่น เช่น การทำประมงชายฝั่ง การทำการเกษตร การค้าขายและอื่น ๆ สามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการ ชาวบ้าน กลุ่มแรงงานได้อย่างมั่นคง

ระบบเศรษฐกิจในชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวได้กลับมาเป็นที่น่าสนใจอีกครั้งหลังจากที่เขาจากสถานะเศรษฐกิจตกต่ำในอดีต สามารถสร้างรายได้เสริมด้วยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของคนในชุมชนที่ได้เล็งเห็นถึงทุนชุมชนที่มีอยู่มาแต่เดิมและผสานเข้ากับวัฒนธรรมและภูมิปัญญา จากนั้นนำมาแปรรูปเป็นสินค้าและบริการให้แก่ลูกค้าที่เป็นนักท่องเที่ยว โดยใช้แนวคิดหลักการบริหารจัดการด้วยตนเอง ด้วยการเป็นเจ้าของร่วมกันของชุมชนที่จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ในรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยวเป็นเครื่องมือในการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว นับว่าเป็นการรวมตัวรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนและยังสามารถอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรร่วมของชุมชนที่มีอยู่ได้อีกด้วย

“ที่นี่ได้รางวัลเรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอันดับที่ 1 ของประเทศ เมื่อปี 2556 และรางวัลต่าง ๆ อีกมากมาย ซึ่งเป็นการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยการทำงานจะแบ่งเป็นทั้งหมด 6 ฝ่าย แต่ละฝ่ายจะมีหัวหน้า เช่น ฝ่ายเรือนำเที่ยว ที่ดูแลในเรื่องของทรัพยากร เกี่ยวกับเรื่องของการปลูกป่า มีหน้าที่คอยดูว่าวันนี้ตรงนี้ป่ามันแห้งไปนะ เดี่ยววันนี้มีนักท่องเที่ยวมาเราจะไปทำตรงนี้ เราจะไปปลูกตรงนี้ โดยคนน้ำเชี่ยวจะเน้นใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ไม่ต้องไปหาซื้อที่ไหน

ชุมชนมีการดูแลปลูกป่าขายเลนเพื่อป่าที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว การใช้ใบจากจากกริมคลองมาสานทำออบใบจากเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การทำ

โฮมเสตย์ของชาวบ้าน มีการปลูกผักออแกนิกแล้วนำมาจำหน่ายให้คนในชุมชนได้กินผักที่ปลอดภัย พืช มันเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจของชุมชนทั้งหมด สามารถสร้างรายได้เสริมให้ชาวบ้านและชุมชนได้อย่างยั่งยืน” (สุรตนา ภูมิมาโนช, สัมภาษณ์ 4 กุมภาพันธ์ 2566)

ความยั่งยืนด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้วยความที่ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานและยังคงดำรงรักษาไว้ได้อย่างยั่งยืนในลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมที่ไม่เบียดเบียนกัน การอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาทั้งสอง คือชาวพุทธและชาวมุสลิมได้ผสมผสานสัมพันธ์วิถีชีวิตการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขมาช้านานและยังคงเป็นอยู่ตลอดมา โดยในส่วนของสังคมชาวพุทธจะมีวัดน้ำเชี่ยวหรือชื่ออย่างเป็นทางการว่า วัดอินทารามเป็นศูนย์รวมจิตใจของสังคมวัฒนธรรมชาวไทยพุทธ สังคมชาวจีนจะมีศาลเจ้าเซ่งจ้อยเตาซีกงศาลเจ้าประจำตำบลน้ำเชี่ยวเป็นศูนย์รวมกิจกรรมคนชาวจีน ศาสนิกชนมุสลิมหรือผู้นับถือศาสนาอิสลามจะมีมัสยิดประจำตำบลจำนวน 2 แห่ง คือมัสยิดอัลกุบรอที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมากว่า 200 ปี และมีมัสยิดยันนะตุ์ลการ์ิม เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งสองศาสนาได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติและเอื้ออาทรต่อกันมายาวนาน นอกจากนี้ภายในชุมชนยังมีประเพณีที่คนในชุมชนนิยมทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การละเล่นสะบ้าทอย การละเล่นดนตรีนาแสบ ประเพณีการแข่งขันพายเรือด้วยลำไม้ไผ่ (ในวันออกบวชของชาวมุสลิม) ประเพณีไหว้ศาลเจ้าตำบลน้ำเชี่ยว วิถีแห่งการเลี้ยงไก่ชนเพื่อประกวดและแข่งขันและยังมีการรักษาวัฒนธรรมการเก็บหอยชนิดต่าง ๆ เช่น การเก็บหอยแครง การงมหอยปากเปิดด้วยมือเปล่า เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น การเก็บหอยด้วยมือเป็นการคัดเลือกเฉพาะหอยที่มีขนาดเหมาะสมและไม่เป็นการทำลายหน้าดินนับว่าเป็นความยั่งยืนด้านนิเวศวัฒนธรรมได้อีกแนวทางหนึ่ง

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นการยึดโยงความสัมพันธ์เข้าด้วยกันทำให้เกิดความเอื้ออาทร ความสมัครสมานสามัคคีระหว่างกันภายในชุมชน มีการปรึกษาหารือ พุดคุยกันอย่างต่อเนื่องผ่านผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้หน่วยงานเทศบาลตำบลน้ำเชี่ยวยังเป็นเครื่องมือที่คอยเชื่อมโยงประสานการกระจายข้อมูลข่าวสารในชุมชน เพื่อนำมาเล่าสู่กันฟัง ร่วมกันหารือแก้ปัญหาที่มีอยู่ทุกวัน ความเป็นชุมชนของชาวบ้านน้ำเชี่ยว ทำให้เห็นภาพของความสมัครสมานสามัคคีของชุมชนที่ร่วมแรงร่วมใจกัน แม้จะต่างศาสนาต่างสาขาอาชีพ ทุกคนเข้าใจและเห็นคุณค่าของทรัพยากรร่วมในชุมชนเป็นการทำเพื่อเป้าหมายส่วนรวมและเพื่อลูกหลานในอนาคต

ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวมีแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วมระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานราชการท้องถิ่นและองค์กรสถาบันต่าง ๆ จนได้ชื่อว่าเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและได้รับรางวัลระดับประเทศมากมาย เมื่อพิจารณาความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs17) พบว่าสอดคล้องกับเป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน, เป้าหมายที่ 15 ปกป้อง ฟื้นฟูและสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้

อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป้าหมายที่ 17 ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อันหมายถึงการสร้างพลังแห่งการเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือในทุกระดับต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน โดยธิดิกานต์ เสนียวงศ์ ณ อยุธยา (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2566) กล่าวว่าทรัพยากรร่วมของชุมชน บ้านน้ำเขียว คือทรัพยากรร่วมที่อยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ไม้ป่าชายเลน คลอง สัตว์น้ำ พื้นดิน อากาศ เป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่ทุกคนมีสิทธิเข้าถึงและเป็นเจ้าของร่วมกัน สามารถเรียนรู้หลักการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมที่มีอยู่อย่างจำกัดและจะต้องร่วมกันอนุรักษ์ไม่เข้าไปทำลายทรัพยากรร่วม เพื่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตในชุมชนที่ดีงามและสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เข้าใจกัน ให้อภัยกัน ไม่มีการแบ่งแยกศาสนา

แนวความคิดดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงปรัชญาการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนที่เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยชุมชนบ้านน้ำเขียวได้นำมาปรับประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ

1.1 ชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการดำเนินชีวิตอย่างไม่เบียดเบียนกัน พึ่งพาอาศัยกันตามหลักการดำเนินชีวิตทางศาสนาและวัฒนธรรม

1.2 ชุมชนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันกัน เข้าใจกัน ให้อภัยกัน ไม่มีการแบ่งแยกศาสนามีเป้าหมายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

1.3 ชาวบ้านมีแนวทางการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายสามารถนำมาหมุนเวียนใช้ประโยชน์ร่วมกันภายในชุมชน เช่น การปลูกผักออแกนิก การทำสวนครัวเพื่อการบริโภคและแจกจ่ายในชุมชน การใช้โซล่าเซลล์ที่ธนาคารปู เป็นต้น

1.4 มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนชุมชนและการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน เป็นการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมในชุมชนและใช้ประโยชน์ร่วมกันจากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า

1.5 มีกฎ กติกาและข้อบังคับ เพื่อป้องกันมิให้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมมากเกินไป

2. ความมีเหตุผล

2.1 บูรณาการและเชื่อมโยงกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน อาทิ มีที่พักโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวชิมซบซิมซบธรรมชาติของชุมชน นักท่องเที่ยวได้ร่วมปล่อยปูม้า ถีบกระดานเก็บหอยแครง การปลูกป่า เป็นต้น ซึ่งเป็นการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมให้แก่นักท่องเที่ยว

2.2 การมีกฎ กติกาและข้อบังคับของชุมชนเกี่ยวกับทรัพยากรร่วมในชุมชน ซึ่งจัดว่าเป็นการกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน

2.3 มีกิจกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรร่วม อาทิ ปลุกป่าชายเลน ปล่อยปู การใช้ภูมิปัญญาในการหาสัตว์น้ำ เช่น การงมหอยด้วยมือ การใช้กระดานถีบเก็บหอย การทอละวะ (อุปกรณ์ใส่เคย) เป็นต้น

2.4 มีการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น การคัดแยกขยะก่อนทิ้ง การกำจัดขยะเปียกในชุมชน การเก็บขยะในคลอง การปลูกผักกอกแฉึก เป็นต้น

2.5 ชุมชนมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ริมคลองตามโครงการบ้านริมน้ำ หมู่บ้านพอเพียง ด้วยการติดตั้งถังดักของเสียให้ถูกสุขลักษณะ การซ่อมแซมบ้านที่ปลูกอาศัยริมคลองให้อยู่ในสภาพดี

2.6 มีการนำทรัพยากรร่วมมาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างอาชีพได้อย่างมีคุณค่า เช่น การนำใบจากมาจักสานเป็นนอบ การแปรรูปเปลือกหอย การทำขนมตั้งเมกรอบ เป็นต้น

3. การมีภูมิคุ้มกันในตัว

3.1 มีการขยายพื้นที่ป่าชายเลนและกำหนดเขตหวงห้ามจับสัตว์น้ำและตัดไม้ป่าชายเลน

3.2 มีกลุ่มเรือเล็กนำเที่ยวคอยสอดส่องดูแลป่าไม้ชายเลน เป็นการเฝ้าระวังและดูแลป่าชายเลน

3.3 มีการจัดทำโครงการธนาคารปู เพื่อการอนุบาลหรือเพาะเลี้ยงแล้วปล่อยคืนสู่ทะเลเพื่อความมั่นคงทางอาหารและอาชีพของชุมชน

3.4 ชุมชนมีการปรับตัวเพื่อแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม สามารถนำทุนทางสังคมของชุมชนมาใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

3.5 ชุมชนมีเครือข่ายการทำงานที่คอยให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ด้านวิชาการและอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตราด เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายป่าชายเลน เป็นต้น

4. ความรู้

4.1 ชุมชนสามารถจัดการกับวิกฤติการณ์ปัญหาด้วยความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

4.2 มีการแสวงหาความรู้จากภายนอก เช่น การอบรมทางวิชาการด้านการท่องเที่ยว การร่วมบรรยายสถานการณ์สิ่งแวดล้อมกับเครือข่ายป่าชายเลนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่รับเชิญ แล้วนำมาประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชนได้รับรู้อย่างทั่วถึงโดยทีมงานฝ่ายประชาสัมพันธ์จะเป็นฝ่ายแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย เฟสบุ๊ก ไลน์ ให้กับชุมชน

4.3 มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมให้แก่เด็กนักเรียนและเยาวชนในชุมชน เช่น การอบรมเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นนักประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ในโรงเรียน เป็นต้น

5. คุณธรรม

5.1 ชาวบ้านในชุมชนมีความอดทน ขยัน ซื่อสัตย์สุจริต

5.2 ชุมชนมีคุณธรรมตามหลักศาสนาที่ปฏิบัติและยึดมั่นมาช้านาน

5.3 ชุมชนมีเป้าหมายการอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกัน มีความเสมอภาคกัน เคารพกติกากของการอยู่ร่วมกัน

5.4 ผู้นำมีความรับผิดชอบ มีจิตอาสา รับฟังคนอื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีองค์ความรู้ครอบคลุมปัญหาต่าง ๆ

5.5 ชุมชนมีการบริหารแบบธรรมาภิบาล

ผลการวิเคราะห์ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวคิดของเอลินอร์ ออสโตรอมของชุมชนบ้านน้ำเขียว ประกอบด้วยดังนี้

1. กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ

1.1 ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์

1.1.1 มีการกำหนดเขตหวงห้ามที่ชัดเจน (Zoning) คือเขตอนุรักษ์และเขตรักษาพืชพันธุ์ในพื้นที่ป่าชายเลน

1.1.2 มีกฎ กติกา การให้คนให้โทษในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการมีอยู่ของทรัพยากรร่วมของชุมชน เช่น ห้ามตัดไม้ในป่าโกงกางหรือหากจำเป็นต้องใช้ก็ต้องการขออนุญาตจากกลุ่มและเจ้าหน้าที่ก่อน การไม่จับปลาในฤดูวางไข่ การไม่ทิ้งขยะลงในคลอง

1.2 ขอบเขตของทรัพยากรร่วม

1.2.1 มีการกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนตำบลน้ำเขียวอย่างชัดเจน โดยเทศบาลตำบลน้ำเขียรร่วมกับกรมเจ้าท่าและกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

1.2.2 มีการกำหนดเขตการรักษาป่าชายเลนโดยเฉพาะของชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตราด (ส่วนทรัพยากรธรรมชาติ)

2. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ

2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น

2.1.1 มีการกำหนดกฎ กติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน

2.1.2 เทศบาลตำบลน้ำเขียวให้การสนับสนุนการบังคับใช้กฎ กติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมและส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2.1.3 มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนคือกลุ่มรักษ์คลองน้ำเขียว ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว

2.1.4 มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2.1.5 การยึดหลักปฏิบัติทางศาสนาในการดำเนินชีวิต

2.1.6 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ

2.1.7 ได้รับการเพิ่มเติมความรู้จากภายนอก

2.1.8 การมีนิเวศวิทยาทางจิต

2.1.9 การมีผู้นำที่ดีและมีภาวะผู้นำ

2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์และการบำรุงรักษา

2.2.1 การตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว เพื่อทำกิจกรรมเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

2.2.2 มีการจัดตั้งธนาคารสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นการรวมตัวของชาวบ้านในตำบลน้ำเขียวทุกหมู่ โดยจะมีข้อตกลงว่าปูไข่จะไม่เอาไปขาย แต่เอาให้ทางกลุ่มไปเพาะพันธุ์หรือขยายพันธุ์เพิ่มเติม

2.2.3 มีแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนในรูปแบบการท่องเที่ยวแนวนิเวศวัฒนธรรม

2.2.4 การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือน ชุมชน

2.2.5 การปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

2.2.6 มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก เยาวชนและนักท่องเที่ยว

2.2.7 ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรภายนอก

2.2.8 มีการจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร

3. การจัดให้สมาชิกมีส่วนในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน ประกอบด้วย

3.1 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ เพื่อจัดทำกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและพันธุ์สัตว์น้ำขนาดเล็ก

3.2 มีการยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน

4. การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ

4.1 การกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์

4.1.1 จัดให้มีการเฝ้าระวังโดยกลุ่มชาวบ้านและผู้นำชุมชน

4.1.2 การจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น เก็บขยะในคลอง แปรรูปขยะจากเปลือกหอย

4.2 การสอดส่องดูแลสภาพของทรัพยากร

4.2.1 มีการสอดส่องดูแลสภาพป่าชายเลน โดยกลุ่มเรือน้ำเขียว

4.2.2 ชุมชนมีการสำรวจบริเวณป่าชายเลนพร้อม ๆ กับการพานักท่องเที่ยวชมป่าชายเลน

4.2.3 จัดให้มีอาคารสำรวจป่าชายเลนหรือหอดูนก เพื่อเป็นการชมทัศนียภาพและสอดส่องสภาพป่าชายเลนและทรัพยากรป่าชายเลน

4.2.4 การจัดตั้งธนาคารสัตว์น้ำเพื่อการเพาะพันธุ์และบริหารสัตว์น้ำ

5. การลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบ

5.1 ใช้มาตรการทางกฎหมาย

6. ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ

6.1 ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำชุมชนรวมถึงคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียวจะจัดให้มีการประชุมร่วมกันเพื่อจัดการความขัดแย้ง

6.2 การใช้หลักธรรมาภิบาลบริหารจัดการความขัดแย้ง

6.3 ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

7. สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ

7.1 ได้รับการยอมรับจากภาครัฐในการบริหารจัดการป่าชายเลน เพราะเชื่อมั่นว่าชุมชนสามารถรักษา ดูแลป่าชายเลนได้

7.2 มีการจัดการป่าชายเลนอย่างเป็นระบบในรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแนวนิเวศวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน

8. การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย

8.1 การมีเครือข่ายป่าชายเลนระดับชุมชนและระดับจังหวัด

8.2 ชาวบ้านชุมชนบ้านน้ำเขียวเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาสาท้องถิ่นรักโลก (อทล.) เป็นการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายป่าชายเลนในจังหวัดตราด เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน

8.3 มีภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงทรัพยากรร่วมในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

4.2 การวิเคราะห์ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามแนวคิดของเอลินอร์ ออสตรอม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามแนวคิดของเอลินอร์ ออสตรอม จากทั้งสามชุมชน คือชุมชนบ้านเป็ดใน ชุมชนบ้านท่าระแนงและชุมชนบ้านน้ำเขียว มีดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม (CPR) ของเอลินอร์ ออสโตรอม

แนวคิดการจัดการ ทรัพยากรร่วมของ เอลินอร์ ออสโตรอม	ลักษณะการจัดการป่าชายเลนของชุมชน		
	ชุมชนบ้านเป็ดใน (P)	ชุมชนบ้านท่าระแนะ (T)	ชุมชนบ้านน้ำเขียว (N)
1. กำหนดขอบเขตให้ ชัดเจน 1.1 ขอบเขตของ ผู้ใช้ประโยชน์	1. การไม่อนุญาตให้ บุคคลภายนอกชุมชนเข้า มาเก็บประโยชน์จากป่า ชายเลนของชุมชน (P-1)	1. มีการออกกฎ ทำ ข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับ การใช้ประโยชน์จากป่า ชายเลนของคนในชุมชน และนอกชุมชน (T-1)	1. การกำหนดเขตหวงห้าม ที่ชัดเจน (Zoning) คือ เขตอนุรักษ์และเขตรักษา พืชพันธุ์ในพื้นที่ป่าชายเลน (N-1)
	2. มีการกำหนด กฎ กติกา เกี่ยวกับการใช้ ประโยชน์จากป่าชายเลน ของชุมชน (P-2)	2. มีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืน หรือทำผิดกฎข้อตกลง เมื่อมีการจับได้หรือมี การสืบหาผู้กระทำผิดได้ จำแนกได้เป็น 2 แบบ คือชาวบ้านในชุมชนกับ คนต่างถิ่น (T-2)	2. มีข้อกำหนดกฎ กติกา หรือการให้คุณให้โทษใน กรณีที่เกี่ยวข้องกับการมี อยู่ของทรัพยากรร่วมของ ชุมชน เช่น ห้ามตัดไม้ใน ป่าโกงกางหรือหาก จำเป็นต้องใช้ก็ต้องมีการ ขออนุญาตจากกลุ่มและ เจ้าหน้าที่ก่อน การไม่จับ ปลาในฤดูวางไข่การไม่ทิ้ง ขยะลงในคลอง (N-2)
1.2 ขอบเขตของ ทรัพยากรร่วม	1. มีการกำหนดเขตป่า ชายเลนร่วมกันระหว่าง ชาวบ้านและหน่วยงานรัฐ อาทิ กรมเจ้าท่า กรม ทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่ง อบต.ห้วยน้ำขาว (P-3)	1. มีการกำหนดขอบเขต ป่าชายเลนชุมชน ระหว่างผู้นำชุมชน หน่วยงานรัฐ เช่น กรม ป่าไม้ กรมเจ้าท่า อบต. หนองคันทรัง เป็นต้น (T-3)	1. มีการกำหนดพื้นที่ป่า ชายเลนตำบลน้ำเขียวโดย เทศบาลตำบลน้ำเขียว กรมทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง กรมเจ้าท่า (N-3)
	2. มีการทำเส้นทางเดิน รอบป่าชายเลน การติด ป้ายป่าชายเลนของชุมชน (P-4)	2. มีเส้นทางเดินรอบป่า ชายเลน การติดป้ายป่า ชายเลนของชุมชน (T-4)	2. กำหนดเขตเพื่อการดูแล รักษาป่าชายเลนของ ชุมชนสำหรับการอนุรักษ์ ร่วมกับ สนง.ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตราด (N-4)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

แนวคิดการจัดการ ทรัพยากรร่วมของ เอลินอร์ ออสโตรม	ลักษณะการจัดการป่าชายเลนของชุมชน		
	ชุมชนบ้านเป็ดใน (P)	ชุมชนบ้านท่าระแนะ (T)	ชุมชนบ้านน้ำเขียว (N)
2. ความสอดคล้องของ กฎ ระเบียบต่าง ๆ 2.1 สอดคล้องกับ เงื่อนไขของท้องถิ่น	1. การมีกฎ กติกาห้ามตัด ไม้และจับสัตว์น้ำในฤดู วางไข่ (P-5)	1. ชุมชนกำหนดกฎ กติกา ระเบียบเกี่ยวกับ ทรัพยากรร่วมของชุมชน 1) ด้านการอนุรักษ์ป่า ชายเลน 2) ด้านการ อนุรักษ์สัตว์น้ำ 3) ด้าน การอนุรักษ์สัตว์ป่า (T-5)	1. มีการกำหนดกฎ กติกา การใช้ประโยชน์ร่วมกันใน ชุมชน (N-5)
	2. มีการจัดตั้งกลุ่มหรือ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อการอนุรักษ์อย่าง ถูกต้องและเป็นทางการ (P-6)	2. มีการจัดตั้งกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว ชุมชนบ้านท่าระแนะที่มี ความเชื่อมโยงกับป่า ชายเลน (T-6)	2. มีการจัดตั้งกลุ่มหรือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (N-6)
	3. มีการพัฒนาทรัพยากร ร่วมที่เหมาะสมกับสั ยภาพของท้องถิ่น (P-7)	3. มีกิจกรรมการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากร ร่วมในชุมชน (T-7)	3. มีความหลากหลายทาง วัฒนธรรม (N-7)
	4. การดำเนินงานมีความ โปร่งใส สามารถ ตรวจสอบได้ (P-8)	4. มีการพัฒนาเด็กและ เยาวชนในชุมชนให้มี ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับทรัพยากรป่า ชายเลนในชุมชน (T-8)	4. การยึดหลักปฏิบัติทาง ศาสนาในการดำเนินชีวิต (N-8)
	5. มีการจัดระบบการออม เงิน (P-9)	5. ชุมชนมีการติดตาม และปรับตัวให้เข้ากับ สถานการณ์ของการ เปลี่ยนแปลง (T-9)	5. การนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้ เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ (N-9)
	6. มีการถ่ายทอดและสืบ ทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรใน ชุมชน (P-10)	6. การใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในการบริหาร จัดการทรัพยากรร่วม (T-10)	6. การใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในการบริหาร จัดการทรัพยากรร่วม (N-10)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

แนวคิดการจัดการ ทรัพยากรร่วมของ เอลินอร์ ออสโตรอม	ลักษณะการจัดการป่าชายเลนของชุมชน		
	ชุมชนบ้านเป็ดใน (P)	ชุมชนบ้านท่าระแนะ (T)	ชุมชนบ้านน้ำเขียว (N)
	7. การมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำ (P-11)		7. การยึดหลักศาสนา (N-11)
	8. การมีนิเวศวิทยาทาง จิต (P-12)		
2.2 สอดคล้องในการ ใช้ประโยชน์	1. มีกองทุนเพื่อการ จัดการป่าชายเลนของ ชุมชน โดยเป็นเงินทุนใน การบริหารจัดการป่าชาย เลนและการทำกิจกรรม อื่น ๆ (P-13)	1. มีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร ศูนย์การเรียนรู้ที่ มีความเชื่อมโยงกับการ อนุรักษ์และการใช้ ประโยชน์จากป่าชาย เลน (T-11)	1. มีการเชื่อมโยงบูรณา การอนุรักษ์และการใช้ ประโยชน์จากป่าชายเลน (N-12)
	2. มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อทำ กิจกรรมการอนุรักษ์และ พัฒนาป่าชายเลน เพื่อ ประโยชน์ในดูแลรักษา ทรัพยากร (P-14)	2. มีแนวทางการใช้ ประโยชน์จากป่าชาย เลนในรูปแบบการ ท่องเที่ยวแนวนิเวศ พิพิธภัณฑน์ หรือ Eco Museum (T-12)	2. มีการจัดตั้งธนาคารสัตว์ น้ำในตำบลน้ำเขียวทุกหมู่ โดยจะมีข้อตกลงว่าปูไข่จะ ไม่เอาไปขายแต่เอาให้ทาง กลุ่มไปเพาะพันธุ์หรือ ขยายพันธุ์เพิ่มเติม (N-13)
	3. มีการจำกัดการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากร ร่วมไม่ให้มีการใช้มาก เกินไป (P-15)	3. การมีแนวทางลด รายจ่าย เพิ่มรายได้ของ ชุมชน (T-13)	3. มีแนวทางการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรป่า ชายเลนในรูปแบบการ ท่องเที่ยวแนวนิเวศ วัฒนธรรม (N-14)
	4. สนับสนุน ส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันของชุมชน (P-16)	4. การมีจิตสำนึกที่ดีต่อ ประโยชน์ส่วนรวมใน การอนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากรร่วม (T-14)	4. เป็นการเพิ่มรายได้ ลด รายจ่ายในครัวเรือน ชุมชน (N-15)
	5. การมีจิตสำนึกร่วมกัน ในการอนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากร (P-17)	5. มีการจัดการ ทรัพยากรร่วมในด้าน หลักประกันความมั่นคง ทางอาหาร (T-15)	5. การปลูกจิตสำนึกการ อนุรักษ์ทรัพยากรให้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามา ท่องเที่ยวในชุมชน (N-16)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

แนวคิดการจัดการ ทรัพยากรร่วมของ เอลินอร์ ออสตรอม	ลักษณะการจัดการป่าชายเลนของชุมชน		
	ชุมชนบ้านเป็ดใน (P)	ชุมชนบ้านท่าระแนะ (T)	ชุมชนบ้านน้ำเขียว (N)
	6. การจัดทำแผนแม่บท ชุมชนด้านทรัพยากร (P-18)	6. การนำทรัพยากร ชุมชนมาใช้อย่าง เหมาะสม และเกิด ประโยชน์สูงสุด (T-16)	6. มีการถ่ายทอดความรู้ ให้กับเด็ก เยาวชนและ นักท่องเที่ยว (N-17)
	7. มีการทำวิจัยท้องถิ่น (P-19)		7. ได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานและองค์กร ภายนอก (N-18)
	8. มีการถ่ายทอดองค์ ความรู้ภายในชุมชนและ นอกชุมชน (P-20)		8. มีการจัดกิจกรรมและ กระบวนการเรียนรู้เพื่อ การอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากร (N-19)
	9. มีความยุติธรรมในการ ใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากร (P-21)		
3. การจัดให้สมาชิกมี ส่วนในการตัดสินใจ เลือกร่วมกัน	1. ชาวบ้านชุมชนบ้าน เป็ดในมีส่วนร่วมในการ กำหนดระเบียบการดูแล ป่าชายเลน (P-22)	1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมใน การคิดและตัดสินใจ จัดทำกฎ กติกาและ ข้อตกลงร่วมกัน (T-17)	1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมใน การคิดและตัดสินใจ เพื่อ จัดทำกฎ กติกาและ ข้อตกลงร่วมกัน (N-20)
	2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมใน การจัดทำกติกาและ ข้อตกลงร่วมกันในการ กำหนดบทลงโทษ (P-23)		2. มีการยึดหลักการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน (N-21)
	3. การจัดประชาคม ร่วมกันของชุมชน (P-24)		
	4. การมีระบบการบริหาร จัดการทรัพยากรแบบมี ส่วนร่วม (P-25)		
4. การกำกับติดตาม และสอดส่องดูแล 4.1 การกำกับ ติดตามผู้ใช้ประโยชน์	1. มีการจัดกิจกรรมใน การเฝ้าระวังและดูแล รักษาป่าชายเลนโดย สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์และ พัฒนาป่าชายเลน (P-26)	1. มีการเฝ้าระวังโดย กลุ่มชาวบ้านและผู้นำ ชุมชน (T-18)	1. มีการเฝ้าระวังโดยกลุ่ม ชาวบ้านและผู้นำชุมชน (N-22)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

แนวคิดการจัดการ ทรัพยากรร่วมของ เอลินอร์ ออสโตรม	ลักษณะการจัดการป่าชายเลนของชุมชน		
	ชุมชนบ้านเป็ดใน (P)	ชุมชนบ้านท่าระแนะ (T)	ชุมชนบ้านน้ำเขียว (N)
	2. มีการลาดตระเวนและ ตรวจตราดูแลป่าตาม หน้าที่รับผิดชอบตาม คลองที่อยู่ในพื้นที่บ้าน เป็ดในตั้งแต่คลอง 1-12 (P-27)		2. มีการจัดกิจกรรม ร่วมกันของชุมชน เพื่อการ อนุรักษ์และพัฒนา (N-23)
4.2 การสอดส่อง ดูแลสภาพของ ทรัพยากร	1. มีทีมตรวจการณ์ของ ชาวบ้านเฝ้าระวังและ ลาดตระเวนตามลำคลอง ในป่าชายเลน (P-28)	1. มีการสอดส่องดูแล สภาพป่าชายเลน โดย กลุ่มเรือเรือรับจ้างและ กลุ่มจักสาน (T-19)	1. มีการสอดส่องดูแล สภาพป่าชายเลน โดยกลุ่ม เรือท่องเที่ยว (N-24)
	2. มีการสำรวจระบบ นิเวศพร้อม ๆ กับการ ลาดตระเวนในบริเวณป่า ชายเลน (P-29)	2. มีการสำรวจป่าชาย เลนพร้อม ๆ กับการพา นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมป่า ชายเลน (T-20)	2. มีการสำรวจป่าชายเลน พร้อม ๆ กับการพา นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมป่า ชายเลน (N-25)
			3. มีอาคารสำรวจป่าชาย เลนหรือหอดูนก เพื่อการ สอดส่องสภาพป่าชายเลน (N-26)
			4. การจัดตั้งธนาคารสัตว์ น้ำเพื่อการเพาะพันธุ์และ บริหารสัตว์น้ำ (N-27)
5. การลงโทษผู้ละเมิด กฎระเบียบ	1. ผู้กระทำผิดระเบียบจะ ดลิตินผู้ขึ้นในการกักขัง เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ เป็นเวลา 3 ปี (P-30)	1. ถ้าเป็นคนในชุมชนทำ ผิดครั้งแรกจะตักเตือน และกล่าวโทษ โดยให้ ฝ่ายปกครอง พิจารณา ตามกฎหมาย (T-21)	1. ตามกฎหมายกำหนด (N-28)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

แนวคิดการจัดการ ทรัพยากรร่วมของ เอลินอร์ ออสตรอม	ลักษณะการจัดการป่าชายเลนของชุมชน		
	ชุมชนบ้านเป็ดใน (P)	ชุมชนบ้านท่าระแนะ (T)	ชุมชนบ้านน้ำเขียว (N)
	2. การตัดไม้ป่าชายเลน จะใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน หากไม่เชื่อฟังจะนำ เจ้าหน้าที่ไปจับกุมและ ดำเนินคดีตามกฎหมาย (P-31)	2. ถ้าเป็นคนต่างถิ่นจะมี การพูดคุยหรือตักเตือน ทำบันทึกความผิดถ้าทำ ผิดครั้งต่อไปจะทำยึด ของกลางและปรับไม่ เกิน 1,000 บาท ถ้าเป็น ความผิดมีมูลค่ามากจะ นำตัวส่งเจ้าหน้าที่ ตำรวจ (T-22)	
6. ชุมชนจะต้องมีกลไก การจัดการความขัดแย้ง ที่มีประสิทธิภาพ	1. การพูดคุยเจรจา ปรับ ความเข้าใจระหว่างคู่ ขัดแย้ง (P-32)	1. ผู้นำชุมชนและ คณะกรรมการกลุ่มๆ จะ ประชุมร่วมกันเพื่อ จัดการความขัดแย้ง (T-23)	1. ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำ ชุมชน คณะกรรมการกลุ่ม ประชุมร่วมกันเพื่อจัดการ ความขัดแย้ง (N-29)
	2. การให้ผู้นำ ปราชญ์ ชาวบ้านไกล่เกลี่ย (P-33) 3. การบังคับใช้กฎหมาย (P-34)	2. ใช้หลักการ ประนีประนอมเป็นกลไก ในการจัดการจัดการ ความขัดแย้ง (T-24)	2. ใช้หลักธรรมาภิบาลใน การบริหารจัดการความ ขัดแย้ง (N-30) 3. ยึดหลักการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติ (N-31)
7. สิทธิในการจัดการ ทรัพยากรร่วมของ	1. ได้รับการยอมรับจาก ภาครัฐในการบริหาร จัดการป่าชายเลน (P-35)	1. ได้รับการยอมรับจาก ภาครัฐให้การสนับสนุน และส่งเสริมการทำ กิจกรรมอนุรักษ์ (T-25)	1. ได้รับการยอมรับจาก ภาครัฐในการบริหาร จัดการป่าชายเลน (N-32)
	2. มีกลไกบริหารจัดการ ป่าชายเลนอย่างเป็น ระบบสามารถเชื่อมโยง เครือข่ายทั้งภายในและ ภายนอกชุมชนได้ (P-36)		2. มีการจัดการป่าชายเลน อย่างเป็นระบบในรูปแบบ การจัดการท่องเที่ยวแนว นิเวศวัฒนธรรมที่เชื่อมโยง เครือข่ายทั้งภายในและ ภายนอกชุมชน (N-33)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

แนวคิดการจัดการ ทรัพยากรร่วมของ เอลินอร์ ออสตรอม	ลักษณะการจัดการป่าชายเลนของชุมชน		
	ชุมชนบ้านเป็ดใน (P)	ชุมชนบ้านท่าระแนะ (T)	ชุมชนบ้านน้ำเขียว (N)
8. การเชื่อมโยง ทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ ใหญ่กว่าด้วยการ จัดการภาคีเครือข่าย	1. การมีเครือข่ายป่าชาย เลนตั้งแต่ระดับชุมชนไป จนถึงระดับประเทศ (P-37)	1. การมีเครือข่ายป่า ชายเลนระดับชุมชนและ ระดับจังหวัด (T-26)	1. การมีเครือข่ายป่าชาย เลนระดับชุมชนและระดับ จังหวัด (N-34)
	2. มีภาคีเครือข่ายการ ทำงานทั้งภาครัฐและ เจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนิน กิจกรรมเกี่ยวกับชายฝั่ง ทะเลตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จังหวัดและประเทศ (P-38)	2. เข้าร่วมกิจกรรมภาคี เครือข่ายการทำงานใน ระดับท้องถิ่นและระดับ จังหวัด (T-27)	2. ชุมชนบ้านน้ำเขียวเข้า ร่วมเป็นอาสาท้องถิ่นรัก โลก (อทล.) เพื่อการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่า ชายเลน (N-35)
	3. มีเครือข่ายวิชาการ อาทิ มหาวิทยาลัย หน่วย งานวิจัยต่าง ๆ (P-39)	3. มีภาคีเครือข่ายการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ เชื่อมโยงทรัพยากรร่วม ในระดับจังหวัด (T-28)	3. มีภาคีเครือข่ายการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ เชื่อมโยงทรัพยากรร่วมใน ระดับจังหวัดและ ระดับประเทศ (N-36)

ผลการวิเคราะห์ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
กับลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวคิดของเอลินอร์ ออสตรอม ตามตารางที่ 4.2

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตารางที่ 4.2 แสดงลักษณะร่วมของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) กับแนวคิด
การจัดการทรัพยากรร่วม (CPR) ของเอลินอร์ ออสตรอม ของชุมชนในจังหวัดตราด

A	B										
	B-1		B-2		B-3	B-4		B-5	B-6	B-7	B-8
	B-1.1	B-1.2	B-2.1	B-2.2		B-4.1	B-4.2				
A-1	P-1 P-2 P-13 T-1 N-2 N-4	P-3 P-4 T-4	P-5 P-15 P-22 T-5 T-13 N-5 N-6 N-7 T-17 N-3 N-13 N-14	P-6 P-7 P-8 P-13 T-11 T-14 T-15 T-16 T-17 N-3 N-13 N-14	T-6		T-16		P-14 N-22		
A-2	N-1	P-3 T-3 N-3	P-26 T-7 T-8 T-11 N-14 N-21	P-16 P-17 T-16 N-15 N-14 N-21	P-22 P-23 P-24 P-25 T-17 N-20	T-17	P-29 N-22 N-24	P-30 P-31 T-21 T-22 N-6	P-32 P-33 P-34 T-23 N-30		P-37 T-26 T-27 T-28 N-35 N-36
A-3		N-1	P-6 P-8 T-11 N-22 N-24	P-14 P-15 P-18 T-12 T-15 N-23		P-26 P-27 T-18 N-22	P-28 P-29 T-19 T-20 N-24 N-25 N-26	P-30 P-31 T-21 T-22		P-35 T-25 N-32	P-37 P-38 P-39 T-26 T-28 N-34 N-36

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

A	B										
	B-1		B-2		B-3	B-4		B-5	B-6	B-7	B-8
	B-1.1	B-1.2	B-2.1	B-2.2		B-4.1	B-4.2				
A-4			P-10 P-11 T-9 T-10 N-9 N-10	P-19 P-20 T-8 T-21 N-12					P-11 P-24		
A-5			P-12 P-17 P-21 T-14 T-16 N-11	P-21 T-16					P-32 P-33 P-34 T-24 N-30 N-31		

ข้อมูลจากตารางที่ 4.2 สามารถอธิบายได้ว่าการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนในจังหวัดตราดตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามห่วง สองเงื่อนไข พบว่า

อันดับที่ 1 ด้านความมีเหตุผล มีจำนวน 39 ข้อ

อันดับที่ 2 ด้านการมีภูมิคุ้มกัน มีจำนวน 37 ข้อ

อันดับที่ 3 ด้านความพอประมาณ มีจำนวน 31 ข้อ

อันดับที่ 4 ด้านคุณธรรม มีจำนวน 15 ข้อ

อันดับที่ 5 ด้านความรู้ มีจำนวน 14 ข้อ

ส่วนการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนในจังหวัดตราดตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม (CPR) ของเอลินอร์ ออสโตรอม จำนวน 8 ประเด็นพบว่า

อันดับที่ 1 คือประเด็นความสอดคล้องของกฎ ระเบียบต่าง ๆ จำนวน 62 ข้อ แบ่งเป็นความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น จำนวน 32 ข้อ และความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ จำนวน 30 ข้อ

อันดับที่ 2 มี 2 ประเด็น คือ ประเด็นการกำกับติดตามและสอดส่องดูแล กับประเด็นชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ มีจำนวนเท่ากัน คือ 15 ข้อ เมื่อจำแนกข้อ

ย่อยประเด็นการกำกับติดตามและสอดส่องดูแล พบว่า ด้านการติดตามผู้ใช้ประโยชน์มีจำนวน 5 ข้อ ด้านการสอดส่องดูแลสภาพของทรัพยากร มีจำนวน 10 ข้อ

อันดับที่ 3 มี 2 ประเด็น คือกำหนดขอบเขตให้ชัดเจน กับ การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย มีจำนวน 13 ข้อ เมื่อจำข้อย่อยประเด็นกำหนดขอบเขตให้ชัดเจน พบว่า ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์ มีจำนวน 6 ข้อ กับขอบเขตของทรัพยากรร่วม มีจำนวน 7 ข้อ

อันดับที่ 4 การลงโทษผู้ละเมิดกฎ ระเบียบ จำนวน 9 ข้อ

อันดับที่ 5 การจัดให้สมาชิกมีส่วนในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน จำนวน 6 ข้อ

อันดับที่ 6 สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ จำนวน 3 ข้อ

4.3 ปัจจัย เงื่อนไขสำคัญในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อค้นพบปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้เกิดการจัดการทรัพยากรร่วมได้ดีในแต่ละชุมชน มีดังนี้

4.3.1 ชุมชนบ้านเปร็ดใน

1. ปัจจัยเชิงบวก

1.1. ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน เพื่อจัดการกับปัญหาทรัพยากรร่วมของชุมชน

1.2 มีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของระบบนิเวศ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง สามารถสร้างการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในชุมชนได้อย่างเหนียวแน่น

1.3 การรวมตัวของชาวบ้านเป็นกลุ่ม/องค์กรชุมชน กลุ่มกิจกรรมชุมชนบ้านเปร็ดในเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนทั้งเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรร่วม กลุ่มการพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ กลุ่มทางด้านเศรษฐกิจ กลุ่มด้านสังคม เป็นต้น

1.4 มีการจัดโครงสร้างการทำงาน การกำหนดกฎ ระเบียบและจัดแบ่งหน้าที่ตามความสามารถ การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนจำเป็นที่จะต้องดำเนินงานเป็นระยะเวลายาวนาน จึงต้องมีการกำหนดกฎ ระเบียบ กติการ่วมกันและกำหนดบทบาทหน้าที่ตามความรับผิดชอบของกลุ่มตามความเหมาะสมของแต่ละคน เช่น การมีกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรป่าชายเลน การแต่งตั้งคณะกรรมการ การกำหนดหน้าที่อย่างชัดเจน เป็นต้น

1.5 การมีภาวะการนำของผู้นำ ผู้นำทั้งในอดีตและปัจจุบันล้วนมีความสามารถในการโน้มน้าวจิตใจชาวบ้านให้มารวมตัวเป็นกลุ่มและร่วมกันทำงานด้วยใจที่มุ่งมั่นให้เกิดความสำเร็จ นอกจากนี้ผู้นำของชุมชนบ้านเปร็ดในมีคุณลักษณะเด่นชัด คือมีมนุษยสัมพันธ์ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ

ยอมรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน สามารถการพัฒนาตนเองเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยังมีการกระจายอำนาจไปยังกลุ่มต่าง ๆ ด้วย

1.6 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการถกแถลงร่วมกัน เพื่อการเรียนรู้ ชาวบ้านเปร็ดในมักมีการประชุมร่วมกันเพื่อพูดคุย ถกแถลง เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาอยู่เสมอ สมาชิกทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ บรรยากาศการประชุมก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ นอกจากนี้ยังไม่มีการผูกขาดความคิดและความเป็นเจ้าของชุมชน

1.7 การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชน เป็นจิตสำนึกที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ทำให้ชุมชนบ้านเปร็ดในเป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

1.8 การตระหนักถึงคุณค่าและภูมิปัญญา การเล็งเห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาแห่งบรรพบุรุษและนำมาปรับใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และมีการถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานด้วยการสร้างป่าให้เป็นห้องเรียนธรรมชาติ มากกว่าสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันชาวบ้านเปร็ดในยังเปิดโลกทัศน์ของตนเองให้กว้างไกลด้วยการศึกษาวิจัยชุมชน การศึกษาดูงานและประสานความร่วมมือกับชุมชนอื่นที่มีปัญหาคล้ายคลึงกันเป็นเครือข่ายในระดับภูมิภาค

1.9 การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก บทบาทของหน่วยงานภายนอกชุมชน เช่น ภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น องค์กรมหาชน สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชนและเครือข่ายชุมชน มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกลไกการทำงานของชุมชนอย่างยิ่ง เช่น การสนับสนุนงบประมาณ การส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม การใกล้ชิดความขัดแย้ง การถ่ายทอดความรู้และการวิจัย โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลห้วงน้ำขาวที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้การดำเนินงานของชุมชนมีศักยภาพมากขึ้น เกิดการผลักดันนโยบายและงบประมาณและร่วมสร้างประชาคมให้เกิดขึ้นในชุมชน

2. ปัจจัยเชิงลบ

2.1 วิกฤติการณ์ด้านทรัพยากรร่วมของชุมชน โดยเฉพาะป่าชายเลนที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทำให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาและภัยที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนจึงได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มตัวแทนเพื่อร่วมคิด วางแผนและร่วมปฏิบัติ จนกระทั่งเกิดเป็นกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนร่วมกัน

2.2 อิทธิพลของนายทุนและอิทธิพลมืด ทำให้ชุมชนเกิดการลุกขึ้นต่อสู้กับอิทธิพลเพื่อปกป้องสิทธิชุมชนและทรัพยากรร่วมกัน เป็นการต่อสู้กับนายทุนที่เข้ามา รุกคืบป่าชายเลนและสร้างความขัดแย้งในชุมชนรวมถึงปัญหาต่าง ๆ อย่างยาวนานโดยไม่ย่อท้อ ซึ่งกลุ่มแกนนำหรือผู้นำ

จะต้องมีความกล้าหาญ เสียสละทั้งกำลังกาย กำลังความคิดและกำลังทรัพย์อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ต้องรอคอยร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว

2.3 ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านเป็ดเกิดเกิดความตระหนักถึงทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนที่จะต้องดำรงรักษาเอาไว้ให้พวกเขาและลูกหลานในอนาคตได้อาศัยยังชีพต่อไป

4.3.2 ชุมชนบ้านท่าระแนะ

1. ปัจจัยเชิงบวก

1.1 การมีจิตสำนึกร่วมเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน เป็นสำนึกแห่งความร่วมมือระหว่างกันของคนในชุมชนที่มีต่อทรัพยากรป่าชายเลน การที่ชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้นไม่ได้เกิดจากผู้นำชุมชนทำงานเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้านในชุมชนด้วยจึงจะประสบความสำเร็จ

1.2 ชุมชนมีการดำรงชีพที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่และอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและคำนึงถึงประโยชน์สูงสุด วิถีคิดของชาวบ้านที่มุ่งไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต ชาวบ้านจะมองจากภายในชุมชนเป็นหลักก่อน คือมองถึงทรัพยากร ทุนชุมชน ศักยภาพ ความรู้และภูมิปัญญา ทำให้เกิดการบูรณาการงานพัฒนาที่เริ่มจากทรัพยากรร่วมกันในด้านต่าง ๆ สามารถดำรงชีพร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างสมดุล

1.3 ฐานทรัพยากรและเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านท่าระแนะอยู่ห่างจากตัวจังหวัดไม่มากนัก และมีทรัพยากรป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์มาอย่างยาวนาน ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพหลากหลายและเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยไม่ต้องอพยพเคลื่อนย้ายไปที่อื่น เช่น การทำนา การทำประมงออกหาสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งป่าชายเลน การทำสวนผลไม้ เป็นต้น นอกจากนี้การจัดให้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบนิเวศพิพิธภัณฑ หรือ Eco Museum ยังช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้เสริมควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรของชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

1.4 การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบภายในกลุ่ม ชุมชนบ้านท่าระแนะมีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ที่ร่วมกันผลิตภายใต้ทรัพยากรร่วมกัน ทำให้มีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน มีการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบในแต่ละด้านอย่างเหมาะสมตามความถนัดของสมาชิกกลุ่ม

1.5 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง นอกจากการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวและกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนแล้ว สมาชิกในกลุ่มยังทำกิจกรรมการพัฒนาในลักษณะการร่วมแรงร่วมใจกันจนเกิดเป็นผลงานที่พึงพอใจของคนในหมู่บ้านอย่างชัดเจนกว่าหมู่บ้านอื่น เช่น การจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ระบบนิเวศพิพิธภัณฑบ้านท่าระแนะ แหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพในชุมชน เป็นต้น

1.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น การค้นพบรากเหง้าตัวเองของชุมชนบ้านท่าระแนะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน สามารถดึงศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการสร้างอาชีพ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นปัจจัยต่อการดำรงชีวิต

1.7 การมีเครือข่ายและการเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย มีการศึกษาดูงานและร่วมมือกันทำกิจกรรมระหว่างเครือข่าย เช่น เป็นเครือข่ายชุมชนชายฝั่งเพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดตราดและภูมิภาคตะวันออก เป็นต้น

1.8 การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ด้านการสนับสนุนงบประมาณจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

2. ปัจจัยเชิงลบ

2.1 วิกฤติการณ์ด้านทรัพยากรป่าชายเลนและวิกฤติการณ์ด้านเศรษฐกิจ ที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทำให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาและภัยที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน จึงได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มตัวแทนเพื่อร่วมคิด วางแผนและร่วมปฏิบัติ จนกระทั่งเกิดเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านท่าระแนะ

2.2 ปรากฏการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการปรับตัวให้เข้ากับค่านิยมของนักท่องเที่ยว ด้วยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ใช้ จึงสามารถพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสได้

4.3.3 ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว

1. ปัจจัยเชิงบวก

1.1 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจะต้องคำนึงถึงอนาคต เป็นการเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลนในฐานะห่วงโซ่ของชีวิต คุณค่าของทรัพยากรจะต้องอยู่ร่วมกัน เป็นผลประโยชน์ร่วมกันทุกคนจึงมีความสำเร็จร่วมกัน

1.2 การมีทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนมีความรัก ความสามัคคีและความเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน การมีจิตอาสาและเสียสละ การไม่แบ่งแยกศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติของชุมชนที่ดี

1.3 ความมุ่งมั่นและความเข้มแข็งของผู้นำ ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวมีการดำเนินการพัฒนาที่เกิดจากความมุ่งมั่นของผู้นำท้องถิ่น ผ่านนโยบายการบริหารและการกำหนดนโยบายการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมตามศักยภาพของชุมชน เช่น การฟื้นฟูดูแลรักษาป่าไม้ชายเลน ทำให้เกิดแหล่งอาหาร แหล่งรายได้และแหล่งการศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมให้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชน

1.4 ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว การนำความคิดสร้างสรรค์มาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้วยการนำเสนอทุนทางสังคมและทุนด้านวัฒนธรรมผ่านเรื่องราวและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายเป็นสิ่งที่ทำให้มีความน่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

1.5 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรร่วมของชุมชน ที่มีอยู่ เช่น ป่าชายเลน ลำคลอง โบราณสถาน วัด โบสถ์ มัสยิด ศาลเจ้า ทั้งยังเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ เป็นต้น

1.6 การกำหนดขอบเขตทรัพยากรที่ชัดเจน เช่น เขตรักษาพืชพันธุ์ เขตอนุรักษ์ และเขตหวงห้าม เช่น พื้นที่ที่จับปลาได้บางส่วน ตัดไม้ได้บางส่วน พื้นที่ที่ห้ามจับปลาหรือตัดไม้อย่างเด็ดขาด

1.7 การประสานงานที่ดีระหว่างชุมชน องค์กรและเครือข่ายรวมถึงการเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย มีการศึกษาดูงานและร่วมมือกันทำกิจกรรมระหว่างเครือข่าย เช่น เป็นเครือข่ายชุมชนชายฝั่งเพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดตราดและภูมิภาคตะวันออก

1.8 ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้เกิดการสนับสนุนในด้านงบประมาณ ด้านองค์ความรู้ ด้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. ปัจจัยเชิงลบ

2.1 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือปัญหาร่วม เป็นปัญหาที่ทุกคนในชุมชนได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งปัญหาร่วมนี้ไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหา จึงได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มตัวแทนเพื่อร่วมคิด วางแผนและร่วมปฏิบัติ จนกระทั่งเกิดเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว

2.2 ปรากฏการณ์ความนิยมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการปรับตัวให้เข้ากับค่านิยมของนักท่องเที่ยว ด้วยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ใช้จึงสามารถพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสได้

ข้อค้นพบเงื่อนไขสำคัญในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด มีดังนี้

1. การเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลนในฐานะห่วงโซ่ของชีวิต วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่มีความหลากหลายแต่ถ้าเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกัน เป็นผลประโยชน์ร่วมกันทุกคนจึงมีความสำเร็จร่วมกัน

2. มีทรัพยากรที่มีความอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้ชายเลน ลำคลอง สัตว์น้ำ สัตว์ป่า คนในชุมชน สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้ดีและมีความมั่นคง เช่น สวนผลไม้ ยางพารา มะพร้าว เป็นต้น
3. การมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน โดยเฉพาะป่าชายเลน ที่ต้องเกื้อกูลระหว่างกัน ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและคำนึงถึงประโยชน์ระยะยาว ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในชุมชนรักและหวงแหน
4. การมีจิตสำนึกที่ดีต่อป่า รักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน
5. การมีอุดมการณ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ในการพึ่งพาตนเองช่วยเหลือตนเองมากกว่าจะไปร้องขอให้คนอื่นมาช่วย
6. การมีข้อกำหนด กฎ กติกาหรือการให้คุณให้โทษในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการมีอยู่ของทรัพยากร
7. การทำงานต้องมีความยืดหยุ่น คือทุกคนต้องมองเห็นเป้าหมายร่วมกันก่อน จากนั้นจึงตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน
8. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจะต้องคำนึงถึงอนาคต คือการไม่จับปูในฤดูวางไข่ การอนุบาลลูกปูเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมก็จะปล่อยลงสู่ทะเล เพื่อเป็นการอนุรักษ์และทดแทนทรัพยากรทางธรรมชาติที่สูญเสียไป
9. มีการกำหนดอาณาเขตอย่างชัดเจนว่าครอบคลุมพื้นที่เท่าไรและตรงไหนบ้างที่เรียกว่าป่าสาธารณะของชุมชนที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ
10. มีการกำหนดขอบเขตการอนุรักษ์ เช่น เขตรักษาพืชพันธุ์พันธุ์สัตว์ บริเวณนี้จะห้ามจับ ห้ามตัดใด ๆ เลย และเขตอนุรักษ์ ซึ่งยังจับปลาได้บางส่วน ตัดไม้ได้บางส่วน เป็นต้น
11. การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการรุกรุก้าที่ดินในทะเลและการใช้ผลประโยชน์ทางทะเล
12. สมาชิกในชุมชนทุกคนต้องร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรรวมทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น
13. ความสามัคคี จิตอาสา เสียสละและก็จะต้องมี 5 ร่วม (ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์)
14. การมีผู้นำที่ดี ผู้นำคือคนที่ลงมือทำเอง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในกลุ่มและคนในชุมชนได้เห็นและทำตามได้ ถ้ามีผู้นำที่ดูแลเอาใจใส่ทุกประการคนในกลุ่มหรือชุมชนก็จะทำตามแบบอย่างได้ดี มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรม เป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มและชุมชนหรือมีความสัมพันธ์ที่ดี มีความเสียสละและอดทนสูง สามารถสร้างความประทับใจให้แก่ผู้พบเห็น
15. การมีส่วนร่วมของชุมชน คนในชุมชนต้องมีการร่วมกันพิจารณาหรือมีข้อสรุปร่วมกันได้ในกลุ่ม หากมีปัญหาต้องมีการเคลียกันในที่ประชุมเพื่อลดความขัดแย้งและการเข้าใจกัน ที่สำคัญผลประโยชน์ของกลุ่มต้องชัดเจน

16. ต้องคำนึงถึงความรู้สึกของคนในทีมและคนในชุมชน เปิดโอกาสรับฟังข้อเสนอและความคิดเห็น
17. การมีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก
18. การให้ความสำคัญกับการศึกษาและการอนุรักษ์ การมีศูนย์ศึกษาทรัพยากรป่าชายเลน การมีแหล่งเรียนรู้ทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชน เป็นต้น
19. มีการบริหารจัดการที่ดี ความไว้วางใจหรือการมีธรรมาภิบาลจะเป็นตัวกำหนดการดำเนินงานของชุมชน
20. การดำเนินงานรูปแบบของกลุ่มหรือองค์กร เพื่อจะได้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้
21. ต้องมีการแบ่งหน้าที่กันและกระจายอำนาจออกไป การดูแลทรัพยากรป่าชายเลนจะต้องดำเนินการเป็นระยะเวลานาน จึงต้องมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัดของแต่ละคน คือต้องมีการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาแล้วก็ผลัดเปลี่ยนกันไปในทุกปีสองปีหรือแล้วแต่จะตกลงกัน
22. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบโดยตรง จะต้องให้การสนับสนุนส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านหรือชุมชนได้เข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการอย่างเต็มที่
23. ต้องมีการประสานงานที่ดีระหว่างชุมชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานพัฒนาอื่น ๆ ที่สำคัญต้องมีการประนีประนอมระหว่างกัน
24. การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานภายนอก เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด หน่วยงานรัฐระดับจังหวัด ป่าไม้จังหวัด กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัย องค์กรพัฒนาและอื่น ๆ